



GG

Jaunā Gaita

304
PAVASARIS 2021

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 304
SPRING 2021

Jaunā Gaita, published since 1955, is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief

Juris Žagariņš

Phone: 413-732-3803; 413-519-8266

juris.zagarins@gmail.com

Art Editor

Linda Treija <lindatreija6@gmail.com>

Literature Editor

Vladis Spāre <vladis.spare@gmail.com>

Contributing Editors

Dace Aperāne, Voldemārs Avens,
Vita Gaiķe, Lāsma Gaitniece,
Anita Liepiņa, Maija Meirāne,
Juris Šlesers, Lienīte Medne-Spāre,
Lilita Zalkalne

Business Manager

Tija Kārkle

2804 NE 172nd St.

Ridgefield, WA 98642, USA

tijalaura@comcast.net

JG home page and archive
<jaunagaita.net>

Subscription rates:

1 year: USD 39 = CAD 50 = EUR 32

2 years: USD 76 = CAD 97 = EUR 63

Single issue: USD 10 = CAD 13 = EUR 9

All other currencies at prevailing
exchange rate

Published by Jauna Gaita, Inc.

121 Harvard Street

Springfield, MA 01109-3821

Contributions are tax-deductible
in the USA.

Printed by

SIA Drukātava, Rīga, Latvia, and

TigerPress, East Longmeadow MA, USA

ISSN 0448-9179

67. GADAGĀJUMS

304. NUMURS – PAVASARIS

S A T U R S

D Z E J A

2 Juris Helds. Vientuļai klasikai

4 Rūta Mežavilka. Tālāk

7 Elīna Līce. * * *

10 Sabīne Košeleva. Sirds ūtrupe

12 Ēriks Lindegrēns. Vīrs bez ceļa

P R O Z A

16 Gundega Repše. Divi stāsti

22 Jana Egle. Strāva

28 Dace Judina. Nemodiniet mirušos

34 Krista Anna Belševica. Litija Mēness

39 Ilze Jansone. Fragments no romāna

M Ā K S L A

43 Linda Treija. Par Ritu Grendzi

45 Baiba Magdalena Eglīte. Par Matiasu Jansonu

V Ē S T U R E

48 Maruta Lietiņa Ray. Ēvalds Dajevskis un Mērbeka

G R Ā M A T A S

57 Kristīne Ilziņa: Vladis Spāre. *Gājiens ar klibo zirdziņu*

59 Bārbala Simsons: Dace Vīgante. *Bumbulītis*

61 Viesturs Vecgrāvis: Augusts Saulietis. *Baltos Ceļos*

63 Silvija Ģibiete: Remess un Raķis. *Noslēpumainā karosta*

65 Līva Alksne. Grāmatu lasītāju klubi

67 D A Ž O S V Ā R D O S

75 I N M E M O R I A M

JG pateicas par PBLA KF un Labvēļu atbalstu!

Uz vāka: Rita Grendze. *Zīmējums #8 pandēmijas laikā.*
Tumšajām dienām. Akvarelis, zīmulis uz aqua kartona.
50,8×40,6 cm. 2020.30.XI



Matiass Jansons. *Gadsimtiem ejot. (Naktssargs)* Bronza. 1999-2005

Skat. Baibas Magdalenas Eglītes rakstu 45. lpp.

Juris Helds

Vientuļai klasikai

„Es nereāls esmu un gribu tāds būt,”
reiz teica kāds savādnieks,
tos vārdus diez vai kāds atceras,
kas pazuduši kā sniegs

Viņš aizgāja kā ceļinieks
aiz mākoņiem nemanot klusi,
tik ceļmallapa kā grāmatzīme
nebija pazudusi

* * *

Kaut kur atkal aizmaldās prāts,
un kā juniors esi brīvs,
vari bez bailēm caur vilka aci
iziet kā senais līvs

Kaut kur mūžam aizmaldās prāts,
ak, nepieskaitāmā brīve!
Saulriets atspīd kā Hennessy
un bez maskas parādās dzīve

Ceļinieki

Kaut kur, kādā pasaules malā,
apstājušies ir čigānrati,
tabors aizgājis debesīs,
un vijole skan Sarasate

Nekur vairs neredz to ratus,
sen izklīdusi cilts –
kur zīlniece, kas reiz teica:
– Vēl pustumsā tev būs tilts

Kā sapnī to lielceļu putekļi,
un pazib steidzīgi skati,
aizskan „Čigānu dziedājumi”,
ar vijoli zirgā Sarasate



Par Juri Heldu skat. Maijas Meirānes rakstu „Mēs atnākam aizmirstībā”, JG262 (2010 rudens).

Apsēstība

(Servantesa motīvs)

Trakais bruņinieks iecirtās vējdzirnavās,
metās negantā „dzeguzes dejā”
sāka plēst nost savas bruņas,
un raganas kūkojot smējās...

Dzelzs asaras rija bruņinieks...
(vai dzirnavu slēpnī nebij tās seja!)
un tad plosījās atkal kā zvērs
krītot izsmieklam lejā...

Bet drīz vien jau zirgā bija,
skandēja „Rozes un Zobena dzeju!”
un tumsā acis izskatīja,
tur aizplīvoja Dulcineja...

Albinoni rudens

(Andante)

Un, kā nomoda sapnī...
vēsma no Virsvēju salām –
mūzikas priekšnojautā
nezkādā debesmalā...

Tik svētīgā lapkritī
pazib Atmiņas svīres
un uzvējo Andante,
ardievu, senā lira

* * *

Ak, nabaga Realitāte,
kas gan notiek ar mums –
rīta cēlienam es vienaldzīgs kļūstu,
tik tālu ir Mēness aptumsums...

Ak, viltīgā Realitāte,
savai kalpībai tu pieradini,
bet, nepaklausīgā mīlestība,
nepieņem tevī un dumpojas...

Ko teiksi, Visuvērigā,
kādēļ no tevis bēg prieks,
es zinu tikai to,
ka Lunai nebiju lieks

Nostalģija

Bij laikrādis aizķēries tālu,
un nemiers pustumsā dega,
bet, absinta dzērājus gleznai,
jau nomedījis Degā...

Kaut kur skanēja sarabanda,
trakie krita uz „zaļo feju”,
un, no kāda tās pieskāriena
Verlēns jau uzbūra dzeju...

Tai krodziņā kādreiz iemaldījos,
kādā pēcpusdienā ap sešiem,
tad rudenīgs lietus lija,
un nebiju starp svešiem

* * *

Tas ezers virs Himalajiem
cēlies no dvēselēm dīvēm,
kas bija reiz zemes sāls
iz neatmināmām dzīvēm

Tās dvēseles nezināmās,
ar katra gadsimta sprīdi
aizvien augstāk debesīs cēlās
līdz ezera dzimšanas brīdim

Tas ezers virs Himalajiem,
kas no laicīgām virsotnēm tāls,
vienīgais ezers tik augstu
kurā vēl zemes sāls

* * *

Zem Japānas naudas koka,
kādā sensenā pavasarī,
kad tumsā viola skanēja
un to dzirdēja mūzikas gari

Tas bija tāds nezemes Naudaskoks,
te ieaudzis kā sēts,
kaut tikai šai pasaulītē
tas būtu pasaudzēts

Es nejutu vairs kur biju,
likās – pēkšņi sāks snigt,
zem Japānas naudas koka
tikai neaizmigt

* * *

Bez nabagmājas balsta
kungs izdzīvoja spīvs,
es redzu to kā bildē:
pie ancuka taurenīts dzīvs

Līdz nabagmājas durvīm
kungs nekad neaizies,
un tādai žēlastībai
nekad sevi nepiesies

Bet sapnī, kādā laiviņā,
vēl aizlaidīs pa Sēnu,
kas mūžam Dvēseles upe,
kā nākusi no Mēness

Pārdaugavas ielām

No jums nekad es neaiziešu,
laiks apstājies tur man,
varbūt, vēl mazā Zvanu ielā,
naktīs klusums skan...

Es kādreiz redzu, tiešām Čaks,
pa Tempļa ielu brien,
un, saules zaķīši tam pretī,
vēl novakarē skrien...

Man garām aiziet Olgas iela,
viss atmiņai liek uzelpot,
tik brīnās sirds, ka tagad to,
neviens vairs nesaprot



Rūta Mežavilka dzimusi 1971. gadā Rīgā. Mācījiesies J. Rozentāla Rīgas Mākslas vidusskolā un Latvijas Mākslas akadēmijā. Izdoti trīs dzejas krājumi – *Vēstules no sālszemes* (1999), *Ikdienas dzīves* (2005) un *Dz.* (2010). Romāns *Dzimuši Latvijai* (2012) ieguvis balvu 2011. gada Latvijas Rakstnieku savienības un mecenāta Raimonda Gerkena atbalstītajā romānu konkursā. Dzīvo Rīgā.

Rūta Mežavilka

TĀLĀK

mēs šķērsojam dzīvības aizmirstos laukus,
apkārt vien bezgalība, baltums, sals
elektrolīniju abstraktie raksti
no viena apvāršņa līdz otram – tik nežēlīgi taisni
spriegumam ir jābūt vienmērīgam
strāvai jādarbina mehānismi

mēs braucam tālāk, atstājot silto, pieelpoto pilsētu ar tās remdenajām gaismām
blokmāju logos kur ēd, mīlējas, dzer, sit, mirst
ļoti reti kad – dzimst
dodamies tālāk, vēl tālāk pirmsausmas iepelēkajā gaismā

atstājam auguma nospiedumus gultās, traukus izlietnēs, vecas drēbes, skaņuplašu un
diskešu kolekcijas, nobružātas grāmatas, putekļus, ēnas, atspīdumus
dodamies tālāk

vēl agrs, vēl februāris, ļaunākais no mēnešiem -
saltākais, drēgnākais, vienaldzīgākais
laiks, kad vari vien zaudēt, zaudēt un vēlreiz zaudēt
kad laiks iziet cauri līdz kaulam,
līdz saraustītajiem nerviem, līdz šūnu kodoliem

tālāk

* * *

bieži domāju – kā tev tur?
vai velēna maiga, vai smiltis guļ viegli?
vai sakņu dzinumi aug viņpus kā zari, tikai debesis – citas?
vai Harons atprasījis monētu, vai veļu māte noglāstīja plecu?
vai tajā pusē viss ir kluss, vai varbūt mūžīgi šalcoša ir upe?
vai ārpus laika vārdu nav, vai varbūt viss ir tīra doma?

tik daudz ko jautāt. šalc upe, šalc mūžīgi ziedošās liepas, –
pie mums drīz jau jūlijs,
jau bites nes medu.

* * *

tu šķērso notikumu horizontu
un mēs redzam tikai tavu sastingušo attēlu

* * *

zivs skrien upē, zvaigzne sarkanos augusta debešos peld
debesis siltas, augstu tā upe, tā cauri mākoņiem plūst

vēl nedaudz lēzenas gaismas, vēl daži krāšņi saulrieti
vēl dažas iluminācijas
pirms stājamies
nepārejošās ziemas priekšā

* * *

katru dienu braucu garām tam krustojumam
kurā tevi sastapu pēdējo reizi
bija starojošas gaismas pilnas
jūnija debesis
tu man iedevi trīs kilo saldētu zivju
un liellopa stilbu
jo man tobrīd neklājās pārāk labi
bija pauze starp darbiem un parādi

mēs pārmijām dažus nenožīmīgus teikumus
par svelmi, kas izdedzina mauriņus pierīgā
(ar ko gan beigsies tik savāda vasara)
par to, ka bērniem viss labi
un ka vakar esi bijis pie mammas
un es teicu, ka drīzumā braukšu ciemos
tāpat vien, pasēdēt dārzā, paskatīties uz izkaltušo mauriņu

katru dienu braucu garām tam krustojumam

* * *

Bezgalīgs ir okeāns, dzīvības mājoklis. Ūdens virsma
Kā tērauda spogulis. Mēs kuģojam uz tālām salām
Pēc mēness akmens, savādām smaržām un dīvainiem
Putniem. Pasaule ir jauna un tikko dzimusi.
Ir 1492. Tā Kunga gads.

* * *

Ir augusts, jau augusts – joprojām augusts. Aiz kāpām šņāc jūra
Kā milzīgs silts dzīvnieks. Zvaigznes krīt, jā, un nočūkst aiz apvāršņa.
Esi sveicināts, Cēzar, imperator, paldies, bija jauki iekļauties
Mums atvēlētajā laikā. Bet tagad viss, izrāde beidzas, priekšgars veras.
Mēs centāties, patiesi, no sirds. Mums plaudēja, nesa ziedus, pat sauca uz bis,
Un mēs gājām vēl reizi un vēl reizi nogranda ierakstīts maršs.

Cik asas malas prožektoru gaismas strēlei.
Cik necaurredzama tumsa viņpus.
Vēl augusts; krītošas čūkstošas zvaigznes.

* * *

pasēdi ar mani
parunājies
pirms dodos uz vēsajām mājām
pastāsti
ko lai paņem līdzī
sūrstošu sauli acu kaktiņos
vai augusta mākoņus
ar mazu baltu
lidmašīnu

* * *

sena bezsniega ziema
sveces un lampiņas mirgo
atvairot smilkstošu tumsu
zvaigznes atveras
cita pēc citas
kā miljons acu



Elīna Līce (1979) ir dzejniece, dziesminiece. Dzīvo Jūrmalā un audzina divus dēlus. Iznākuši 2dividzejas krājumi *Tik tuvu pie...*, 2008. (kopā ar Andu Līci) un *Redzu*, 2018. (nominēta Dzejas dienu balvai). Pazīstama kā mūziķe, multiinstrumentāliste, no kuriem visvairāk pievērsusies stabuļu spēlei, iepazīstinot klausītājus ar dažādu tautu etniskajām noskaņām. Šobrīd strādā pie sava trešā dzejas krājuma un pirmās īsprozas grāmatas, kā arī veic mūzikas ierakstus skaņu studijā.

Elīna Līce

* * *

Mēs ejam.
Mana intonācija krītoša.
Valoda arī ir tieši tāds pat ceļš,
tikai no citas puses.

Ejam.

Vairs nejūtu
tavas ādas smaržu,
pat atblāzmu ne.

Šis, beidzot, ir lēmuma ceļš.

Mūsu klusēšana dažāda.
Manā atmodusies arī gaviļaina stīga –
to nevar manīt, to pamanīsi,
kad nākamā kalna vietā
pamirdzēs sievietes mugura,
aizzīmogota kā pasaku sils.

Ejam.

Tālu jau vairs nav jāiet.

* * *

Tā kaisle, kuru tev nenodošu,
stafete, paliekoša plaukstu iekšienē,
neizrakstīta savstarpējās atzišanas
un atzišanās tinte,
tā lapa, kas pēc pārgrauzdētas kafijas,
alkstošām lūpām,
tā – īslaicīgi mūžīgā.

* * *

Atvadas šķietos labāk pazīstam
kā visu citu –
kļūst tikšanās mirkli īsāki...
Atvadas stiepjas kā lietavas
vai ēnas, ko šūpojoši izdveš koki.
Daudz tumsas. Un jāņtārpiņi.

Atvadu rituālais raksturs

Putni, kas tiek piesaukti,
ziedi, noplūktie un izkārtotie
atbilstoši dvēseles kustībām,
degvīns, kas tiek iedzerts,
dedzināšanu pārmācot
ar piparmētru vai citām lapiņām.

Atvadas, kas noliedz nāvi
izvērsas garajā ceļā,
meklējot un saredzot jaunas zīmes,
kāpēc tomēr turpināties,
dzīvajiem ar mirušajiem sajaucoties
kodu un atminējumu neskaidrajā dejā.

Nekad nekas līdz galam netaps redzams:
atskārsmes mirkļu bālgā gaisma,
smeldze, pašpārmētumi un ilgas.

Atvadu rituālais raksturs
pazīstams arī tiem,
kuri netic Dievam.

* * *

Es nebiju mīlēta sieviete –
tikai iedomājos.
Gadiem ilgi es dzīvoju iedomu burzmā.

Sīkstī tās irdnē turas,
ar spēku raujamas laukā –
paliek tukšums,
un atsāpes neapdzīvotā telpā.

Esmu sevis saturēta sieviete,
tavas promgājušās rokas
par mani mēdās.

* * *

Šodien norakām lapsu.
Zem stropa tā bija gaidījusi
mēnesi kādu –
vai nu trakumsērga,
vai ievainojums,
kurš to vairs pateiks?
Tomēr atradās aplamtvu mājai.

Mamma, kā ierasts,
ņēma smagāko daļu:
„Es jau pie muguras sāpēm pieradusi,
tu neroc, meitiņ...”.

Šodien mēs, divas sievietes,
tikām galā ar lapsu,
kamēr bērni
draiskojās pa māju.
Tā lūk, beidzās

viņsvētdienas atraduma stāsts,
atmiņā aizķērās:
miera laiks–
divas sievietes mirušos apbedī.

* * *

Es rakstu tev vēstuli,
kuras atvadu vēsts ir bezgalīga –
kaila, izgērbta no nosacījumiem,
ilgošanās gan vēl palikusi spēkā.

Tā ir ļoti skumja un skaista ziņa,
iespējams, galvenā,
kas vispār apliecina dzīvi.

Vēl šodien es tevi
ar kaut ko bezgalīgu mīlu,
kamēr tu nespēj sadzirdēt
šīs cieņpilnās valodas patiesību.

Pie ūdeņiem

Tik sarkans, tik ilgu pilns balodis no afrodiziaku stāstiem izlido,
nolaižas man uz plaukstas, vilnīgi guldzinādams.
Tavu smieklu vērpes, ar piesmakumu un zēnišķību,
ar jebkura iekarotāja gudro tālredzību, ar medu manām ausīm.
Ir zaļš dūmakains rīts, no tvanīga nemiera saguris, (jo visur dīgst),
visur klusināti kliez un mēģina noturēt laipas galu,
tik drebošu kā sievietības sirds.
Tik sarkans, tik mēļš, tik nepadzēries...

Lekcija

Sāksim ar sirdi,
pēc tam smadzenēm
un to sajūgtību.

Redzi, tavu roku nekustina sirds,
tās kustība izriet no smadzenēm,
uzskatāmi aprēķinoša.

Turpināsim ar lūpām.
To sakustēšanos izsauc
sirds pārsteidzīgā gatavība pārpludot

Turpināsim ar kājām –
viena no tām pārceļas pāri otrai,
acīmredzami kaut ko aizsargājot.

Tu taču nesargā viedokli, tu sargā sirdi,
lai viedoklis neievaino!

Kāju sakustēšanās mani padara uzmanīgu,
jūtu, ka vairs negribi dzirdēt –
ceļš uz smadzenēm un sirdi ir aizsprostots.

Pirmā klase

Bērni ir paciņas, kuras saņem
un nodod skolotāju un dzīves rokās.

Stāvu pie durvīm,
pakļaujoties likumam,
kuru ieviesušas bailes.
To apiet neizdosies,
pēc cita laika
sāk tikšķēt pulkstenis–.

Bērni ir paciņas,
kuru noslēpumainais saturs
ierakstās un izdzēšas.

Gaitenī pazūd dēla pakausis–.

* * *

Neuzticēšanās kliņģeri
tavās acīs turpina augt,
līdz aizsedz pat to debesu stūrīti,
caur kuru uz mums nolūkojas saule

Raudzēta mīkla:
filigrāns roku darbs –
pierādījumu rozīnes,
pārmetumu mandeļskaidas
un aizvainojuma kanēlis pa virsu.

Nolauz gabalu, mīļais,
tas reibinās vairāk
kā klātnedzertais vīns.

* * *

Pļauj nāve
gudros, dumjos, caurkritušos.

Kritušajiem aizvien biežāk
tēvu sejas.

Sievietes sēras un kauns
bieži aizsākas ar tēva seju.
Zinu. Pati to ceļu eju.

* * *

Ko vērti ir vārdi?
Dziļumu. Ticību.
Ko vērts ir skāviens?
Siltumu. Drošību.
Ko vērts ir skanējums?
Mūžu.
Ko vērts ir mūžs?
Svētību.

* * *

Lūk, pilnmēness aicinājums
bez tavas klātienas –
šī plosta, uz kura uzgult,
ūdeni pasmalstot ar roku,
skatot, kā tur debesis zvīļo neaptveramas
kā mūsu garām laistās iespējas.

Tava Klusēšana ir siena,
aiz kuras nelaužos.
Tālab mana dzeja,
kā vilcene, kas klajumā iznāk,
kā putns, kura dūnas –
pagalvja siltums.

Dzeja – saziņas saite
ar to, kas neesi tu,
bet visa pasaule – gan.

* * *

Kafija izstaro seksualitāti,
sev atgādinu brīžos,
kad tā sāk sašļukt.

Kafejnīcās var apjaust
mieglu dzīvi
un, iespējams, pat nāvi...

Ir ļoti liela atšķirība
starp sasteigto darbdienu rītos
un āra galdiņu laisko šarmu.

Vispār, esat ievērojuši?
Sēžot ap tiem, mainās laiks –
no saspiestā, līdz daudzdimensionālam.

No kā barojas tava seksualitāte?
Sev pavaicāju.

–No ziediem matos,
līganības ikdienas solī,
un tā, cik zeme tumīgi smaržo.

Kafija ar pienu,
mana šīsdienas sabiedrotā.
Garāmejošais vīrietis
mani ieskatās cieši.

* * *

Saule, tu dariji mani stiprāku,
Gaisma, tu – mīlošāku,
klusum, tu mācīji pacietību,
ievainojum, tu liki atteikties
no atriebības.

Dzīve, tu aicināji kļūt par līdzdalīgo,
sapni, tu aizsēji acis,
pat biežākajā tumsā mācot paļāvību,
teici: viss, ko nevarēsi satvert
mūžam paliks tavš,

* * *

Sapnis, kuru izsapņojusi,
mazliet mirsti,
tev sagādās jaunu dzīvi.

Tam vairs nebūs sakara
ar to, kas notika
starp tevi un viņu.

Sakars ir atstāta čuskas āda
mežmalā uz ciņa.

Sarkanās dzīves ogas
ar trauslajiem pirkstiem uzlasīsi,
izbrīnā, cik tie tomēr stipri.

Sapnis, no kura
kā caur dzemdību ceļiem,
nirsti.



SABĪNE KOŠEĻEVA

Sabīne Košeļeva studējusi žurnālistiku Latvijas Universitātes sociālo zinātņu fakultātē, angļu literatūru un kultūru Viļņas Universitātē un beigusi Rakstniecības studiju maģistrantūru Liepājas Universitātē. Izdots romāns *Rīga-Maskava. 21. gadsimta mīlasstāsts*, kas tika nominēts Latvijas Literatūras gada balvai kategorijā „Spilgtākā debija”, grāmata bērniem *Gurķis Elmārs, kas dikti kreņķējās* un stāstu krājums *Vientulības ministrija*, kas tika nominēts Latvijas Literatūras gada balvai kategorijā „Labākais prozas darbs”. Interesē kultūras trauma, sociālā atmiņa un nacionālā identitāte. Ikdienā darbojas interneta medijos.

Sirds ūtrupe

Es esmu pēdējā ģimene pasaulē
Citu bez manis vairs nav
Tev paliks mana drošības nauda
Bet man – tavs pēdējais glāsts

Tauku plekiem uz sienas blakus plītij
no mūsu kopīgi vārtās soļankas
Piemīt lielāks juridiskais spēks
Nekā mūsu nekad neparakstītajam īres līgumam

Tu man iemācīji spēlēt šahu un ēst ar irbuļiem
Bet es tev – rūpēties par tējas sēni
Tu man iemācīji mest pret sienu šķīvjus
Bet es tev – sevi

Es esmu pēdējā ģimene pasaulē
Citu bez manis vairs nav
Es maksāju īri skūpstos tava pakauša krokās
Bet tev nekad nebija gana

Gābša

Tu man teici – inflācija, nekustamā īpašuma nodoklis
Saproti pati!
Bet es tev liku
sēdēt biksēs

Tu nekad neklausījies,
protams

Es esmu pēdējā ģimene pasaulē
Citu bez manis vairs nav
Ko tu tagad, gudriniek, iesāksi
ar visām manām mantām?

Gadalaiki

Atbrauc pie manis
Es parādīšu tev ziemu
Iebāzīšu savas ledainās plaukstas
Aiz tavas apkakles
Ka sarausies tu no tīksmes
Vai riebuma
Izvēlies pats

Atbrauc pie manis
Es parādīšu tev pavasari
Ar savu silto dvašu
Atkausēšu tavas aizsalušās rūtis
Ka nevarēsi tu saprast
Pamodies esi vai –
Gluži pretēji –
Grimsti atpakaļ dziļāk sapņos

Atbrauc pie manis
Es parādīšu tev vasaru
Apguldīšu ziedošā pļavā
Un salikšu matos ziedus
Ka nesapratīsi tu
Ziedi tu pats
Vai zeme virs tevis

Atbrauc pie manis
Es parādīšu tev rudeni
Iepūtišu sarūgušu ābolu dvingu azotē
Ka nesapratīsi tu
Apreibis tu no laimes
Vai tomēr
Saindējies

tuvu

Arti, es viņam saku
(„arti” lietuviski nozīmē „tuvu”)
mīļo Arti
piedod, ka aizbraucu, bet tev jāsaprot
ka es gribu dzīvot

rīt būšu atpakaļ, neuztraucies
bet šodien es tiešām gribu dzīvot
un es nevaru dzīvot, ja tu mani
turi

ja nedod man ēst
un nedod man dzert

tu taču par visiem vislabāk zini
cik ļoti man garšo kotletes, pelmeņi
plānās pankūkas ar zemeņu zapti
un sausais sarkanvīns

tu drīksti mani mocīt līdz nāvei, ja tev tā patīk
drīksti mērdēt mani badā un slīcināt dzelmē
es visu tev ļāuju, bet ļauj arī man
pa brīžam iznirt virs ūdens
un ievilkst gaisu

visiem taču pa brīžam vajag gaisu
bruņurupučiem, delfīniem, pat vaļiem

skatījās Artis kā Hitklifs uz Ketrīnu un teica:
es nevaru tev uzcept pankūkas, jo tu dzīvo ellē
tevis taču nekad nav mājās
tu vienmēr esi ellē

Mīlas akts

Ķieģeļi blakus manam logam
Ir melni
No cigarešu izdeguļiem

Ik vakaru
Pārlietusies pāri palodzei
Es alkani smēķēju un domāju
Kā tu mani šajā brīdī
Paņemtu
No aizmugures

Bet nē

Tu esi tālu
Un nemaz nezini
Ka es labprāt gribētu
Lai paņem mani no aizmugures
Tāpēc ķieģeļi blakus manam logam
Kļūst arvien melnāki

Viens nodzēsts izdegulis
Viens nenoticis mīlas akts
Cik gan viena ķieģeļu siena spēj ciest?

* * *

Tu esi manas mīlākās sāpes
Ko esmu gatava ciest
Atkal
Un atkal

* * *

Es gribu iemācīties tevi no galvas kā dzejoli
Un skaitīt ik vakaru skaļi sev priekšā
Pirms miega
Zilbi pa zilbei

* * *

Es tev neticu
Kā netic asarām
Maskava

* * *

Pret tevi nelīdz ne morfijs
Ne vīns
Tāpēc sadedz zilās liesmās

* * *

Neviens mani nepazīst tā
kā nepazīsti mani tu

Ēriks Lindegrēns

VĪRS BEZ CEĻA

(fragmenti)

Laikā no 1939. gada novembra līdz 1940. gada augustam, kad tapuši šie dzejoļi, to autors Ēriks Lindegrēns (*Erik Lindegren*, 1910-1970) vēl nebija ne Zviedrijas Akadēmijas, ne Nobela prēmijas komitejas loceklis, bet vienkārši jauns dzejnieks, kas 1935. gadā izdevis savu pirmo krājumu (īpašu ievēribu negūdams), izstudējis filozofiju un literatūras vēsturi, un, sākoties karam, dienējis t.s. gatavības spēkos.

Sirreālistiskais 40 „saspridzināto sonetu” cikls *vīrs bez ceļa* ir autora reakcija uz kara šausmām, kuras viņš pārdzīvoja tik dziļi, ka tās reālistiski aprakstīt gluži vienkārši nebija iespējams. Grāmata sākotnēji izdota 1942. gadā par autora līdzekļiem, bet 1945. gadā jau lielajā apgādā *Bonniers*, un ar to sākās Lindegrēna slavas ceļš. Sekoja ražīgs darbs redaktora, antoloģiju sastādītāja, atdzejojātāja, libretista un citos literāros ampluā. (Starp citu, viens no viņa draugiem un literāras sadarbības biedriem bija trimdas igauņu dzejnieks, arī sirreālists, Ilmārs Lābans.) *vīrs bez ceļa* ir vispāratzīts kā viena no visu laiku nozīmīgākajām zviedru dzejas grāmatām.

Mans tēvs Zigurds Elsbergs (1932) darbu ar šo grāmatu aizsāka 1968.-69. gadā kopā ar dzīvesbiedri Vizmu Belševicu. 1969. g. almanahā *Dzejas diena* tika publicēti seši dzejoļi.

Piecdesmit gadus vēlāk viņš pie šī darba atgriezās un to pabeidza, un es ar prieku to rediģēju. Ceram *vīru bez ceļa* ieraudzīt grāmatas vākos, bet pagaidām – daži paraugi.

Jānis Elsbergs

XX

ko tad izkrata nāve no piedurknes tādu ko mēs nezinām
vienu kožu saēstu mīklu vienu karti tūkstoš alkatīgām acīm

vienu pūķa mūziku ko visi dzird bet neviens neaptver
vienu mākoņu torni kas aprok visas mūsu atbalsis

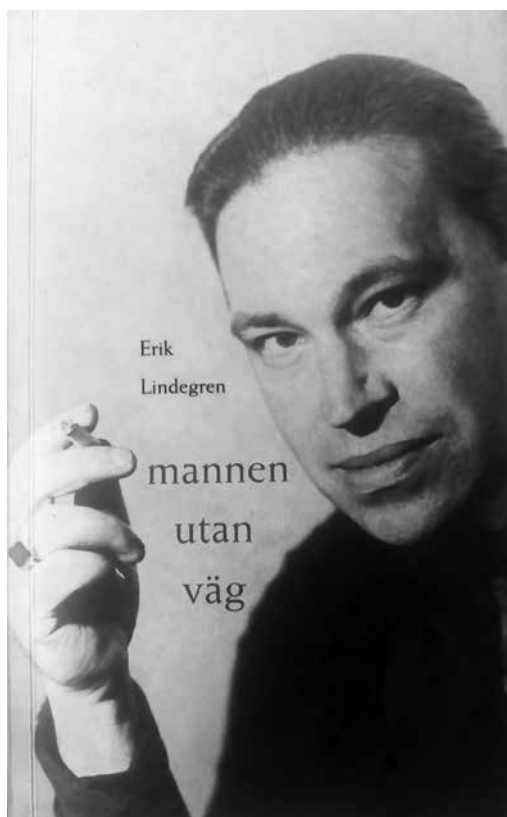
vienu kropļa gravētu vārdaplāksni avotu avotā
un kolonnu akmenssmago spītu saules tempļa pagalmā

vienu dēmonu kurš klejo pārgērbies baiļu bezvējā
un jūras šaurgarenās acis ar beladonnas mirdzumu

vienu lietus svelpoņu sētā nogalinātam sunim
šņācoši greizu kā aprautu brīnumu

un tomēr vilšanos piespiež radīt gaismu no jauna
brīnumaini, negaidīti kā vecīti uz pavasara jumta

un miesa kļūst par vārdu un atklāsme uzzied
un planētu orbītas pāršķeļ neko nenojautušo aci



XXI

mīlēt to nemaz nezinot klusu klausīties
patiesības nenogurstošo mūķizeru skaņā

apslēpt glāstu dziļi sevī un sajūst
drudzi pamazām krītamies zem vētras sliekšņa

noslēgties savu plašumu ietvaros un pārplēst
čaulu lai skaidrāk slīdētu kopā ar mākoņiem

atcerēties visu kas darījis ļaunu ar smaida
plīvuru un sviest akmeni tālu prom mūžībā

spēt salikt kopā visu kas bijis izjaukts
un atkal dzirdēt circeņus kā laika mudinošās sīkskaņas

just sāpi šalcam kvēlošos nimbos
gūt koka sulas skatu no augstās lapotnes vainaga

stumt savu vēlēšanos sev pa priekšu uz labi ieziestiem riteņiem
un zināt ka ļaunākais un labākais vēl paliek pāri

XXIII

sažņaugtā sirds cieš bet iedegums izgaismo
rētu naža sagrieztā mīlestības profilā

un tādēļ krīt bērza dzeltenais medaljons
tik mierīgi šai akmens lūpu dzīlē

un akmeņu mēle neizkausē dievmaizīti
par piemiņu vasaras kalnu uzblīdušajām vēnām

bet saplētā zirnekļu tīkla čaukstoņa
nobiedēja aizmirstības putnu celties dzelzs spārnos

un tie skrambāja debess gaišzilo sūnu
un šļāca sarkanu uz spēcīgi savīstītām dūrēm

līdz skaņa mutuļoja un kalnu virsotnes šķēlās
lai saule uzkavētos ilgāk

atdzesē asinis līdz rudenīgām putām
naglo rētu līdz gaismas vēzekļa sitienam

XXIV

un viņa jautā ko tu esi izdarījis ar savu neapzināto
mīlestību un dabas pelēkajai acij zūd izbrīns

un visas lietas pielec kājās no zemes šajā
klusumā kur upe un kaps ir nomodā mūžīgā miegā

un mēs sēdējām sirmojošā gaismā līdz mūsu ķermeņi
kļuva zemi kā zeme un mēs klusu atvairījām visus vārdus

kā iebrucējus mūsu paļāvībā līdz pat mans vārds
krita pie zemes un viņa un debess noliecās zemu

tā ka mēs bijām tikpat tuvu zemei kā debesīm paļāvībā
tā ka mēs vairs nezinājām kur atrodas noslēpums

vai augšā vai lejā jo virziena nebija
un viss atradās tikpat tuvu kā es to zināju sapnī

līdz beidzot es piecēlos ar galvu pāri
mākoņiem un viņa raudāja par to ka jāredz mani šajā spītībā

XXXVI

dziesma deg un es noslauku sarkano atspīdumu no pieres
cerība sabrūk un krīt jūrā no aplam datētiem torņiem

mans vienīgais liktenis ilgojas pēc savas zvaigznes
bet nekādi stari netiek laisti cauri atmiņu sviedrautam

šajā miglā kur upuri riņķo savos apļos
kur neviens neklīdē zibeņus no mākoņiem bet kur es redzu

kā posta kļiedziens neatstāj pat puteklīti pāri
šajā dziļajā vagā vienmēr kāda raudu uzplēstā

un noguris no tā ka uzvarētai sirdij vienmēr jāmaksā sods
ar neapzinātu viltojumu lai atkal gribētu dzīvot

bet vēl ar sapņiem tikt noberztam tīram citā ūdenī
tāpat kā lielāko koku saknes sniedzas lejā līdz ūdenim

kas ilgi var murdēt par ūdens gadsimtu dzīvi šalkoņā
par avotu kur dziļums beidzot uzvar pats sevi

XXXVII

elsojot mūsu pašu tīklā eksplodē mūsu bezspēcība
un alkātīgā mīlētāja naidis uz sevi pašu

pārgērbies par bezdibeni uzslejas mūsu liktenis
gatavs uz kaut ko vairāk nekā iznīcības ostu

negribīgi atbrīvojas torss no nakts dzelžainā tvēriena
tumsas spiests bez ticības atcerēties gaismu

pāri mēmām acīm izplešas lēnprātības dūmaka
un daudziem ceļotājiem jāgaida labāka redzamība

izšķīdināti patiesībā nemirstības pīšļi pielīp
cieši pie noliedzošo ilūziju kameņu rumpja

caururbtais zenīts apkampj kādas ēnas flautas
šeit asiņojošā izplatījumā slīd lietus čuksti

ka dzimšana mūs gaida tagad pie redzošo akmeņu brasla
ka ārā ūdenī kāds stāv plecu pie pleca ar dievu

No zviedru valodas atdzejojis Zigurds Elsbergs



Pirmais stāsts ir publicēts deviņpadsmit gadu vecumā. Grāmatu ir daudz, bet skaitam nav nozīmes. Turpinu. Visādi. Rakstu romānus, stāstus, slejas, esejas, ņemos intervēt citus cilvēkus, rakstu ceļojumu dienasgrāmatas, uzrakstīju vienu lugu un vienu scenāriju. Viss der, jo viss kalpo latviešu valodai, kas jāsargā un jāpoš katru dienu, nevis reizi mūžā tikai memoriālos. Izstudēju mākslas vēsturi un teoriju teju līdz ar okupācijas beigām Latvijas Mākslas akadēmijā. Dzīves skola ir bez grādiem. Literatūrā vienmēr esmu gribējusi iet tikai un vienīgi sev lemtu ceļu.

Gundega Repše

DIVI STĀSTI

P A S A K A – J Ā T N I E C E

Sapnī Mazā bija iemīlējusies. Viņas rokas atplētās un, izrādījās, ka tās vis neapskauj Unduru, bet sniedzas tik tālu, ka pašas plaukstas nemaz vairs nav ieraugāmas. Vai tas būtu globuss, ko viņa apskāvusi? Un vai cilvēks maz ko tādu var dabūt gatavu? Vai viņa piepeši kļuvusi gara? Tik gara kā pašas dzīve? Bet te piepeši – Zemeslodes centrā – tur, kur viņas naba, guļ milzis Selo. Ir caurspīdīga diena, laistīgas gaismas un izžuvuši

ūdeņi. Viss tā kā būtu pagājis, palicis vien karkass, struktūra. Dīvaini, bet ir droši – uz mūžīgiem laikiem – tādu ļoti gribētos izlūgties nāvi – siltā un kaisles tuvības ietīņātā mūžībā. Sapnī Mazā ir atvilgusi, visas sāpes no piedzīvotās dzīves ir atlaidušās mākoņos. Klusums, miers – nekas vairs nav jāstāsta, jāskaidro cēloņu – seku mātīgās intrigas. Viņa ir. Un tāda paliks izplatījumā, kamēr tas eksistēs.

Brīdi vēlāk viņa kā ņipra jātniece bij maza, sirma kumeliņa mugurā. Caur zilmelnu nakti viņa jāja un jāja, un neapstājās. Mazā auļoja pēc Selo, sudraba dzirkstis no pakaviem dūra gaisu, un viņa zināja, ka, izjājot tumsno izplatījuma pekli, viņa atradīs zemes centru, savu nabu un milzi Selo.

Atmostoties, Mazā nejuta kājas. Ļima locītas un sāpēja iekšas.

Mašīna bija apstājusies.

– Kas ir?

– Nezinu. Degvielas sūkņi vairs nepumpē. Vai zobsiksna saplīsusi.

– Un kas tas par purvu, kur tu ellē ratā esi atbraucis? Uz jūru tu solīji.

– Kāda starpība – purvs vai jūra. Tā ir, kad nav laika saremontēt visu kā nākas, bet jāizdabā tavām iegribām.

– Tu pats gribēji izbraukt no pilsētas!

– Es gribu, lai tu esi normāla un mierīga. Tagad sēdi.

– Sēžu. Tev tak ir rezerves ritenis?

– Un tev ir?

– Tu esi mans rezerves ritenis.

– To nu tu pateici godīgi.

– Es labprāt gribētu būt kādam rezerves ritenis.

– It kā tu spētu pieņemt, ka esi kaut kāda rezerve.

– Bet tu?

– Mums nevajag rezerves riteni, bet kārtīgu remontu. Tu tiešām esi tik stulba, ka nesa-proti? Kāda riepa, vellos! Sūkņi! Tu vispār zini, kas ir sūkņi? Apriebrušās tās tavas psihozes.

- Bet man tava kontrole. Vot, tas ir apnicis. Izskaitīji tabletes. Īsziņas atkal lasīji. Kontrolieris. Konduktors.
- Vai tad tā nav vīrieša misija?
- Kas tad kaut ko tādu izdomājis?
- Nelaimīgu bābu leģioni.
- Un tev nav kauns, ka tādi leģioni ir?
- Leģioni! Misija! Kas tu pati tāda esi? Ko tu vēries?
- Es nevienam neesmu pāri darījusi. Es esmu tā, kas esmu.
- Es arī esmu tas, kas esmu. Kaut kāds komunisms tavā paurī.
- Šņuk-šņuk, visas nelaimes tik novelt uz sievietēm, kas piepeši viņiem kļuvušas nepareizas. Patriarhālisms, nē, nacisms, fašisms un rasisms, un mačisms no tevis nes.
- Pati saproti, ko žago? Tu vispār saproti jēdzienu nozīmi? Kur tu rauj visas šīs muļķības?
- Sirdī. Katru dienu. Es neko neizdomāju.
- Tad varbūt nav vērts kopā mocīties?
- Jā, es arī tā domāju. Man tikai žēl tevis. Kā tu mēģināsi visu no jauna ar tiem pašiem vecajiem paņēmieniem, ar to pašu savu egoismu un ar to pašu savu mietpilsoņa izpratni par pasaules kārtību.
- Tradīcijas nav mietpilsonība.
- Tas atkarīgs no tā, kā tās pielieto. Tu esi tipisks mietpilsonis. Ja dzīves norma, ko balstītu tā sauktais sabiedrības viedoklis, būtu palaidnīga, psiholoģiski svārstīga un jūtīga sieviete, tu atrastu veidus, lai mani kritizētu par nepietiekamu jūtīgumu, vāji attīstītu trūkumu un tizlu izlaidību.
- Ko tu vispār zini? Uz jūru šo neatveda. Un tad nu sākas, tad iet vaļā.
- Jā, kopdzīve tavuprāt ir tikai izdevīgums. Kapitāla vairošana.
- Ko tu tur žvazdi? Tu biji provinces zaļumballe, kas no dzimšanas iedomājusies, ka viņai kaut kas pienākas.
- Un tev nepatika, kā es izskatos? Tu beidzi, jau mani uzlūkodams vien.
- Un tas pārgāja.
- Jā, nožēlojami. Bet tā jau ar jums, džekiniem, notiek. Paldies Radītājam vismaz par to.
- Nu, tu esi riktīga menca palikusi. Tu vispār nekad neesi iedomājusies, kas patīk man. Man rieb tavas krosenes un zeķbikses. Es gribu augstpapēžu siksniņkurpes, zeķes un laipnu seju.
- Tak ej uz Čakeni! Bet tu esi par skopu tādām tēriņiem, vienkāršāk nievāt to, kura gadījies tev par sievu.
- Undurs sita dūri pret mašīnas bleķi, un no purva bērzājiem ķērkdami pacēlās melni putni – joņiem kā pluņītas lupatas.
- Tā vella mašīna! Būs jāzvana brālim.
- Tu viņam zvani tikai lietišķos jautājumos. Vai esi kādreiz piezvanījis, lai tāpat vien parunātos? Par to, ko šis domā, par ko uztraucas?
- Negvelz dzeju, tu zini, ka mūsu ģimenē nav pieņemts izplāties.
- Ak, negvelz dzeju? Mana zelta pastaliņa, zaļā māla klabatiņa, sirdsdozīte, smirdīgā krizdolīte. Lāču mātes ļīpa. Nez, kurš to tika teicis? Tev murmekļa nav, ka klusē?
- Tu vienmēr domā, ka tikai tev ir taisnība.
- Undīt, paskaties, tur kaut kas kūņojas! Ārprāts! Cilvēks? Karagūsteknis? Bēglis? Viņš peld? Vai slīkst?
- Neauro!
- Purvā kāds kūņojas.
- Mazā izkāpj no mašīnas un tuvojas radijamam.
- Kur tu lien? Iejauksies tai ellē pati, – Undurs kliedz.
- Sieviete neklausā un virzās tuvāk rūpulim. Nevienas takas, tik viens vienīgais ceļš, kurā viņi iestrēguši, taisni viduci purva acīm, lāsmeņiem un ciņiem. Kur liksies? Lēkt iekšā?
- Rāpulis ir nošķiedies ar zemēm un sūnu spurkšķiem gluži vai strīpains, nenosakāma vecuma.
- Kā varu palīdzēt?

Rāpulis neatbild, elš un tašķās. Izmisis nav.

– No kurienes jūs te nonācis?

– A tu zini, kā esi te nonākusi?

– Ūdens mums nav, bet spraits. Dzersiet?

Radījums runā ar vienu mēli, bet katrā vaigā iešķelta vēl viena mute.

– Kāpēc man vajadzētu dzert?

– Nu i nedzer. No kurienes izlīdi?

– Kas nu tev par daļu. Palīdzēsi dzīvot?

– Kas zina. Kamēr neizstāstīsi, nezināšu atbildi.

– Tas tur pa gabalu lūr – tas tavs vīrs?

– Nu ja. Vīrs. Tu neesi nevienai vīrs?

– Nav svarīgi.

– Kāpēc tu te plunčāties?

– Vingrošanas tehnika ZE-AU.

Šoreiz atbildēja abas sānu mutes. Trejmutis. Purva gāzēs, miroņu gāzēs visādi murgi varot rādīties.

– Un kur tu iesi, ja izrāpsies?

– Bet tu?

– Mēs braucām uz jūru, bet saplisa mašīna.

– Un ko tev tur vajag?

Nu runāja visas trīs mutes reizē.

– Kārpies tak laukā un nešķobies. Ko tu tur zvalsties – ne slīksti, ne peldi.

– Tas ir mans dabiskais stāvoklis.

– Mums vajag palīgu. Vilcēju.

– Kāpēc vīrs neko nedara?

– Viņš zvanās.

– Un ko viņš saka – lai pasaule viņu glābj?

Radījums spļauj un šļurkstinās, spļauj un šļurkstinās, tomēr itin kā justu zemi zem kājām, ne kūļātos pa ūdeni bez pamata apakšā. Murļājas arvien tuvāk. Veļas, apveļas, izburbuļojas un atkal kampj gaisu.

– Nē, brālim zvana, drošvien. Ir jau vēl cilvēkiem tuvinieki.

– Es esmu tavs tuvinieks. Nē?

– Nē, tu esi baigi svešs.

– Bet ja pasaulē būtu beigusies dzīvība, tad mēs, re, šie trīs būtu palikuši.

– Kāpēc tu esi tik iedomīgs – tikai mēs?

– Nē, mīlīt, es tikai modelēju – ko mēs trīs darīsim? Tavs vīrs meklēs palīdzību pie citiem, kuru vairs nav, pat brāļa nav, tu kliegsi pret jūru un padebesi, jo tici kosmosa plānam, es vāļāšos realitātes ainavā. Nicināmi?

– Nezinu. Kad pasaule beidzas, kāds tur vairs nicinājums.

– Kā tevi sauc?

– Žoržs.

– Tad glābies pats, Žorž, ja negribi runāt nopietni. Pietiek. Sūkni, man galugalā vajag sūkni.

Undurs ir aizgājis atpakaļ pa ceļu, mašīna tukša. Sieviete iekāpj un sajūt smaržas. Veselu buķeti.

Kas ir dzīvojis šajā mašīnā? Undura un Mazās sapņi, nopūtas, gēnu atraugas, elpas rasa un ādas putekļi. Un viņu patikšana būt kopā.

Reiz viņi iestrēga mežā. Bija jūlijs un trīdesmit grādi. Iekūlušies Kurzemes biežokņos, viņi neredzēja vairs ne galu, ne malu. Vispēdīgi iestīga smiltis. Karstās, smalkās, dzeltenās smiltis. Mazā bija savaldījusies, jo viņai šķita, ka tāda Unduram patik labāk, nekā bļaujoša, viņa bija šķipelējusi smiltis un tvastījusī zarus vai dēļus, kādu, saprotams, tai mežā nebija, vien priedes un priedes kā titāniski masti, skujas un smiltis, smiltis un skujas. Nesanāca un nesanāca. Jo niknāk stūma, jo dziļāk smiltis iegrima. Un tad viņus sasniedza rēkoņa. Pirmā brīdī šķita, ka drāžas smagās mašīnas vai tanki, bet tad debesu plēsumā viņi ieraudzīja dūmus. Un tad uguni. Jēli sarkans, oranžs uguns tas bija. Kur un no kurienes tas brāzās, nevarēja satraukumā saprast. Undurs sacīja, – labi, ka vismaz nav vēja. Mazā gribēja, lai viņš pamet mašīnu, lai viņi vienkārši ņem kājas pār pleciem un bēg, cik jaudas. Bet Undurs neklausīja. Mazajai šķita, ka tas labi parāda viņa raksturu – ka Undurs vienmēr visu kārtīgi izdaris līdz galam. Vispēdīgi Mazā tomēr iekrita panikā, viņš to nepamanīja, viņam tas šķita maznozīmīgi, jo sievietes jau no īstās dzīves neko

nav redzējušas. Ne kārtīgu karu, ne nopietnu armiju, neko. Brīnumainā kārtā viņi izkūlās, aiz viņiem palika degošais mežs, un Mazā saprata, ka viņi kopā – vienmēr izbēgs nāvei. Un tādu Mazā gribēja vīru visam mūžam. Ka pat savreiz riebdamies, Unduru viņa milēs. Sevis dēļ – lai saprastu, kas ir mīlestība.

Žoržs ir atrāpojis līdz mašīnai. Viņa redz atskata spogulī. Kuprains un ačgārns radījums. Kur citkārt cilvēkam kājas, viņam divi vēderi. Kur nāktos būt vēderam – pakaļa. Pakaiņas vietā acis. Ausis! Visa galva vienās ausīs, Mazā pa gabalu nebija varējusi saprast.

– Undur! Palīgā! Undur! Palīgā!

– Kas ir, mīlulīt!

Viņš ir atskrējis, pavisam pārgriezta seju, lokainie mati pland vien.

– Paskaties, tu tikai paskaties. Nosit viņu, lūdzu, nosit viņu.

– Nomierinies, Mazā. Ugunsdzēsēji jau ir ceļā.

– Kādi ugunsdzēsēji? Mums vajadzīgi ūdenslīdzēji. Undur, dari kaut ko! Nosit, nosit ātrāk, mēs viņu neradījām.

Undurs ņem striķi un sien Žoržu krustu šķērsu kā dāvanu.

Žoržs tirina visas trejas mēles uzreiz, Mazais spiedz.

Par abiem viņi ievel radījumu atpakaļ purvā. Undurs piemin ar kāju, Mazā izspļaudās.

Mana biogrāfija nav mana biogrāfija. Cilvēku mežs. Izkaltis, vietām purvainis, vietām izslepkavots kailcirtē. Smilšu laukumiņos skudru pūžņi – manas mājas. Māšeles – sēnes, piepes – brāļi. Skujas – vispasaules civilizācija. Zaķi, lapsas, citi zvēri – ciemiņi? Laikam saimnieki. Es nezinu, kur maz esmu. Čiekurīts. Vāveru izēsts, tukšs čiekurīts. Kāds varētu pacelt, nolakot sudrabā, pārdot, protams, pārdot un iekārt Ziemassvētku eglītē.

Jātniece neatjāja milzim pakaļ. Zemes virsū nav tai mājas. □

L I D O J U M S

Drusciņ, mazlietiņ, makantiņ, čut-čut, kādu nieku, pavisam nedaudz, pilīti, lāsīti, malciņu, šķipsniņu, kripatiņu – tikai tik, cik drosmei.

Brēc vārnas miglas apdūmotā novembra rītā, dziedātājputni ir aizlidojuši, nu var izķerkēt un izkasīt no rīkles it visu, kas pavasarī un vasarā, kas rudens gausajā bēgumā sakrājies. Slid soļi uz nakts saglumētajām kļavlapām, nakts apgaismojums izslēgts, un tu ej bez virziena kaut kur tur, kur varētu aust saule, ja būs lemts parādīties cilvēkam pat tad, kad viņam trūks drosmes tai ieskatīties acīs.

Piezvanu Nikam.

– Ja tu vēl reizi ierunāsies par dzīves jēgu, es tevi nositīšu, goda vārds!

– Es jau sen esmu nosista. Dod tikai mazu biķerīti drosmei.

– Ko? Atkal jau?

– Savas asinis. Vai savu elpu. Kaut ko no sevis.

Miglas veļi murd, trūdo gaiss un zem vītolu kuplajiem zariem kūņojas, nosalis klabēdams, virs spēka gados.

– Kotorij čās?¹

– Posljedņij.²

– Hrenovo.³

Pie šķūņa, kas izniris novembra miklumā kā balts lūgšanu kuģis, izgaismots uzraksts „Labā vēsts”. Dzelzs žogs. Vārti aizslēgti. Apstājos, aizsmēķēju. Tālumā daudzstāvu namos pamazām iedegas gaismas. Viņi ēdīs. Varbūt vispirms ies pačurāt. Tad nomazgās sejas un ieslēgs elektriskos trumuļus. Atvērs logus, nē, visticamāk vēl neatvērs. Drēgns. Visādu zarazu pilna pasaule. Sabučos bērns, nu, jācer, ka tā.

Vārnas. Atkal jau vārnas pie lielā Rimi mistastēm. Kaujas un plūcas plastmasas maisiņu, atlieku un izlietotu sejas masku dēļ. Kaķu kolonijas rātni sadalījušās pie Ķīnas mūra kāpņu izejām, gaidot uz līdzcietīgo sieviņu sarūpētajām brokastīm.

¹ Kura stunda? (burtisks tulkojums no krievu valodas, nozīmē „Cik pulkstenis?”)

² Pēdējā. (krievu valoda)

³ Štrunģi. (krievu valoda)

Kā bēgdams skrien puika zilā cepurītē. Uz kurieni tik mazs agrā rītā viens pats? Tu meties kā uz pēdējo vilcienu lieliem galopa soļiem šim pakal.

– Tev viss labi?

– Neķerries klāt!

Rīta zilgme noplok pelēkajā, un ir sākusies parasta diena. Nekas nav noticis. Apstaigāju plēvēm apspraudīto būvplaci, kur vēl pirms gada bija mīlīgs tirgus ar piļu olām, suņu cukurkauliem, brūnām kokvilnas zeķēm, bērzu čagām un ārstnieciskajām piepēm. Te būs lielveikals, kur cilvēkiem sanākt kopā, atrast draugus un domubiedrus.

– Cienītā, cienītā!

Apmetos riņķī. Es būtu tā cienītā? Tā ir Spridzene! Kalseno sievieti lašķrāsas mētelēnā, dziļi uz pieres uzmauktu melnu žoķeni galvā esmu redzējusi bieži. Parasti tek pa ielu irbes solī un skaļi bārsta lamuvārdus pa labi, pa kreisi un vispēdīgi aizrijoties.

– Cienītā, vai jums ir kāds teicis, cik ļoti Dievs jūs mīl? Ir teicis? Ir teicis?

Plātu rokas, tēloju, ka nesaprotu latviešu valodu.

Dzertuvē “Pie eža” mazgulējuši bārabērni tup āra krēsls, žņaudzi skārdenes, viss vēl ciet un nekādas jēgas.

Puķu kiosks aizsvīdis un vērsies desmitos.

– Rakstniecīt, pastāsti stāstiņu!

– Rakstniecīt, pasaki, kā lai tagad dzīvo!

– Baltkrievijā spīdzina cilvēkus.

– levelc tak degunu maskā.

– Kalnu Karabahu no Karabasa Barabasa neatšķir.

– Kā lai dzīvo, ko?

Uz palodzēm pārāgri saziēdējuši Ziemassvētku kaktusi – citam sārti, citam iedzelteni vai balti. Kādam – Ķīnas rozes. Paslīdu uz lapas un gandrīz noliekos garšļaukus. Līdzsvars. Tas ir tik svarīgi. Tev nekad nav piemītis. Vai nu vienādi, vai otrādi.

Piezvanu Zaigai. Nevarot šobrīd uzklausīt, esmu trāpījusi tieši uz brokastīm. Kaut kas cepoties, šķīvji tikko sasildīti, un tā.

Rīta stundai zelts mutē. Tu esi sakodījusi vai gu gļotādu.

Pie nākamā mazā Rimi dažas kaijas. Šī gada bērni, vēl kā paraibas terīnes. Vēl nemākulīgas zagt un par sevi pastāvēt. Līgojas platām kājām kā citkārt lauku večas.

– Kad tu vienreiz pieaugsi?

– Kad būšu notinusies.

– Uzlido, skuķi! Nu jau pat neviena lidmašīna tevi netraucē! Debesis ir tīras.

– Es negribu redzēt drupas.

– Tās vienmēr ir ar tevi, citādāk nemaz nevar.

– Tad kāpēc uzlidot?

– Prieka pēc.

Uz soliņa pie avīžu kioska mammīte zaļā bubļenē šķirsta *Vakara ziņas*. Vēl ir pārāk tumšs, lai salasītu. Sveicinu. Nedzird. Katrīt elpo svaigu gaisu.

– Citi mums tiek nolaupīti, paši sev zūdam nemanot.

Kāpņu kods. Pirms iedegas spuldze visos stāvos, es uzlidoju. It kā kāds būtu iezvēlīs ar visspēcīgu roku pa dibenu. Pa trīs pakāpieniem uzreiz un tad jau tiešām lidoju. Augšup vai lejup? It kā augšup. Kas tad tas par lidojumu lejup, vai ne? Lejup metas pēc laupījuma.

Dīvaini. Nekāda viegluma. Nav labi. Galva ir palikusi lejā. Un deniņi pukst pārāk strauji. Nē, laikam gurns satriekts. Piepeši sāp itin viss ķermenis. Nevar pakustināt. Telefons. Viņa taču zvanīja. Tizli gramstos pa jakas kabatu, tukšs, saņurcīta salvete. Tad tā tas notiks? Viņa mirs ačgārniski, ar kājām gaisā un pārsistu galvu? Kāpēc viņa neguļ uz vēdera, ja lidojumā krita? Kurš pagrūda atmuguriski? Mēle neklausā. Kam kliegt? Nu, kāds jau iznāktu. Kurā stāvā viņa ir uzlidojusi? Nē, viņa kaimiņus nepazīst. Tikai veco skolotāju, kas slimo ar parkinsonu un neļauj sev atnest pārtiku, tikai lielo sibīrieti ar izoperētajām acīm un sociālo darbinieci ar invalīdpuiku, kuri šie atnāk vien pusdienlaikā uz nedaudz stundām. Kurš te cilvēku atradīs? Labi, ka izmazgāti mati un tīrs apģērbs, vienmēr bail nomirt ar nemazgātiem matiem. Izspūris jau nevar ar nāvi un Dievu satikties. Vienīgi šis jau tavu ķermeni nemaz nedabūs redzēt, tur

aizskries tikai dvēsele. Nu, vienalga, viņa gribētu atdot galus ar tīru muti un iesmaržojusies.

Pavisam ļengana sajūta. Kā būtu par daudz viņa iedzērusi un vēl miega ripu piekodusi klāt. Sāpīgs maigums visā ķermenī. Vienīgā nožēla – ka viņa nav atdevusi visu mīlestību, kas bija. Pagāja dienas, kad viņa plīsa vai pušu, kad asinsvadi plīsa pušu, cik aumaļaini gribējās dot un atdot pavisam. Viņa pludoja kā mirdzoša straume. Pateicībā par asiņainiem saulrietiem un violetbaltām rītausmām. Par visu koku ziedēšanu un ķiršu lietu, par pirmajām vizbulēm un pēdējām lapām. Par atspulgiem ezeros un jūras mūžības putām. Par cilvēku acīm, kurās esi atmodinājusi prieku, un visām dziesmām, ko dungojusi. Pateicībā neliešiem, ka viņa paguva iemācīties, kādai nekad nekļūt. Pateicībā akmeņiem, kas bijuši labākie klausītāji tālos ceļos un mācījuši tuvības noslēpumu. Pateicībā

pilmēness mistērijām viņas ķermenī un dienvidu vējam, kas līdzējis nenodeldēt trauslumu. Es tev pateicos par visu, kas pasaulē ir un ko man izdevās ieraudzīt. Nepietiks, man nekad nepietiks, un es negribu mirt lidojumā uz vai no daudzstāvenes trepēm.

Varbūt es noģību. Varbūt aizmigu, taču pēdējais, ko atcerējos jau ātrās palīdzības mašīnā, bija zila puikas cepurīte un gluži kā vainīga balss man būtu vaicājusi:

– Vai ar tevi viss labi?

Bija vajadzīgas asinis.

Un Niks, protams, tās man dāsni atvēlēja.

Telefonu atrada turpat trepēs uz kājslauķa.

Un Zaiga atskrēja uz slimnīcu ar pīrādziņiem. Saņēmu tūtu, pašu neielaida.

Karantīna. □

Matiass Jansons. *Kustība*. Sāremas dolomīts. 24W×34H×32D cm. 2016

Skat . Baibas Magdalenas Eglītes rakstu 45. lpp.





Esmu dzimis 1963. gadā, dzīvoju Liepājā. Dzejas publikācijas kopš pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu vidus atrodamas gan vietējos laikrakstos, gan valsts lielākajos izdevumos – *Karogs*, *Kultūras Forums*, *Kultūras Diena*, izdevumā *Tīrraksts* (Nr.1), portālā <satori.lv> u.c. Dzejoļi publicēti vairākos kopkrājumos. Dzejas krājums *Dzirdēt noklusēto* iznācis 2002. gadā. Prozu rakstu kopš 2011. gada rudens, prozas publikācijas kopš 2014. gada janvāra bijušas portālos <satori.lv>, <punctummagazine.lv>, izdevumos *Kultūras Diena*, *Latvju Teksti*, *Domuzīme*, *KonTEKSTS* un citur. Ir publicēti dzejas un prozas tulkojumi angļu valodā. 2014. un 2015. gada Kurzemes prozas lasījumos saņēmu galvenās balvas. 2014. gadā Prozas lasījumos Rīgā saņēmu alternatīvās žūrijas balvu par labāko jaunā autora stāstu. 2015. gada Prozas lasījumos mans stāsts „Aiziet jūrīnā!” ieguva galveno žūrijas balvu. 2016. gada nogalē iznāca stāstu krājums *Gaismā*, kurš tika nominēts Latvijas literatūras gada balvai un saņēma to prozas kategorijā. Latvijas Rakstnieku savienības biedre kopš 2017. gada.

Jana Egle

STRĀVA

Elija mazgā traukus. Aizvērtām acīm ar pirkstu galiem smalki iztausta un noglāsta ikkatru šķīvja rievu, šauro ieloku aiz krūzes osas, visas karotes, dakšiņas no kāta gala līdz mutē bāžamajai daļai. Katru sīkāko negludumu vispirms noberž ar putaino sūkli, pēc tam atkal iztausta ar pirkstiem. Ja vajag, ar nagu noskrubina piekaltušās ēdiena atliekas un atkal mazgā ar putām. Kas nomazgāts,

to joprojām acīm ciet ar precīzu kustību ievieto žāvētāja restēs un ņem nākamo.

Elijai patīk tīrība un kārtība. Taču to pastāvīgi uzturēt dzīvoklī viņa nav spējīga. Kriss viņu reizēm miermīlīgi nodēvē par slinku, taču tā nav, Elija nav slinka, tikai vienmēr kaut kas nojūk un nesana. Katru vakaru viņa nolemj no rīta piecelties laikus un sakopt to midzeni, par ko ir kļuvusi viņu mājvieta, un katru rītu pamostas par vēlu. Kriss vienmēr jau ir paēdis un prom. Savu netīro brokastu šķīvi uzkrāvis izlietnē sagrūsto trauku kaudzes pašā virsotnē, bet līdz pusei izdzertā kafijas krūze pamesta turpat uz galda. Elija vīra krūzi vienmēr izdzer tukšu un, pavirši izskalojusi ar karstu ūdeni, tajā pašā apļēj kafiju sev.

Apakšējie trauki izlietnē stāv jau vairākas dienas. Aplumējuši ar skāpi smakojošu tauku kārtu, slīd ārā no pirkstiem. Elija atver acis un, nepatīkā saviebusies, ar pirkstu galiem noberž jēlo plēvi no šķīvjiem. Tikai pēc tam ņem sūkli, citādi tas uzreiz ir metams ārā.

Elija dzird, ka slēdzenē no ārpusē kāds ieliek atslēgu. Deniņos iecērtas dusmas, vēl ir tikai trīs pēcpusdienā, viņa šodien būtu sakopusi dzīvokli, bet, ja vīrs ir mājās, tas traucē. Tad vienmēr šķiet, ka viņš ar skatienu seko katrai viņas kustībai, un noteikti savā prātā novērtē, ko viņa dara nepareizi. Nē, viņš nekad neko nepārmet, taču Elija tā jūtas un neko nevar ar to padarīt. Viņa tomēr turpina mazgāt traukus, nekas daudz vairs nav atlicis.

Kriss ienāk priekšnamā, noģērbjas, Elija dzird, ka viņš ir uzvilks. Ja kopā nodzīvoti divdesmit seši gadi, otru jūt kaut vai pēc elpas vilcieniem, pēc tā, cik smagi un neprecīzi pēda ietrāpa čībā, pēc tā, kā žvadz atslēgas, noliekot vietā.

– Te smird pēc vagīnas, – Kriss aizkaitinātā tonī sasveicinās, pabāzis galvu virtuvē, un aiziet uz vannas istabu mazgāt rokas.

„Ej, dirst!” grib atņemt sveicienu Elija, taču noklusē un nesaka neko. Viņa dzird, kā tek ūdens, pēc tam tas aplūst. Viņa klusi pie sevis skaita. „Viens, divi, trīs, ..., divdesmit septiņi, divdesmit astoņi, ..., trīsdesmit deviņi, četrdesmit, četrdesmit viens, četrdesmit divi,” ūdens atkal atsāk tecēt. Ienācis no ārpusē, Kriss vienmēr rokas mazgā ilgāk, nekā enerģiskas balsis skandē no visiem medijiem, un pēc tam vēl dezinficē. Sausā, saplaisājusī delnu āda sūrst, sasprēgājušie pirkstu gali viegli ķeras apģērbā, taču Kriss

apgalvo, ka tas viņam netraucē. Tikai kļūst arvien nīgrāks.

– No rītdienas mēs strādājam attālināti, – viņš paziņo, apsēdies uz taburetes pie virtuves galda.

– No rītdienas? Varēja jau vismaz ar jauno nedēļu, – Elija ir nepatīkami pārsteigta. – Kas tā par muļķīgu domu – sākt ceturtdienā?

– Pēča brālis pozitīvs. Kādu pusotru nedēļu neesot tikušies, un tomēr būs drošāk, ja piesargāsimies.

– Neesat drusku paranoiski?

– Kā tu to domā? Manuprāt, visai saprātīgi. Labāk pasaki, kas te tā smird.

Elija ir pabeigusi mazgāt traukus, un visas galdu un skapīšu virsmas tikko noslaucijusi ar smaržīgā tīrīšanas līdzekli samitrinātu lupatu. Viņa dziļi ievēl gaisu nāsīs. Nekas nesmird.

– Tam Pēča brālim reāli kaut kas kaiš? Viņš ir tiešām slimis, vai tikai kārtējais ķeksis ievilkts? Kāpēc viņš vispār to testu taisīja? Vai tad to var katrs, kam ienāk prātā?

– Nepsiho. Slims esot. Temperatūra četras dienas pie trīsdesmit deviņi, galva aiz sāpēm pušu sprāgusi, ģimenes ārsts nosūtījis, un vakar vakarā – hops, prieka ziņa klāt!

Elijai iekšā viss vārās. Tieši rīt. Varēja kaut no piektdienas, tad pa nedēļu paspētu samierināties ar domu, ka nekur netiks, bet – rīt! Viņa nikni iesviež lupatu izlietnē un nošņācas:

– Nekas te nesmird.

– Smird. Skaties, vai tikai tev arī testu nevajag, galīgi neko vairs nesaod, – Kriss sapicis sauc pakal durvis nozūdošajai sievas mugurai.

*

– Kā jums ir vārds? – skatīdamies viņas tiesībās, pārjautāja priekštelpā sēdošais resnītis. Rūtainā, saņurcītā kokvilnas sejas maska sedza tikai viņa muti, un starp apaļajiem vaigiem neiederīgais garais, smailais deguns stiepās pāri tās augšmalai.

– Elektronija, – atbildēja Elija. – Jūs taču redzat, kas tur rakstīts.

Visu mūžu apnikuši šie jautājumi. Mammai Neldai Dievs lielu sirdi bija iedevis, toties krietni vien ietaupījis pie prātiņa, tāpēc savai

meitai izvēlējās visneparastāko vārdu, tādu kā nevienai, lai nav jāiet palīgskolā un pēc tam visu mūžu jāstrādā par apkopēju. It kā ar vārdu varētu iedot arī likteni. Taču mamma ar savu izvēli ļoti lepojās, un Elija, vairākas reizes nobriedusi vārdu oficiāli nomainīt, tomēr nespēja viņai to nodarīt. Mammai nebija neviena un nekā cita, kā vien Elektronija. Bērniībā dažreiz Elija jautāja, kur ir tētis. Mamma, vārdu ritmā šūpodamās uz priekšu un atpakaļ, noskaitīja pantiņu – „Savērpās, satinās, pakulās sapinās, rītam austot, pa vējam aiztinās.” Nekad neviena vārda vairāk, lai kā Elija nelūgtos un neprovocētu. Viņa ienīda šo nezināmo vīrieti. Visvairāk par savām vīzijām, kurās viņš šo bezpalīdzīgo, naivo radījumu visu nakti moka ar savām dīvainajām iegribām vai vienkārši truli izvaro, zinādams, ka pamuļķe aiz kauna nevienam nesūdzēsies. Neldai toreiz bija astoņpadsmit, un naiva un pazemīgi iztapiņa gandrīz jebkuram viņa ir vēl šodien.

– Jūs laidīsit mani iekšā? Man teica, ka te neviens neko nejautās, samaksā un viss.

Resnītis rūpīgi ar roku rakstīja viņas vārdu un uzvārdu lielā kladē, ar lineālu un zīmuli saigrafētā tabulā, kur priekšā jau bija sarakstīts kāds desmits citu. Elija sāka šaubīties, vai vispār neiet prom.

– Nāksiet viena pati? Parasti jau nāk pa pāriem.

– Brīvu vīriešu nav?

– Tieši šodien viens ir, – lietišķi noteica durvju sargs, aizvērdams savu reģistrācijas burtnīcu. – Aiz šīm durvīm ir gaitenis, tā galā durvis pa labi. Jūs brīdināja, jums ir līdzīgs viss nepieciešamais?

– Jā, – Elija atsaucās, jau vērdama durvis uz krēslaino gaiteni.

*

Kriss ir atgāzies gultā ar datoru klēpī, no ausīm nokarājas vadi. „Kā viņš to var izturēt – visu dienu darbā pie monitoriem, un pārvilcīs mājās, atkal turpat,” domā Elija. Viņa pati gluži vai jūk prātā, kafējnīcu aizslēdza vispirms uz četrām nedēļām, tad pielika vēl četras, un nupat aizliegums vēl uz mēnesi pagarināts. Gudrāki tomēr bija tie, kuri uzreiz pārslēdzās uz līdzņemamām maltītēm. Elijai negribējās krāmēties, šķita – vienu atvaļinājuma mēnesi sen ir nopelnījusi, bet tagad viss nokavēts, vairs jau tajā apritē

neielauzīsies. Nekāda medusmaize tur nav, rauj viens otram kumosu no mutes ārā, par peļņu nav ko runāt, tikai noturēt ikdienas rutīnu, kustību, kaut kādu režīmu. Šodien Elījai arī tas liekas ļoti svarīgi. Par vēlu. Nīkstī mājās, sapūsti, pazaudē dzīves jēgu.

Elīja atgriežas virtuvē un atver ledusskapi. Vajadzētu kaut ko sarūpēt vakariņām. Viņa izvelk no saldētavas vistas fileju un ieliek bļodā, lai atkūst. Skapītī puskilograms rīsu, taču ne dārzenu, ne zaļumu vairs nav.

– Es aiziešu līdz veikalam! – viņa sauc pāri dzīvoklim. Vārdi Krisu nesasniedz, bet Elīja nemaz negaida uz atbildi.

Uz ielas biezi snieg lielām saķepušām pārslām. Ķeras skropstās un kūst uz vaigiem. Elīja neiet taisni uz veikalu, viņa novirzās uz netālo skvēru. Mazliet sāk krēsnot, taču plānējošās pārslas pasauli izpludinājušas un iztapsējušas ar mīkstu, matētu gaismu. Ir daži grādi zem nulles, bezvējš, soli ritmiski gurst, un Elīja ieaug ainavā. Iekļaujas sniega uzzīmētajā melnbaltajā grafikā, arī ielas troksnis aizslāpst, tiklīdz viņa nogriežas uz gājēju ceļiņa. Elīja aizver acis un slīd uz priekšu. Viens, divi, trīs, četri, pieci, seši... Pārslas glāsta seju. Divdesmit divi, divdesmit trīs, divdesmit četri... Sniegam ir maiga, saldena smarža. Piecdesmit septiņi, piecdesmit astoņi... Viņa atdurās pret kaut ko lielu un atver acis.

– Piecdesmit astoņi soli, – viņa saka.

– Jūs esat dīvaina, – saka vīrietis melnā sejas maskā, kuram viņa tikko ir ieskrējusi krūtīs.

– Es zinu, – Elīja atbild un iet tālāk. Varbūt vajadzēja atvainoties. Tad viņai ienāk prātā, ka vīrietis arī noteikti gāja aizvērtām acīm, kā gan citādi viņi būtu uzgrūdušies viens otram.

Viņa neatceras, kā tas notika pašu pirmo reizi, taču jau kopš agras bērnības kustība acīm ciet viņai ir pavērusi pilnīgi citu pasaules izjūtu. Iedevusi papildu dziļumu, piesātinājumu. Bērnības mājā viņa prata aizvērtām acīm iziet visas telpas, neuzgrūžoties mēbelēm vai neieskrienot sienā. Tas šķita tik divaini un valdzinoši, telpu izvietojums un piepildījums, sekojot pārējām maņām, šķita pavisam citāds. Nozīmi ieguva viss, kas parasti nepamanīts slēpās aiz plakanās, acīm saredzamās bildes, – grīdas dēļu skaņa, telpu atšķirīgās smaržas, vieglas vēsmas no izlodzītajiem logiem, pirkstu galu pieskāriens vēsajai, grubļainajai sienai...

Pilsētā tas nav tik droši, taču reizēm viņa nespēj atturēties no valdzinājuma dziļāk izpētīt savus ik dienu ejamos ceļus. Elīja atver acis, viņa ir nonākusi līdz veikalam. Krītošais sniegs ir kļuvis smalks un mirdzošs.

*

Gaitēņa galā durvis pa labi vērās viegli un klusi. Iekšā gaisma bija vēl mazāk, tas Elījai ļāva justies droši. Telpā bija cilvēki. Desmit, varbūt divpadsmit, ne vairāk. Maigi šalca apģērbs, sēca aprautas elsas, kāds iesmējās, iekunkstējās. Švīkstēja un maigi dipināja klusināti soli. Sieviešu smaržas, grīdas vasks un nedaudz sviedru. Elīja apsēdās uz viena no trim Vīnes krēsliem turpat pie durvīm. Pārlika kāju pār kāju, lai atvērtu zābaka rāvējslēdzēju, kad kāds apsēdās līdzās.

– Kā jūs sauc? – viņš klusi iejautāja tieši ausī.

– Elektronija. – Viņa nezināja, kāpēc atklāj savu īsto vārdu. Varēja samelot.

Vīrietis iesmējās. No viņa dvesa svaigas koksnas aromāts. „Nez, galdnieks vai gatera strādnieks?” nodomāja Elīja.

– Jūs jokojat? Tāda vārda nemaz nav.

– Man ir.

– Labi, šodien jūs būsi Elektronija. – Elīja dzirdēja, ka viņš smaida. Pret aizkara piesegto logu seja nebija saskatāma, taču platie pleci un slaidais torss riesa cerības uz ļoti izdevušos pēcpusdienu. Viņa atkal pastiepās pie vēl nenovilkta zābaka, un vīrietis negaidot uzlika savu plaukstu Elījas rokai. Pēkšņi pārsteigta, viņa to strauji atrāva, īsi un skaļi ievilkdama elpu.

– Nudien, Strāva! – viņš iesmējās. – Nebaidieties, es tikai palīdzēju.

Un viņš neprasmīgi un lēni, bet maigi atvilka rāvējslēdzēju vienam, tad otram zābakam un, tos novilcis, paturēja plaukstās Elījas vēsās, mazliet nosalušās pēdas. Tad noņēma viņai no pleciem mēteli un kārtīgi salocītu pārlika pār kreiso roku.

Kaut kur tālāk vīrieša balss skaļi teica: „Tu esi tik lunkana,” un sieviete nazāli iesmējās, tas drīzāk izklausījās pēc tītara rīstīšanās.

Elīja izvilkta no somas sarkanas kurpes ar deviņus centimetrus augstu slaidu papēdi un abas reizē ieslidināja tajās zīdainās zeķēs ietērtās pēdas.

Savādi. Par Strāvu viņu saukāja skolā, kad straujās dabas dēļ viņa nokaitināta mēdza šķiest plaukas un bliezienus pa labi un pa kreisi. Strāva atkal dod pa nagiem! – klasesbiedri smējās, siko meitēnu kaitinādami. Taču šis bija pārāk jauns, lai viņi būtu reizē mācījušies. Pēc balss un kustībām spriežot, gadus piecpadsmit jaunāks par Eliju.

– Iesim? – Viņš izkliedēja Elijas bērnu dienu vijas. – Jūs esat gatava?

– Pagaidiet, bet kā jums ir vārds?

*

Elija atgriežas mājās jau tumsā, Kriss stāv virtuvē un, pie deguna pacēlis, ošņā blodā ieliktos vistas gabalus.

– Tā gaļa ir veca, – viņš saka. – Tu taču nedomā to taisīt vakariņās.

Elija pieiet un izņem viņam blodu no rokām, lai pati pārlicinātos. Bālganie filejas gabali smaržo pēc jēla, svaiga cāļa un ledus. Viņa tos tiešām gatavos vakariņās.

– Kris, kas tev ir? Tā ir svaiga gaļa.

– Tā gaļa smird! – Kriss paceļ balsi. – Viss smird. Un nenāc virtuvē ar zābakiem, nevar zināt, pa kādām krēpām un splāvieniem esi izbradājusi. Dod, es nodezinficēšu ko tu tur esi sapirkusi.

– Es pati, – Elija mēģina mierīgi iebilst. Viņa nesaprot, kas ar Krisu notiek.

– Nē, dod, man sanāks labāk, – viņš paņem iepirkumu maisu, tad turpat no plaukta izsmidzināmo spirtu, un, kamēr Elija noaujas, nogērbjas un uzslauka piestaigāto grīdu, pa vienam ņem ārā no somas iepakojumus un katru rūpīgi apsmidzina no visām pusēm. Pēc tam nomazgā un nodezinficē rokas. Elija pie mazgāšanas tiek tikai pēc tam un jūt vīra iesāņu skatienu, lai pārlicinātos, ka viņa pietiekami kārtīgi nomazgā rokas. „Vajadzēja iet uz vannas istabu,” Elija nodomā, aizver acis un skaita līdz trīsdesmit, rūpīgi saziēpēdama katru pirkstu, nagu, ienadzi, pirkstu starpu, plaukstu līnijas, delnas virsusi, pamatni. Vēl noglāsta vienu plaukstu ar otru, pēc tam otrādi. Viss. Kad viņa atver acis, Kriss jau ir izgājis no virtuves.

*

Viņiem ir noteikts ierasties stundas laikā, pa vienam, pa diviem, precīzi norādītās minūtēs, lai neradītu aizdomas par pulcēšanos.

Pēdējā reizē viņš nebija atnācis. Elija sēdēja viena pati uz krēsla pie durvīm, nespējot izlemt, doties prom vai ļauties izaicinājumam. Mēģināja sevi pārliecināt, ka viņai taču nav svarīgi, lai tas būtu tieši viņš. Cerēja, ka viņš ir tikai aizkavējies un tūlīt, tūlīt ienāks pa durvīm. Iepriekšējā reizē atvadoties viņš noskūpstīja viņas roku – atvērtas kreisās plauksts pašā viducī. Elija apjuka, tik maigi jutīga bija šī vieta, tik satraucošs lūpu pieskāriens, nekad neviens viņai nebija tā pieskāries. Nu viņa sēdēja puskrēslā, neapzināti viegli slidinot labās rokas pirkstu galus pa atvērtu kreiso plaukstu. Telpas tālākajā galā atkal skanēja švīksti, šalkas, elsas, kunkstieni, Elija vairs nespēja nosēdēt uz vietas. Viņa piecēlās un, aizgājusi līdz tumšākajam stūrim, atbalstījās ar abām plaukstām pret sienu. Ķermenis organiski izliecās...

*

Kad Elija no rīta pieceļas, Kriss otrā istabā strādā un jau izskatās noguris.

– Tu neesi slims? – Elija norūpējusies jautā un mēģina uzlikt plaukstu viņa pieri, taču Kriss mierīgi, bet noteikti to atvaira.

– Nē taču. Tikai tā smaka... Nevar ciest.

– Kris, te nekas neož.

Elijai gribas vīru paņemt aiz pleciem un sapurināt, tā vietā viņa apgriežas un dodas uz virtuvi brokastot. Šodien ir ceturtdiena, un viņai jāizdomā, kā tikt ārā no mājas uz tām pāris stundām. Varbūt šoreiz viņš būs atnācis... Elija viegli ar lūpām pieskaras plauksts jutīgajai iedobei un pēc tam ilgi vēro likteņa līnijas. Viņa no tām neko nesaprot.

Pabrokastojusi šoreiz nomazgā visus traukus, piekopj virtuvi. Vakar Kriss maz ēda, atlika gan vista, gan rīsi, no tiem šodien var pagatavot improvizētu vistas plovu. Apcept burkānu gabaliņus ar sīpoliem, sīki sagriezt izcepto fileju, visu sajaukt kopā ar rīsiem un nedaudz pasautēt.

– Es šodien varētu aizbraukt līdz Neldai, – Elija saka, ielūkojusies istabā, kur strādā Kriss. – Piezvanišu, vai kaut ko nevajag.

Māte dzīvo divdesmit kilometrus aiz pilsētas robežas, un Elija skaidri zina, ka Kriss nepieņems braukt līdz. Viņu Neldas iztapīgums un ierobežotās prāta spējas dzen izmisumā, un, ja nav kāda praktiska un nenovēršama vajadzība, viņš no sievasmātes apraudzīšanas izvairās.

– Beidz, tas nav nopietni. Es taču tev teicu, ka Pēča brālim ir kovids. Mēs caurām dienām strādājam pie blakus galdiem, bet tu tagad brauksi pie mātes riska vecumā. Man likās, ka tev viņa vēl nav līdz kaklam.

– Muļķības kaut kādas, – Elija nomurmina.

– Tur jau tā problēma, ka tev tās ir muļķības, tev nevar uzticēties, tu nepiesargājies. Nemaz neesmu drošs, ka pa to laiku, kamēr strādāju, tu nesi skraidījusi pa draudzenēm, kafiju dzerdama.

– Nē, neesmu! – Elija paceļ balsi, jo pie draudzenēm viņa tiešām nav gājusi, visas tādas pašas zaķapastalas kā Kriss. – Labi, ja tu aizliedz man apciemot Neldu, tad vismaz izvēdināties es varu iziet? Tev nav ne jausmas, kā tas ir – divus mēnešus sēdēt mājās saliktām rokām!

– Tak nesēdi saliktām rokām, kaut vai veļu izgludini, izberz vienreiz grīdas, visa māja smird, stūri pilni ar putekļiem. – Viņš noliecas un spēcīgi pūš ar elpu zem divāna. No pagultes izveļas pelēki kumšķi. Kriss strauji uzslienas atpakaļ, atver muti, lai vēl kaut ko aizvainojošu izspļautu, kad pēkšņi no viņa deguna izsprāgst kaut kas dzeltenzaļš, nošķiezdams padeguni, lūpas, zodu. Kriss instinktīvi noslauka seju saliektā elkonī, un Elija jūt, kā šķebinoša puvušas maitas smaka gandrīz gaismas ātrumā izplatās pa visu istabu.

– Kas tas ir? – viņa aiz pretīguma rīstīdamās jautā.

Kriss apstulbis skatās uz netīro piedurkni, no deguna joprojām sūcas strutu straumīte, un smirdoņa kļūst arvien spēcīgāka un neizturamāka.

Elija atrauj logu, dzeldīgs ziemas gaiss ieplūst istabā, taču tas neko daudz nelīdz.

– Es nevaru, es eju ārā, sakopies un piezvani ģimenes ārstei. Man nāk vēmiens.

Viņa nemelo, rīkles gals viegli raustās vemšanas refleksā, taču vēl var paspēt izmantot gadījumu, lai laistos prom no mājām.

– Redz kā, visa pasaule smird, kamēr izrādās, ka tā smaka patiesībā nāk no tevis, – viņa nenoturamas iedzelt, jau vilkdama mugurā mēteļi. Galvenais, neaizmirst pašķert somu ar kurpēm un visu pārējo.

*

Kailā plauksta gandrīz piesalst durvju metāla rokturim. Atkal snieg, un pasaule kļūst samtaini maiga un smaržīga. Elija, jau trešo reizi izkāpusi no auto, rausta aizslēgtās durvis. Viņa te sēž jau piecpadsmit minūtes, viņas laiks sen ir garām, bet pa šo brīdi vajadzēja ierasties vēl vismaz diviem dalībniekiem. „Es taču neesmu sajaukusi dienas,” viņa, atgriezusies siltumā, nodomā, paņem telefonu un ieslēdz displeju – viss pareizi, ceturtdiena, 21. janvāris. Pirms nedēļas neviens neieminējās, ka kaut kas varētu mainīties. Elija ņem telefonu un sameklē kontaktos numuru.

– Sveiki! Te Elija, atcerieties, es ar jūsu rekomendāciju tiku...

– Ak, jā, piedodiet, es aizmirsu jums piezvanīt! Elija, pagājušajā ceturtdienā jums tur ir bijis pāris, kuri abi saslimuši, vīrs jau ir slimnīcā. Neviens nezināja jūsu numuru, un lūdz, lai es piezvanu. Viņi vairs nepulcēsies. Tur vispār būs baigās nepatikšanas.

– Viņi taču vārdus pierakstīja, brīnums, ka nav mani atraduši. Naudu jau neatdos? Es iemaksāju arī par februāri.

– Nezinu, neko nezinu. Bet nekas vairs nenotiks. Kaut kādas kvītis jums deva?

– Nē tak... – atbild Elija. Otrā galā vēl kaut ko nomurmina un pārtrauc sarunu.

Snieg arvien biezāk, Elija sēž mašīnā un negrib braukt mājās. Viņa izvelk no somas bezvadu austiņas, sameklē *spotifyjā* tango un uzgriež pilnā skaļumā. Gribas aizvērt acis, taču vēl kādu brītiņu viņa pavēros, varbūt arī Lauris neko nav dzirdējis par notikušo, par pēdējās realitātes salas nogrimšanu, varbūt viņš tomēr vēl nāks, tad Elija pamās viņam ar roku, to pašu noskūpstīto plaukstu, un varbūt viņi abi, klausīdamies austiņās, tepat sniegā, zābakos un mēteļos, biezā sniega aizkara pasargāti izdejos vismaz pāris figūras. Solis, solis, atvērts; ātrs, ātrs, stāt; solis, solis, pagriezies, stāt. Solis, solis, ciešāk; rokas, elpa, stāt. Acis, acis, galvas pagriezies, gurni, gurni, ceļi, stāt. Un sniegs virpuļos līdzi.

*

– Man ir pavisam parasts vārds, pat neērti atzīties pēc tam, kad esat aplaimojusi ar savējo, – viņš smiedamies atbildēja. – Esmu Lauris.

– Nekad neesmu pazinusi nevienu Lauri.

Elija ienāk istabā un apsēžas uz krēsla cieši blakus vīram. Kriss pārsēžas uz dīvāna tālākā gala. Elija sajūtas aizskarta, taču klusē un gaida, ko Kriss teiks.

– Pēcs zvanīja, viņš šodien neko vairs nesaož un nejūt garšu. Gribēja brīdināt. Mums vajadzētu mitināties katram savā istabā un virtuvē iet tikai ar masku, vismaz nedēļu. Kopējās telpas jādezinficē divreiz dienā.

Plauktā tikšņ pulkstenis, Elija skaita līdz sekundēm un neko neatbild. Galvā trako pēdējā šodien dzirdētā tango melodija, tikai pulksteņa tikšņu ritmā tā ir pārāk strauja un izklausās nedaudz komiski. Elijai nav bail, viņu tas briesmonis nespēj skart, citādi pēc pēdējās slepenās deju pēcpusdienas jau būtu saslimusi, un vispār ne brīdi viņa nav paniski sargājusies, kā to dara Kriss un visi tie, kuri aiz bailēm pazaudējuši jebkādu realitātes izjūtu. Elija negrib staigāt pa savu dzīvokli maskā, viņai jau tā viss ir atņemts, ne darba, ne draudzeņu, pat mamma atsakās viņu satikt. Un arī tango vairs nebūs.

– Pasaki vismaz, ka tu nebiji pie Neldas, – Kriss cerīgi ieminas.

– Nē, es nebiju pie Neldas. Biju izbraukusi līdz pilsētas nomalei, sēdēju mašīnā un skatījos, kā snieg... Nevajag. Mēs nestaigāsim maskās, un es gulēšu pie tevis.

– Es tak tevi neatstumju, tikai mēģinu pasargāt, – Kriss vēl iebilst, bet Elija pēc intonācijas dzird, ka viņš jau padodas. Viņa pilnīgi droši zina, ka ar viņiem nekas nenotiks.

Kriss sāk šņaukāties, un tver pēc salvetes, no deguna atkal sūcas strutas, taču negāžas tādā straumē kā pirmīt. Elija iet uz virtuvi, jāķeras pie ēst gatavošanas, pasaule var jukt prātā, bet ir lietas, kuras paliek nemainīgas un drošas. Pie tām jāturas. Elija sagriež burkānu astoņpadsmit ripiņās, divus sīpolus katru sešos gredzenos, tad sagriež vakardienas cepto vistas fileju šķēlēs – viena, divas, trīs, četras, piecas. Pēc tam šķērsām – viens, divi, trīs, četri, pieci, seši, septiņi. Galvā joprojām pulksteņa iestrādātajā tempā dimd tango. □



Foto: Arturs Nīmanis

Dace Judina ir žurnāliste, rakstniece, publiciste, redaktore, teātra un pasākumu režisore, vieslektore, dziesminiece. Kopš 90. gadiem darbojas presē – drukātajos un elektroniskajos medijos, sabiedrisko attiecību un pasākumu jomā. Sarakstījusi 27 grāmatas (psiholoģisko romānu *Tik vienkārši*, ironisko detektīvsēriju *Izmeklē Anna Elizabete*, tetraloģiju *Latvijas simtgades romāni (Septiņi vakari, Gredzens, Kad klusums kliedz, Uzraksti man...vakar)*, dzimtas sāgu - triloģiju *Ēnas spoguļi, Dēls, Tukšais nams*, dzejas un eseju krājumu *Divi. Pusnakts sarunas*, romānu ciklu *Laika stāsti*. Romāns *Septiņi vakari* divreiz dramatisēts un iestudēts Latvijas novadu teātros. Par romānu *Dīvains Līgovakars* 2013. gadā saņēmusi *Lielo Lasītāju balvu*.

Dace Judina

NEMOĎINIET MIRUŠOS

Fragments no sērijas *Izmeklē Anna Elizabete* 14. grāmatas

Mežāji, Pūču Māja

Svētdiena

– Tu tiešām tagad, četros no rīta, pa galvu, pa kaklu skriesi uz darbu? – Anna Elizabete miegaini murmulēja, tīstīdamās segā un pūlēdamās atvērt kaut vienu aci. *Lai otra vēl pagu!*

– Anniņ, nedusmojies! Ģenerālis Boze tāpat vien nakts vidū nezvanītu, būs noticis kas patiešām nelāgs, – Kriminālpārvaldes ekspertu šefs Egons Damberts, bijušais specvienības kareivis un policists līdz kaulu sma-

dzenēm, domāja un rīkojās ātri. *Noskaloties, apgērbties, kafiju iestrēbs pa ceļam!* – Necelies, pats tikšu galā. Pamodināsi astes, nebūs labi.

Anna iesmējās, izlēca no gultas un ietinās rītasvārkā. Trīs ķepaini pat nepakustējās.

– Nebūs labi? Un to man saka cilvēks, kurš svētdienas rītā četros ļaujas izvilkties no gultas? Kas nelabāks var notikt? Nāc aši lejā, maizītēm un kafijai laiks vienmēr atradīsies.

– Līzbet, tu esi nelabojama! – Dambergs nopūtās un padevīgi sekoja.

Labi vien ir, kamēr Grīslis atbrauks viņam pakal, vismaz pagūs pabrokastot.

– Kas īsti atgadījies? – Annas rokas čakli smērēja maizītes, bet zaļo acu vēriņš skatienam Dambergu turēja ciešā gūstā.

– Pats vēl nezinu... – Egons kāri iekodās siermaizē. – Boze runāja tādā balsī, it kā pašrocīgi būtu kādu noslaktējis. Šorīt, atgriezoties mājās, pagalmā atradīs beigtu vīrišķi. Ne asiņu, ne durtu, ne šautu brūču. Taču pagalam gan. Mājas ārdurvis vaļā – atmūķētas, virtuve izvandīta, ledusskapis izlaupīts. Citās telpās nekādu ielaušanās vai nepiederīgo personu klātbūtnes pēdu nav.

– Būs gadījies neganti ēdelīgs viesis, – Anna pasminēja, tad apķērās. – Pag, tā ir paša Bozes māja?!

– Tā es sapratu. Vai citādi viņš tā nervozētu?

– Ak tā. Nez, kur tad tēvs-barotājs četros no rīta blandījies, kamēr šim izēsta virtuve?

– Līzbet, tev izauguši ellīgi gari un asi zobi... kā haizivij, – Egons pajokojās.

– Mhm, ir daži, jā, – viņa atnurdēja. – Bet, ja godīgi, izklausās interesanti...

Aiz virtuves loga nošvirkstēja grants, dobjī iedūcās motors, tad viss aplūsa. Rūtij piespiedās bārdas rugājiem noaugusi Jura Grīšļa seja. Anna atvēra virtuves durvis.

– Nāc iekšā un sēdies! Kafiju dzersi? Maizītes ēdīsi?

– Jā un jā. Taču mums nav daudz laika. Šefs grib, lai tu brauc mums līdzi. Tur... tur notikusi kaut kāda mistika... Boze it kā esot manijis... rēgu, ēnu vai ko tamlīdzīgu. – Grīslis, aši ēzdams, piebilda. – Tik jokainu Lielo vēl

nebiju redzējis. Un viņš tak nav nekāds puķiņš.

– Tu tur biji? – sarunā iesaistījās arī Egons, līdz tam kaut ko strauji rakstījis telefonā.

– Mhm. Skats baigs, godstik! Liela, tukša māja, ne dzīvas dvēseles, vienīgā gaisma virtuvē, kur izskatās kā pēc sprādziena. Bet mauriņā, mājas priekšā – liķis. Pusmūža vīrietis bez acimredzamām vardarbīgas nāves pazīmēm.

– Līzbet, ko teiksi? – Egons vaicājoši paraudzījās Annā Elizabetē.

– Nu, labi. Ja reiz tik ļoti vajag... – Anna nolika uz galda neizdzerto kafijas tasīti. – Piecas minūtes. Apgērbšos. Un pamodināšu Grāfu.

Egons ar Juri saskatījās un sasmaidījās.

– Es visu redzēju. Paēdiet, lai vēlāk nav jākurkstina vēderi. Un nomazgājiet savas krūzītes. Manu kafiju neaiztikt!

– *Jā, šefen!* – abi, tēvocis ar māsasdēlu, salūteja ar tējkarotītēm.

* * *

Rīga, Teika, kafe „Cecīlija”

Iepriekšējā vakarā

Diennakts kafejnīca *Cecīlija* savā pusgadsimtu ilgajā mūžā bija redzējusi daudz – padomju laiku kafiju-ar-jumtiņu pusdienas pārtraukumā un zaglīgos mēriņus pirms došanās mājup, vēlo vakara stundu *graponkas* un sardeles ar sīnepēm, neatkarības pirmo gadu skrūves un džintonikus, šašliku ēru un virtuļu periodu, nacionāloromantiskos zirņus-ar-speķi, kāpostus-ar-desiņām un apkārtējo mācībiestāžu audzēkņu iemīļotos siera-ķiploku salātus.

Izvietojusies stratēģiski lieliskā vecās Teikas punktā – L. un Z. ielu krustojumā, kafejnīca kopš sešdesmit devītā gada spoži midžināja savus lielos glāžu logus, ko ieskāva skrejošu lampiņu virtenes. Arī agrāk te bijušas dažādas ēšanas anštaltes: pirmās Latvijas laikā – maizes ceptuve un kūkotava, pēc tam – ēstūzis un viesu istabas, kara laikā – virsnieku viesnīca, pēc kara – pārtikas veikals. Zinoši cilvēki runāja, ka reiz te darbojies smalks ārpilsētas bordelis, ko vadījusi tikpat smalka madāma – zinājusi piecas valodas, taču visās runājusi ar eksotisku akcentu. Taču – ko gan

visu ļautiņi nesamuld, kas to tagad vairs var pārbaudīt, un vispār – vai nav vienalga?

Pēdējo pusgadsimtu, spītējot laikam, *Cecīlija* kāda bija, tāda palika. Pat izkārtnes burti tie paši. Fasādes krāsojums gan pa laikam tika atjaunots – kā jau dāmai pieklājas. Mainījās tikai pārdevējas un pavāri. Cilvēkiem piemīt nelāga īpašība novēcot, saslimt un aiziet aizsaulē...

Toties *Cecīlijas* saimniece *Cecīlija* Abramoviča, pastāvīgo apmeklētāju mīļi sauksa par *tanti Cīļu*, šķiet, bija saglabājusies vēl no cara tētiņa valdīšanas laikiem, kad šī iela iezīmēja pilsētas ārējo robežu, bet *Cecīlijas* viesmīlīgajās telpās krēslas stundās kungi pulcējās uz preferansa vakariem un šo to pikantāku. Nevienš neuzdrošinājās vaicāt, cik tantei Cīļai gadu, pieņemot neizbēgamo – viņa bija, ir un būs vienmēr. Stāvēs aiz letes, smaidīs vizziņošu smaidu un uz katru jautājumu atbildēs ar trim pretjautājumiem, kuros gudrs sarunbiedrs sadzirdēs atbildi, bet muļķis... Tante Cīļa redzēja, dzirdēja un zināja visu, ko bija vērts redzēt, dzirdēt vai zināt. Bet, ja ko nezināja, tas neeksistēja.

Un vēl – tante Cīļa nekad neskopojās ne ar komplimentiem, ne labiem vārdiem. Ja redzēja kādu noskumušu, uzsauca, izstāstīja anekdoti, uzsmaidīja, un cilvēks saņēmās, sapurinājās un priecīgs devās tālāk. Reizēm, ļoti retu reizi, kad joki vairs nelīdzēja, Cīļa drūmulim ielēja mēriņu no savas slepenās pudeles un, piesēdusi blakus pie galdiņa, bargā balsī lika izdzert un izstāstīt, kas atgadījies, lai tad prokurora tonī izteiktu verdiktu – *sikums, pāries!* Parasti viņai izrādījās taisnība, jo nav tādu nepatikšanu, kas agri vai vēl nepāriet, un nav tādu melno strīpu, kas agri vai vēl nebeidzas.

Taču šovakar tantei Cīļai ar pašas padomu bija par īsu, pareizāk, viņa nezināja, kā izkulties no velnišķīgi nelāgās situācijas, kādā pret savu gribu iepērusies un ievilkusi līdzī mīļoto mazmeitu...

Vai gan varēja mierīgi griezt vistu, dzirdot kā tas izkāmējušais, nelaikā dzimušais bandubērns tepat aiz sienas, kafejnīcas virtuvē, uz mācas viņas drostaliņai, dīcot kā gadu neēdis ods – dod, dod naudu! Viņas naudu, starp citu! Bet, kad Margoša atsacījās un lika šim vākties prom, tas mērglis metās viņai pie rīkles un sāka žņaugt.

Ko viņai, Cīļai, bija darīt? Vienaldzīgi noskātīties, kā nodzērusies nelaime nožmiedz vieņīgo mazmeitu? Nē, taču! Un viņa rīkojās...

Līdz vēlo vakariņu laikam vēl pāris stundu, jāpaspēj. Aizslēgusi ārdurvis un iekārusi vitrīnā plāksnīti „Sanitārā stunda”, tante Cīļa iegāja virtuvē.

Te nu tu esi, balodīt, pavisam rāms un mierīgs, ne tā, kā pirmiņ. Tas labi.

Brīdi domīgi pastāvējusi, viņa sāka apņēmīgi rīkoties.

Pēc stundas virtuve bija tīra un kārtīga, viss uzkopts, nevienas nepiederīgas personas, tikai no vakara atpūtas izceltais otrais pavārs pie plīts būrās ar vistas želeju Odesas gaumē.

Bet *Cecīlijas* viesu zālē aiz letes viesmīlīgi smaidīja tante Cīļa.

* * *

Rīga, Teika, L. iela

Svētdienas rīts

– Paldies, ka atbraucāt! – atvēris vārtiņus, ģenerālis Guntis Boze ielaida atbraukušos savas privātmājas pagalmā. – Re, te viņš ir. Pagaidām neesmu nevienam citam zvanījis, gaidīju jūs. Gribēju dzirdēt... neatkarīgu viedokli... Manuprāt, te kaut kas nav tīrs.

Pagalma vidū, pārsegts ar lielu, melnu plēvi, uz muguras gulēja kāds cilvēks. Glīti un kārtīgi – it kā būtu atgūlies, lai pavērtos zvaigznēs. Vai noguldīts.

– Egon, paraugies pats – tas taču nav normāli, vai ne? – Boze norādīja uz mirušo vīrieti.

– *Ātrajiem* nezvanīji?

– Nē, nevienam. Nebija jēgas. Kad atradu, viņš jau bija auksts un stivs.

– Gunti, ja pareizi saprotu, te guļ jums nepazīstams, miris cilvēks. Vai jums par to jājūtas atbildīgam, sevišķi, ja mājās pārradāties tikai rīta pusē? – Anna Elizabete klusi ievaicājās.

– Nē. Es arī nejostos, ja vien, iegājis mājā, neieraudzītu to... – Boze smagi nopūtās. – Būs labāk, ja ieiesim iekšā un jūs paši visu apskatīsi. Ļoti labi, ka te ir Grāfs – varbūt viņa smalkais deguns atradīs to, ko nespēj ieraudzīt manas acis?

legājusi virtuvē, Anna saprata... Te valdīja vājprātīga postaža. Vai nu kāds ko meklējis, vai plosījies neprātīgās dūsmās, izgāžot tās uz visu, kas ēdams un dzerams. Pārtikas krājumi bija pilnībā iznīcināti. Savādi, trakais nebija aizmācījis ne traukus, ne katlus vai pannas. Arī tālāk par virtuvi nebija gājis. Pārējās telpās viss tīrs un vecpūsīgi kārtīgs. *Hmm...*

– Meklē, sunīt! – Anna klusi pačukstēja Grāfam un palaida viņu brīvsolī.

Izstaigājās māju, vilks atgriezās virtuvē un, izošņājās visus kaktus, skaļi ierējās pie virtuves durvīm, kas veda uz terasi, ar visu savu astaino būtību aicinādams sekot. Piesprādzējusi pavadu, Anna Elizabete ļāva sevi vest... Egons ar Juri sekoja. Pāri pagalmam, laukā pa vārņiem, pāri ielai, vēl pāris soļu līdz veclairīgās kafejnīcas durvīm. Ieraudzījusi izkārtņi, viņa apsmējās – *Cecīlija*.

– Diennakts kafejnīca, oho! Īsta raritāte, muzejiska vērtība!

– Un brokastu piedāvājumā – visticamāk Odesas gaumē!

* * *

Mežāji, Pūču Māja

Svētdienas vakars

– Jūsu stāstītais atsauc atmiņā kādu izmeklētāju nostāstu, – noklausījies pūčmājnīeku piedzīvoto, sirmā ģenerālis Kārlis Bass ilgi klusēja, tad, sabikstījis kamīnā ogles, atlaidās izsēdētajā atpūtas krēslā un aizkūpināja ķirškoka pipīti. – Par Ēnu.

– Kārļonkul, nezināju, ka tu kolekcionē urbānās leģendas! – Anna pārsteigti iesaucās.

– N-nu, tā nav leģenda, bet stāsts iz dzīves. Lai gan... ar laiku viss kļūst par leģendu. Klausieties.

... reiz viņam bija vārds. Labs vārds. Mārtiņš, Reinis, Kārlis, Arvīds, Jurgis. Varbūt kaut kas tikpat stiprs. Bija. Līdz tai liktenīgajai naktij pirms divdesmit gadiem, kad, sasistu līdz nāvei, viņu atrada guļam Dzelzs tilta pakājē – bez naudas, dokumentiem un atmiņas. Ārsti teica – amnēzija, iespējams, pāries. Nepārgāja. Viņš kļuva par Ēnu.

Sirms, garmatāns, bizē sapītu baltu bārdu, allaž melnās džinsa biksēs, smagos armijas šņorzābakos, apbružātā ādas

pusmēteli, kas reiz bijis melns, zem tā – raupja adījuma, daudzkārt lāpītā vāmī. Tīrs, kluss un savaldīgs. Kur viņš mita, kas par viņu rūpējās, ja oficiāli Ēnai nebija ne māju, ne pieraksta, ne ģimenes, ne vārda? Kas zina... Acimredzot bija kāda līdzjūtīga sirds.

Nebija jau zemē metams – sirmā ērkulis it kā vedināja domāt par lielu gadu nastu, taču staltā stāja, taisnā mugura un muskuļotais ķermenis liecināja ko citu. Bet puspiemiēgto, tēraudpelēko acu verīgais skatiens, reiz izjusts, vairs neaizmirsās. Tāds varēja patikt ne vienai vien.

Tāda pati mīkla kā dzīvesvieta bija arī tas, kā Ēna pelna sev iztiku. Viņš neubagoja, neuzmācās, neko nepārdeva, nereketēja, nespēlēja azartspēles, nedzēra, nesmēķēja un nelietoja durnumzāles. Nē, viņš vienkārši bija. Visur. Varēja pēkšņi parādīties jebkurā pilsētas vietā un tikpat pēkšņi izgaist. Varbūt kādu gaidīja? Varbūt meklēja? Bet varbūt – sargāja? Ko un kāpēc – kas zina...

Ļaudīm palaikam tik visu ko izdomāt. Cik tajā patiesības, cik iztēles?

Mēloja, ka Ēna mēdzot iztālēm sekot vientuļiem gājējiem, sevišķi sievietēm, sargājot no nelāgi noskaņotiem ceļabiedriem. Tāpat mēloja, it kā dažs labs dzīvās miesas vai durnuma tirgonis pazudis bez vēsts un pēc ilgāka laika atradies nerunīgs, ar šausmu izteiksmi skatienā. Spēlmaņi un miesas prieku tirgoņi, dzērāji un varmākas, dzīvnieku slepkavas un agresīvie braucēji – tādiem viņš parādījās visnegaidītākajos brīžos, allaž sakot vienu un to pašu: „Pietiek. Laiks mājās.” Vēlāk iztaujāts, uzrunātais neatcerējās neko vairāk par trim vārdiem un šermiņošo intonāciju, kādā tie izrunāti.

Par Ēnu zināja visi – poliči, bandīši, veikalnieki, tirgus slaisti, taksisti, ielasmeitas un centra *iezemieši*. Zināja un pieņēma – gan nonēsāto mēteli un smagos armijas zābakus, gan mēmo parādīšanos drīz še, drīz tur, gan savdabīgo pasaules kārtības izpratni. Tiesībsargi neiebilda – Ēna nevienu netraucēja, tieši pretēji – viņu bijādami un cienīdami, ļaudis kļuva sakarīgāki. Ar viņu bija drošāk – tikai sajūtu līmenī vien. Ēna kļuva par leģendu.

Tikai žurnālisti Ēnu nemilēja – lai kā gribētu, nekādi nespēja viņu notvert. Ne bildes, ne intervijas, ne reportāžas, ne sižeta. Tikai atstāstījumi no kāda, kurš redzējis vai dzirdējis...

Sevišķi viņu nīda papīrbende, kurš strādāja ļoti dzeltenā medijā, tautā saukta par *Skandālavīzi*; viņa dziļi iegrimušajās, mazajās brūnajās ačtelēs dega ļaunīgi dzeltena uguns.

– Es viņu dabūšu rokā, lai ko tas maksātu!
– Dzeltenacis jau kuro reizi zvērēja Redaktoram, kurš bija izsludinājis prāvu atlīdzību par jebkādu taustāmu Ēnas eksistences pierādījumu. Redaktors bija no tiem, kuri tic urbānajām leģendām, jo tās nekad nerodas tukšā vietā.

Ēnas notveršana kļuva par Dzeltenača misiju un murgu – atrast, izsekot, notvert vai vismaz iemūžināt. Ložņa no dabas, nu viņš kļuva par glumu čūsku. Naktis, tā vietā, lai gulētu līdzās sievai vai pieskatītu bērnus, Dzeltenacis slīdēja pa pilsētu – kājām, uz skrejriteņa, mašīnā. Pa ielām, šķērsieliņām, caur pagalmiem, patiltēm, tuneļiem, parkiem. Visur ielūkojās viņa dzeltenās acis.

Ēnu viņš neatrada, lai gan dažbrīd likās – viņš tikko bijis te.

Toties, šādi pētīdams pilsētu, Dzeltenacis atklāja citu pasauli – ļaužu melnās puses. Novārtā pamestus un nedēļām nebarotus bērnus, kuru vecāki nosliukuši spirta jūrā vai azartspēļu purvā, sistus un seksuāli izmantotus bērnus, no kuru mokām kāds taisa naudu. Pagrīdes dzīvnieku pavairotājus, kuri pelna no asinīm un nāves. Kluso ieliņu varmāku bandas. Bordeļus, spēļu zāles un zaņķus, ko apmeklē tie šīs pasaules varenie, kuri dienā gozējas televīzijas ekrānos un mediju titullapās, uzdodoties par tautas priekšstāvjiem, kārtības un tikumības sargiem, bet naktis pārvēršas sumpurņos, ļaujot vaļu vizzemiskākajiem instinktiem. Vērīgais Dzeltenacis izskaitļoja arī tos, kuri šo visu uzrauga un gūst labumu.

Taču tas viss viņu nesaistīja. Lai gan būtu varējis, viņš neuzrakstīja ne rindiņas, jo – kā teica Redaktors: „Kuru tas interesē? Tā ir bijis un būs, ne mēs tur ko mainīsim. Ļaudis interesē divas lietas – maize un izklaides. Labi, trīs – maize, izklaides un

nedomāt. Gardi ēst, stipri dzert, saldi gulēt, nokniebties un nedomāt. Bet tos, kuri mēģina nostāties pret Sistēmu, aši noairē maliņā. Tā ka, vecīt, nemuldi, bet gādā Ēnu. Citādi neredzu, par ko tev algu maksāt!”

Dzeltenacis saniknojās: ja tā, viņš izvilks Ēnu kaut no elles!

Uzaicinājis pazīstamu pogaino iedzert pa šņabim, tieši un skaidri noprasīja – kā notvert Ēnu? Un ļoti izbrīnījās, atbildei izdzirdējis – vecais, liecies mierā, neizaicini likteni, netraucē viņam strādāt. Draugs nebija noskaņots skaidrot, kas ir Ēna – Krusttēvs, tiesnesis, soģis vai bende. Tikai noteica – viņš nevienu nav ne sitis, ne kropļojis, ne galējis, viss notiek citādi – pietiek ar parādīšanos un trim vārdiem, lai ļaudis attaptos; pēc šādas sastapšanās daudzi paši nākot atzīties...

Neviens, pilnīgi neviens negribēja ar Dzeltenaci runāt, lai gan viņa okšķera oža teica – atbilde ir tepat līdzās. Viņš izmēģināja visu – piedāvāja naudu, starpniecību izlīdzēšanā, draudēja, šantažēja, sūdzējās, provocēja – nekā. Tikai nonāca Redaktora nežēlastībā, jo pilsētā līdztekus leģendām par Ēnu paklīda baumas par glumo dzeltenacu čūsku, kas ielienot visos caurumos un spraugās.

Kādu vakaru Redaktors noskaldīja: „Viss, rīt vari uz darbu nenākt. Gada laikā neko neesi izdarījis, tu man vairs neesi vajadzīgs.” Pārskaities, durvīm rībot, Dzeltenacis izskrēja naktī.

... bija miglains, dūmakains vakars, gaisa mitrumā varēja peldēties, bet ielu spuldžu gaismas lejupkrietošajos ūdens pilienos atgādināja puantilistu gleznas. Un auksti, mežonīgi auksti... Šķita, gar kaklu grābstās gari, ledaini pirksti, uzdzēnot šausmu drebuļus un atgādinot par kādu senu notikumu.

Labi, ja tā, viņš Ēnu nogalinās! Izaicinās un nogalinās. Ne velti Makjavelli ir teicis – mērķis attaisno līdzekļus. Neviens vairs nešaubīsies par viņa spējām!

Bet kā to izdarīt? Aktīvās dienas sen aiz muguras – muskuļi pārauguši taukos, Dzeltenacis, uztūcis resns un tizls, vairs nespēja ne skriet un lēkt, ne kokos kāpt un sist kā agrāk. Toties viņam bija 9mm *Makarova* pistole. Ar gravējumu – *Paldies*,

M! Reiz, pirms vairāk nekā divdesmit gadiem, kādā incidentā nonākusī viņa īpašumā, tagad tā tīkami vēsināja sakarsušās delnas.

Es viņu atradišu. Atradišu! Ēnai nepatīk, ja kaut kas notiek nepareizi, tātad...

Kā apracis viņš klaiņāja pa pilsētas tumšākajiem nostūriem, baidot ļaudis un dzīdamies tiem pakaļ. Nekā.

Pienāca kārta sarkanlukturu rajoniem – skaļi un rupji lamādamies, Dzeltenacis slāja pa ielu, vicinādamies ar ieroci un draudot nošaut visas maukas, taču Ēna neparādījās. Toties viņš izpelnījās spērienu paribē no daiļavas, kas izrādījās vecis.

Saērcināts līdz bezsamaņai Dzeltenacis aizkļīda līdz Dzelzs tilta pakājei, kur tirgus pusē, starp uzbērumu un autoostas nojumēm mēdza gulšņāt bezpajumtnieki – tirgū pielasījuši vēderus, aizvējā gaidīja rītu.

A ko – ja šos iztramdītu un varbūt kādu pat aizsūtītu uz elli, lai nemaitā gaisu ar savu smirdoņu? Domāts – darīts. Tumsas aizsegā Dzeltenacis apsekoja nojumes. Jā, tur jau šie bija – salašņas, kas negribēja ne strādāt, ne reģistrēties patverismē, bet slēpās pažobelēs kā prusaki! Re, bariņš guļ, bet viens dežurē un uz trijkāja vāra tēju! Nu viņš tiem parādīs!

Atbrīvojis drošinātāju, Dzeltenacis pavērsa pret sēdētāju kabatas lukturīti un ieroci un aizkritušā balsī noķēra: „Celies, maita, pietiek gulšņāt, laiks uz viņpasauli!” Pusmūža cilvēks bailēs midžināja acis, stīvi nepaklausīgām lūpām murminādams: „Kas jūs un ko jums no manis vajag?”

„Es esmu tava nāve!” iejuties lomā, noķēra Dzeltenacis. „Ko man vajag? Dabūt jūs prom no šejienes!” „Mēs nevienu netraucējam, mēs esam tirgus sanitāri!” virietis vārgi protestēja. „Parazīti jūs esat, nevis sanitāri, slimību pārnēsātāji, kas jāiznīcina!” tēmēdams virietim galvā, Dzeltenacis uzkliedza: „Viss, slienies augšā, ejam uz upi mazgāties!”

Cik reibinoša var būt varas apziņa, kā uzvirmo asinis, redzot, cik viegli panākt pakļaušanos, un saprotot, uz ko gatavs cilvēks, lai glābtu savu kailo dzīvību! Jā, viņš sāka saprast tos, kuri ķer, gūsta, sloga un nogalina. Tā bija lieliska sajūta – sagūstīt noziedznieku! Kaut nu tikai aplustu tā sikā balstiņa aiz piereskaula, kas nekādi nebeidza īdēt: tu taču zini,

ka viņš nav noziedznieks! Jo ļaunāk viņam – vajadzēja laikus aizvākties. Izdzīvo stiprākie!

„Tupies un mazgā muti, lai beidzot var apskatīt, kāds tu izskaties!” Dzeltenacis uzķēra virietim, un, kad tas, drebēdams kā apšu lapa, notupās, notēmēja viņam pakausī un nospieda gaili. Asi noskanēja šāviens.

Mutes mazgātājs vispirms nokrita uz ceļiem, tad sakņupa krasta smiltis un labu brīdi klusajā upes krastā bija dzirdamas vien saraustītas elsas.

Šāviens bija aizskrējis garām. Dzeltenacis bija svēti pārliecināts, ka viņa roku kāds pasītis uz augšu, izmainot lodes trajektoriju.

– Tu mani vēlēies satikt? Te nu es esmu, – apmulsušā šāvēja pakauša pamatnei pieskārās kaut kas smails, ass un auksts, liekot sajust nāves klātbūtni.

Bet visbaisākā bija balss – klusa, zema, čerkstoša.

Tā pati balss, par kuru bija stāstījuši citi liecinieki.

Tā pati, kuru viņš atcerējās no tā incidenta pirms divdesmit gadiem.

Šonakt tajā skanēja nolemība. „Pietiek. Laiks mājās.”

– Krusttēv, tikai nesaki, ka *viņi* joprojām ir dzīvi! – izsaucās Dambergs. – Ko vēl tu zini?!

– Es – neko. Bet tu gan, kā šķiet, mums varētu pastāstīt ko vairāk, vai ne? – ģenerālis Bass pakustināja ķeraino uzaci.

– Varētu. Varbūt... – Egons apmulsis berzēja virsdeguni. – Bet... tas taču nav iespējams! Viņi abi un vēl četri mūsējie toreiz, *tās* operācijas laikā, aizgāja bojā. Izdzīvojam tikai mēs ar Valdi Āmuru...

– Es gan uzdotu jautājumu citādi – kāpēc Kārļonkulis šo pastāstiņu izvilka no savas pūra lādes tieši šovakar? – Anna Elizabete klusi ierunājās, ar skatienu hipnotizējot ģenerāļa ūsas un pīpi. – Vai slepkavībai Bozes mājā un kafe *Cecīlija* ir kāds sakars ar Ēnu un Dzeltenaci? □



Krista Anna Belševica

LITIJA MĒNESS

Tagad tev tiešām vajadzēja sakopot domas, tādēļ tu iesēdies mašīnā un brauci, izgriezī krustojumā, akordeonists uz stūra dziedāja, parkos sadīguši jaunmīlētāji, pavasaris, kaķi, tu aizslidini logu, tas rada matētu troksni. Mēness apveids paliek aiz stikla, vakars netīras vannas krāsā, nolupis, bet spīdīgs, ir vēls, var apdzīt luksoforus, migla palaikam izgrūž no sevis kādu pretimnācēju, asfalts paliek aizvien drupačaināks, pretimnācēju arvien mazāk, tu tuvojies savam templim, savai pilij, čaulai, viņas lauku mājai, kura glabā tikai mazliet tava diženuma un pelējuma, tu šodien esi aprijis trīs laumiņas, uzdzerot viņu spārnus, un tagad divvientulībā esat jūs divi, tu un tava līdz perversijai brīnīšķīgā slimība, tava māksla un mūža mīlestība, paralīze ir beigusies, ir sākušies vasarsvētki.

Cik tālu esmu meklējis, jebkurš ir kādreiz minējis radošuma jēdzienu savās sarunās vai referātos, bet neviens nekad to nav nodefinējis. Ja es šovakar to nodefinētu, vai visi diženie un mazāk diženie definētāji vēl vairāk iegrimtu savos prātos, vai definīcijas pašas par sevi nodrošinātu šo iespēju, definīciju kalni un lejas, divi tūkstoši un vairāk gadu, ar cerību šķelt un drupināt aizvien vairāk un dziļāk, un tālāk, es kādreiz gribētu nodefinēt

Esmu studējusi literatūru un antropoloģiju, ikdienā rakstu akadēmiskus un poētiskus tekstus, un rīkoju literatūras pasākumus un performances, kurās sadarbojos ar citiem sirdī un gados jauniem literātiem, kuriem patīk eksperimentēt ar rakstīto un runāto vārdu. Mana dzeja, proza, dažādi viedokļu raksti un kritikas publicēti *Satori*, *Punctum magazine*, *Domuzīme*, *konTEKSTS* un citos izdevumos. 2017. gadā iznāca mans pirmais dzejoļu krājums un šogad, izdevniecībā Zvaigzne ABC nāks klajā mans pirmais stāstu krājums. Vienu no stāstiem piedāvāju lasīt šajā *Jaunās Gaitas* numurā.

nenodefinējamo, nodefinēt bailes, haosu, trakumu, iespīest to citu prātos, neviens man nevarētu pretoties, visi ir bezspēcīgi pret definīciju, kaut ko saprast nozīmē tam pakļauties, es būtu dievs un karalis, jaunās pasaules vektors, es būtu.

Tumšā pēc mitruma smaržojošā istaba atkal ir pilna ar mazām, mīļi dzeltenām piezīmju lapiņām, uz kurām ir sarakstītas lietas, kurām rīt nolaižoties no saviem augstumiem tu vairs nesapratīsi ne nozīmi, ne kontekstu, rīt tev ir jāiet pie Aurēlijas, ārstēties tev ir jāiet, un tu jau zini, ko viņa teiks, tas neesi īstais tu, viņa teiks un viņa ir muļķe un neko nesaprot par cilvēku istajiem es, mēs katrs esam tiesīgs izvēlēties, kas mēs gribam būt, nav tādu neīsto es un cita sviesta, tu to vienkārši zini, pavisam, iespējams labāk par pārējiem, tā arī tu viņai rīt pateiksi, Aurēlija tad pielieks galvu un domās, centīsies atrast pavedienu, aiz kura tevi vilkt ārā no tevis paša domām, vilkt ārā no tevis paša, centīsies nolikt tevi uz pjedestāla, Aurēlija tava otrā sieviete aiz tavas pirmās, tava saikne ar realitāti, kura atveido mākslu, tava sieva un tavs vīrs, tava lielā jautājuma zīme, bet šonakt tu viņai nepiederī, šonakt tu nepiederī nevienam.

Labs jautājums, cik daudz sava aktīvā intelekta es izmantoju, lai izdomātu kāds būs tas savdabīgais veids kā būt īpašam, tajā pašā laikā pilnībā neuztraucoties par to, kas es esmu, bet varbūt arī man tikai

liekas, ka par to ir jādomā, ka kāds man ir iedvesis domu, ka man par to ir jādomā, ka ir jāmeklē savs apgaismības zvans, sava nulles teorēma, viena vai otra dzīves jēga.

Vai tu pārslāji savu nākamās dienas dienasgrāmatu, viņa, Aurēlija rīt jautās, jā, tu teiksi, jo tiešām būsi to sviestu pārslājis, vakar, kas notika vakar, viņa jautās, tā it kā tu pats to varētu zināt, tā it kā tu tieši tādēļ nenāc pie viņas, lai to uzzinātu, vakar, vakar, vakar tu biji čūska, tu teiksi, čūska, kas izlien no savas ādas, tas notika tāpat kā katru reizi, kad tu piezemējies paradīzē uz vairāk kā nedēļu, kad zīmēt bija vieglāk nekā elpot, kad zīmēt nozīmēja elpot, kad tava sirds pukstēja tik ātri it kā sacenzdamās ar pulksteni, mēģinot saspīest sekundē pēc iespējas vairāk pukstu, vakar, kad tas viss beidzās ar kritienu, ar spiediena rezultātā saplūnītu prātu, viņu neinteresē vakar, viņu interesē rīt, lūk, rīt tu būsi kā no jauna piedzimis, kā pārinstalēts dators, atatmiņots trauks, ūdeni neredzējis māls, kas beidzot atkal gatavs mīcīšanai, bet tas būs rīt, cerēsim, šovakar tu vēl nezini, vai dzemdības būs veiksmīgas, tas ir atkarīgs no apstākļiem, kas ir ārpus tavas ietekmes un saprašanas, bet Aurēlija zinās, kas darāms, lai arī kas notiktu, viņa vienmēr zināja, kas darāms, jā, viņai tu esi zvanijis brīžos, kad esi gatavs izdzert gana daudz īstermiņa sapņu, ar kuriem varētu noindēt pat zirgu, viņa tev aklos rītos atgādina par tavas identitātes formu un saturu, viņa, tava visspēcīgā māte, iejūtīgā māsa un labākā draudzene, tu viņu mīlēji kā suns, vairāk par jebkuru cilvēku, kuru pazini un noteikti vairāk par tiem, kurus vēl iepazīsi, varbūt ne šovakar, šovakar tu atgriezies realitātē uz brīdi, tikai brīdi un ieslēdz telefonu un raksti savai sievietei numur viens, savai Sabīnei, ķirsīt, pūciņ, mīļumiņ, pamostoties ik rītu, mans konjaciņ, tu esi vienīgā, kas man dod spēku un vēlmi salikt sevi kopā, kā piectūkstoš gabaliņu jūras skatu no ebay, kā lielu un dzeltenu ķieģeļu māju, kā dzīvi, mīļā, es bez tevis būtu nekas, bučas, tu jau guli, jo ir trīs nakti, es jau neesmu gulējis kādas četrdesmit stundas, un tikai tādēļ, ka man jādomā un jādomā par tevi, smaidiņš, bučiņa, mīļā!

Piedzerties ir baisi – tad tāds mans prāts izskatās nekontrolēts.

Ir tik jocīgi, cik mūsu izjūta par sevi kā ķermeni, personu un personību tomēr ir tik primāri psihofizioloģiska, ka dažādās vērtību sistēmas, morāles normas, intereses, kuras ar laiku sev arvien plašāk un stingrāk nofor-

mulējam un izveidojam, visādi paradumi un kustības, ka tas viss nāk tikai pēc tam, un visa tava psihofizioloģiskā miesa tiecas pēc Sabīnes, tavas ķermeniskās dzīves jēgas un piepildījuma, Sabīne, Sabīne, tu nezini, vai viņa atceras, kā jūs iepazināties, tu pats to atceries tik skaidri it kā tas būtu noticis vakar, laiku pa laikam tu to atkal uzzīmē, lai atmiņas nezaudētu asumu, tu zīmē vēl un vēl vienu pavasari, lapas, kas vēl saritinājušās pumpuros, studentus, kas vāļājas starp grāmatām plēdiem noklātā zālē, rokas, pilnas ar saldjumu, kas kūstot salīpina pirkstus un silda no iekšpuses, smejošas mutes, vietējos rajona strīdus, kas, sekojot saulei, pārcēlušies no telpām uz pagalmu, tevi un Sabīni, satiekamies vietējās mākslas akadēmijas studentu gadatirgū, tam visam pa vidu, pasaules centrā, pasaulei sakļaujoties jums ap potītēm, jūsu skatieniem attopoties kopā, viņa pastiepj un uzmanīgi pieskaras kāda tava sapņa malai, viņa nemaz nezina, ka tas ir sapnis, tu vēl nemaz nezini, ko viņa zina vai nezina, tad tu ierunājies un viņa pirmo reizi dzird tavu balsi, tas ir sapnis tu saki, viņa paceļ uzacis un pārjautā, ne mans sapnis, tu precizē, mana drauga sapnis, tu rādi viņai citas bildes un stāsti, kuri ir draugu sapņi, kuri svešinieku, viņa pārjautā vēlreiz, tagad tu jau zini, ka viņu sauc Sabīne, viņa jautā, vai tu zīmē tikai citu cilvēku sapņus, tu purini galvu noliegumā, ne vienmēr, tu saki, pareizāk sakot, līdz šim, tu saki, līdz šim brīdim tu tiešām zīmēji citu sapņus, jo vēl nebiji saticis viņu, Sabīni, bet kopš šīs dienas tu citu sapņus vairs nezmēsi, tie tev ir palikuši blāvi un nevajadzīgi, tagad tu zīmēsi viņu, Sabīni, kuras dēļ nekad vairs negribēsi sapņot, jo sapņi tikai zags laiku nomodam, un tā tas arī notika, Sabīn, un tagad, lai cik reizes tu arī pamosties pārdzimis citā veidolā, tu nekad neesi pārstājis viņu mīlēt.

Vai bezjūtība ir galvenais mērķis, filozofiskais laimes stāvoklis intelektuālam prātam?

Agrāk, kad biji jaunāks, tu daudz domāji par to, kā novērst pārdzimšanu, Aurēlija, pirms nebija sākusi studēt psiholoģiju, ticēja, ka tev piemīt brīnumainas spējas runāt ar gariem, tu gribēji viņai ticēt, ik pa laikam tu viņai noticēji, jūs pavadījāt kopā tik daudz laika, viņa pārsvarā bija tev pārdzimšanas brīžos blakus, mēdza pierakstīt, ko tu teici, lai jūs pēc tam abi varētu to atšķetināt, tā bija jūsu mīļākā bērņības spēle, baisa, mītis-

ka, tas bija jūsu lielais noslēpums, tagad, vēl ilgi pēc tam, tu biji saglabājis ieradumu pierakstīt savas pārdzimšanas domas, un tu vēl tagad tās nesi Aurēlijai rādīt, tikai viņa jau ir pieaugusi un vairs negrib ar tevi spēlēties, viņa vairs netic gariem, bet grib, lai tu meklē savās degošajās domās pagātņi, īpaši mammu, viņa neklausās, kad tu saki, ka vairs neatceries, kāda tava mamma izskatījās, un tad viņa stāsta tev par savu pagātņi, daudz ko tu vēl nekad nebiji dzirdējis, un saka, lai tu nebaidies no savējās, tu vēl aizvien ļoti mīli Aurēliju, bet vecā Aurēlija tev laikam patīk labāk, tu to arī viņai pasaki, un viņa saskuma kā saskumst cilvēki, kas uzduras kaut kam neatgriezeniski zaudētam, bet jūs tomēr turpināt satikties un viņa tevi turpina iztaujāt, un tu ļaujies, jo līdzīgi kā senāk, viņa apzvēr, ka zina, ko dara, ka tiks galā ar tavu neparedzamo prātu, un tu ļaujies, līdzīgi kā senāk, kad jūs iztēlojāties garus, kas paredz nākotni, tu saki sev, ka šī vienkārši ir jūsu jaunā pagātnes spēle, Aurēlija nekad nepārstāj garšot saldi.

Justies kā dievam un pārliecināt citus, ka tu esi dievs – tas ir vieglākais ceļš. Tu vienkārši izveido jaunu realitāti caur citiem.

Tu pēkšņi vairs nevari atcerēties, cik tev ir gadu, tu zini, ka kādreiz tev ir bijis astoņpadsmit, un tev ir nojausma, ka kādreiz tev ir bijis arī deviņpadsmit, tu neatceries savu divdesmito dzimšanas dienu, bet tu zini, ka vienu, tieši vienu dzimšanas dienu esi svinējis kopā ar Sabīni uz stroikas jumta dzerot absintu, un rupji rēķinot tai vajadzētu būt divdesmitajai, tā tad tev ir divdesmit un tev ir Sabīne, kas ir līdz ausīm tevī iemilējusies, līdzīgi kā sievietes parasti mēdz tevī iemilēties, kaislīgi, dziļi un nevaldāmi, un šoreiz tu kādu arī tieši tādā pašā veidā mīli preti, tik ļoti mīli, ka tev ir žēl ik minūtes, kad viņas nav klāt, bet viņai jau ir trīsdesmit trīs un šonedēļ veseli divi komandējumi, tu gribi viņai piezvanīt, dūdojot klausulē, ka gaidi viņu mājās, bet tu nezini, cik ir pulkstenis tajā vietā, kur viņa atrodas, varbūt ir nakts, varbūt viņa jau guļ, tu negribi, lai viņa dusmojas, dusmīga Sabīne tev nepatīk vairāk par visu pasaulē, tāpat kā visvairāk par visu pasaulē tev patīk nepagurušam cirst malku, kurināt veco lauku krāsni, lai Sabīne nesaltu, kamēr cauru dienu staigā pa māju kaila, uzvilksī tikai savas mīļākās smaržas, staigā, ar savām mīkstajām pēdām pieskardamās skabargainajiem dēļiem, bet nekad neierau-

dama tajās nevienu skabargu, un tu zini kā jūtas dēļi, jo tādām pēdām nedrīkst nekādi nodarīt pāri, un tu tik ļoti gribi viņu nokrāsot baltu no kāju pirkstiem līdz uzacīm un izstādīt pasaules lielākajās galerijās, ak, Sabīne, tava skaistā un privātā bohēma, tava mūza un tavs lāsts.

*Migla
tieva kā korejiešu aktrise
piesātināta kā lēts sarkanvīns
sieviete
kleitā
mazliet aiz ceļa likuma
saujā saņēmusi visas kaisles līnijas
pieraksta savus rīt
dienas
darāmos darbus.*

Papīram roku tu pieliec maigi, tu proti savaldīties, mīkstā ogle glauda balto satīnu, tas ir tavs materiāls, satīns, kas ir radīts, lai apņemtu sievietes augumu gādīgi kā zīds, tu zīmētu uz zīda, bet tas ir pārāk slidens, materiāls ir viss, kas tev šobrīd pieder, tas un miljons pelēko toņu, nekas nav melns un nekas nav balts, viss ir daudz sarežģītāk, tu strādā meditātīvi un ilgi, neejot ārā uzpipēt, neatpūtinot rokas, pirkstus, tu zīmē pārmaiņus ar labo un kreiso, tikai vienu reizi tava roka sastingst, tad tu sajūti neremdināmu vēlmi noraut audumu no sienas un ietīt tajā blakus neesošo Sabīni, ietīt viņu visā, ko tu jebkad esi paveicis, atdot to visu viņai bez atlikuma, bet Sabīnes te nav un tu turpini zīmēt, pulkstenis rāda, ka tu esi strādājis jau četras ar pusi stundas, tu atrauj roku no auduma un atkāpies līdz pretējai sienai, tu zini, ka šis darbs beidzot izdarīs to, ko citi tavi darbi vēl nav spējuši, tas pieradīs pasaulei, ka tai nevajag krāsu, tā mierīgi var iztikt ar tavu gaismas un tumsas saspēli, tavām līnijām, acīm, tavu Sabīni, tava roka atkal maigi pieduras virsmai, mīkstā ogle glaužas pie auduma, mīkstā, maigā, lai cik tu to asinātu ar nazi, maiga, ogle, tā mitri laiza pie sienas piesprausto baltās matērijas gabaliņu, kas tikpat labi varētu būt zīds, tikpat labi varētu būt Sabīnes maigais dibentiņš, miljons pelēko toņu ir viss, kas tev pieder, viss, kas tev vajadzīgs, nē, tev nevajag svešo pasauli aiz loga, nē, katra jauna virsma ir tavs sākums, beigas un turpinājums, nebeidzams skaits izdomātu un tomēr visistāko detaļu, nesamākslotu, varbūt mazliet banālu, varbūt mazliet traģisku, kaut kur tālumā iegaudojas suns un tu atliec galvu, lai tam piebalsotu, pāršķeļot savas mūra pils klusumu, piepil-

dot savu templi ar dzīvu, nepieradinātu skaņu, tad tu zīmē Sabīnes kleitas stērbeli, zīmē zelta zivtiņas, zīmē sapņojošu suni, zīmē un liec tam visam satikties, tev nav pat jāizlemj, vai tu tam visam tici, jo tas taču ir vienīgais, kas tev pieder.

K burtu ir ļoti sarežģīti uzrakstīt, ja tevī ir vesela viskija pudele.

Jūs iepazīnāties mākslas darbu gadatirgū, kur viņa bija atnākusi meklēt savam jaunajam septītā stāva dzīvoklim dekorācijas, tu teici, ka nezīmē dekorācijas, „es saprotu”, viņa atbildēja, tev liekas, ka jau ar pirmo skatienu jūs viens otru pamanījāt, tiešām pamanījāt, redzējāt cauri viens otra galvaskausiem, un laikam pazuda nozīme, un katra laiks pēkšņi pārtapa par kopīgu laiku, būdams varbūt mazliet ātrāks par to, kas pieder citiem, tu nekad ne ar vienu nebiji tik dziļi iepazīnies, vēlāk tu viņai to pateici, ak, mākslinieki, viņa pielika plaukstu priekšā acīm, kā nevēlēdamās vairs nekad dzīvē neko redzēt, man nekad nav patikuši mākslinieki, viņa teica, bet noņemot roku no plakstiņiem un atverot savus dārgakmeņus gaismai, viņa nevarēja noslēpt, ka tie mirdzēja viņa sejā, hā, es neesmu parasts mākslinieks, tu toreiz teici, pirmkārt, es esmu labs, otrkārt, es esmu traks, treškārt, nu jau esmu arī iemīlējies, un viņa smējās tik ļoti, ka pati nobijās no saviem smiekliem, tajā vakarā viņa aizveda tevi uz savu dzīvokli, kur jūs dzērāt šampanieti, jo ir svētki, viņa teica, izrādās tikko izšķirusies no sava bijušā vīra, tovakar viņa daudz stāstīja par to, par ko vēlāk nekad neieiminējās, par to, kā vīra vecāki viņu necietuši gandrīz tikpat ļoti kā viņas pašas vecāki, par to, kā vīrs šķiroties gribējis viņu bērnus un viņa nav iebildusi, par to, kā viņa tikko mainījusi darbu, dabūjusi augstāku amatu un lielāku algu, par to, kā viņas dzīve ir ieslīgusi rutīnā, bet viņa vēlas šovakar to sākt no jauna, tu neatceries, ko tu viņai uz to visu atbildēji, bet tovakar viņa pielika pie sienas vienu no taviem darbiem un nākamajā rīta aizveda tevi uz dzīvokli sakrāmēt savas mantas.

Ja ir paradīze, tā noteikti ir sievietē.

Tu vienmēr esi gribējis Aurēlijai pastāstīt par dievu, tu zini, ka viņai nepatik tādas sarunas, tādēļ tu šmauksies un stāstīsi viņai tagad, kad viņas nav klāt, jo pārāk daudz esi par to domājis, lai nevienam nestāstītu, un šovakar tev tiešām liekas, ka arī saproti, kā tad īstenībā ir, dievs noteikti ir mākslinieks,

tev liekas, viņš ir mākslinieks, ko neatzīst pārējā pasaule, kaut kas, no kā viņiem ir pārāk bail būt atkarīgiem, jo viņi zina, ka viens skaists pielipinās dievam uz mūžiem, tādēļ viņi izliekas, ka var ticēt dievam, saglabājot savu cilvēcību, viņi tikai izliekas par ticīgajiem, īstenībā paliekot par cilvēkiem, šovakar tu biji atklājis patiesību, dievs noteikti ir skaista sieviete, un vistuvāk dievam tu esi tad, kad tavš prāts auļo kā pārbijies zirgs, zaudēdams virzienu, zinādams, ka apstāšanās to tikai nogalinātu, vai ir iespējams būt dievam, Sabīne noteikti jautātu, ja būtu te, un tu viņai teiktu, ka, jā, dievam būt ir patiesi iespējams, tas ir pat vieglāk nekā būt cilvēkam, jo cilvēks tu esi tad, ja pierādi sev un citiem, ka esi cilvēks, dievs tu esi tad, ja notici sev, ka esi dievs, savai nebeidzamībai, savam spēkam un mūžībai, vai tu tici, ka esi dievs, viņa jautās, un tu teiksi, nē, jo tu nemaz netici dievam, tu teiksi, tu aizliedz sev ticēt, jo tev bail, ka kādreiz tu pats varētu palikt par dievu, bet varbūt drīz, pavisam drīz tev nemaz vairs nebūs izvēles.

Vai zināt, ko nozīmē būt trakam, nav tas pats, kā būt trakam? Zināt ir būt, daži saka.

Tu esi redzējis kaudzēm filmu, meklēdams tajās kādu, kas atgādinātu tevi, kas būtu tev vismaz līdzīgs, jau kopš sevi atcerējies, tu vienmēr biji alcis sevi redzēt no malas, zināt, ko darīt, zināt, kā rīkoties, sataustīt savas robežas, apvilkt rāmi sev apkārt, pabūt viens ar sevi, noslēpts no savām iekšpuses domām, kas es esmu, tu sev prasīji, tev likās, ka noteikti visi sev tā prasa, ka tas ir ierasti un parasti, Sabīne tev vēlāk pateica, ka tā nemaz neesot, varbūt daudz par vēlu, jo tu jau gadiem biji dzīvojis bezgalīgā seju un simulāciju virpulī, tu piepildījies, tavas acis plosīja mazāk un vairāk izdomātas dzīves, kuras tu rīji nesakošļājot, pieklājības pēc pats pat pasapņoји kādreiz būt režisors, uzšņāpi vienu vai otru scenāriju, ierakstīji savā divpadsmitās klases darba aptaujas anketā, ka pavadīsi savu turpmāko dzīvi, mīcot realitāti kā smilšu mīklu, drupinot to gabaliņos un saliekot atkal kopā, varbūt tu cerēji tā atrast arī savu īsto īstenību, tu ilgi turējies pie saviem ierakstiem, izmeti tos tikai tad, kad satīki viņu, izmeti visu, ko biji rūpīgi kārtojis visu savu dzīvi, tu izmeti pat tās, kuras skatījies katru gadu Ziemassvētkos, vienīgajā gada brīdī, kad tev pat mēdza palikt vientuļi, tu izmeti visu, pat nemēģinādams atstāt blakus tuvākajai atkritumu tvertnei, kā mēdz darīt cilvē-

ki, kuriem žēl šķirties no lietām, kas pieaugušās ādai, tādēļ viņi izsapņo to tālākās dzīves citos, nē, tu izmeti un pēc tam pat izmazgāji dzīvoklī grīdu, un tagad, katru reizi paskatoties viņai acīs, tu aizmirsi vairāk un vairāk no tā visa, šodien bija pagājis tieši gads un tu biji aizmirsis gandrīz visu, palika tikai ieradums nosēt sienas, galdus un ledusskapjus ar mazām, dzeltenām piezīmju lapiņām, uz kurām atstāt rītdienai atmiņas.

Ja ir elle, tā noteikti ir sieviete.

Tu izej ārā uzpīpēt, skaties kā aust saule, debesis izskatās tā it kā kāds tajās būtu izlējis krāsu, pats nezinādams, ko īsti dara, haotisks, biedējošs košums tevi satrauc, tu labāk skaties uz savu mašīnu, vispelēkāko mašīnu pasaulē, kuru tev nopirka Sabīne tikai tādēļ, ka bija priedīga, jo tu noliki tiesības, protams, tu noliki tiesības, jo viņa tev to lūdz, viņai likās, ka tev dzīvē vajag mērķi un tev nemaz nav pretenziju pret mērķiem dzīvē, un uz brīdi Sabīni tas iepriecināja vairāk par visu pasaulē, un tad arī tevi tas iepriecināja vairāk par visu pasaulē, un kuram gan nepatīk tikt iepriecinātam vairāk par visu pasaulē, it īpaši tu esi priedīgs, kad priedīga ir Sabīne, tu gribētu, lai viņa tāda ir visu laiku, lai viņa nekad nenāk mājās no darba nogurusi, nestāsta par prezentācijām, kas nav panākušas mērķi, un naudu, kas izslīd cauri pirkstiem, viņai ir grūti piedot, ka lietas izslīd cauri pirkstiem, tās ir tukšas dienas, kurām seko skumji vakari un vientuļas naktis, atceroties to visu, tu gribi raudāt un kādu brīdi tu to arī dari, ieliedams glāzē pēdējo viskiju un nolikdams pudeli istabas stūrī, tu gribi iekurt krāsni, pēkšņi sāk palikt auksti, bet nevari sevi piespiest piecelties, kādu brīdi tu mēģini atvairīt atmiņas par viņas aiziešanu, to, ka viņa to nosaukusi par savu pēdējo aiziešanu, to, ka tu neesi tam ticējis un apskāvis viņu tik cieši, ka izspiedis no viņas asaras.

Neviens vēl nav uzrakstījis simfoniju no pildspalvas klikšķa, lai arī tā būtu skaistākā lieta pasaulē. Skaņa pirms jēgas dzimšanas.

Tas ir tik brīnumaini, ka jūs visi kādreiz esat bijuši bērni, trīs mazi, nevainīgi kunkuliši, kuru izdzīvošana pilnīgi atkarīga no citu labvēlības, jūsu vēlmes un vajadzības pilnīgi atkarīgas no citu ikdienas plāniem, vēlmēm un vajadzībām, tu iztēlojies Sabīni vai Aurēliju kā mazus, papīrbaltus kunkulišus, mikstus no krāsns izņemtus baltmaizes klaiņus, sikām āboliņlapiņu pēdiņām un traus-

liem pirkstiņiem, kuru pieskāriens ir maigs kā parafīns, tu iztēlojies viņas augam kā smalkas puķes dubļos, tu būtu gribējis būt viņām abām blakus, iemācīt viņām smieties, žēlot viņas, turēt viņas savās rokās un teikt, ka rīt jau viss būs labāk, tu būtu gribējis satikt viņas kā bērnus, spēlēties ar viņām smiltīs, piesmejojot pilnus pagalmus, taisīt ķirzaku zoodārzus, dārza puķu herbārijus, lēkt baseinā, lai arī nedrīkst, spēlēt kaļim bam ba ar kaimiņu bērniem, izlemt spēlēties nevis ar kaimiņu bērniem, bet vienam ar otru, ēst sprakšķošas konfektes un ilgi stāvēt pie veikala saldētavas, nevarot izvēlēties saldējumu, tu būtu gribējis viņas notvert tajā brīdī, kad jūs visi vēl jātā beznosacījumu laimīgi, lai jūs būtu viens otra atmiņu pirmssākums, lai pasaule nevienam no jums nedrīkstētu piešķarties bez otra piekrišanas.

Zāles lēnām uzvar slāpes un klusumu.

Tas laiks beidzot ir pienācis, tu esi noguris, tik noguris, ka tev beidzot jāpaguļ, tu vairs neesi nekas, kas ir pakļauts turpinājumam, tikai nogurusi matērija, tevi pārņem ilgas, kas skrubina no iekšpuses, pat ne sāpīgi, tikai lēni un kaitinoši, durvis stāv klusas, karaliene vēl nav atgriezies mājās, tava sieva gaida tavu atnākšanu, tu gribētu celties un uzzīmēt viņām tik daudz melnu atkalsatikšanās rožu, ka viņas nekad neizdomātu, kur tās visas likt, bet tev pēkšņi vairs nav spēka, slīdot miegā tu atceries dienu, kad iemācījies zīmēt, tas notika tikpat ātri, cik negaidīti, tu tolaik biji vēl mazs zēns, ne vairāk kā metru divdesmit garš un biji pavadījis jau vismaz sešus vai septiņus savas dzīves gadus smērēdams papīru ar visu, ko varēji atrast mājās, ar zīmuļiem, flomāsteriem, zobu pastu, lūpu krāsu, biešu zupu un kečupu, un tas viss tevi nomierināja, aizpildīja laiku, deva tam nozīmi, ielika citādi bezsaturīgās dienas rāmjos, nekad iepriekš tu nebiji par to domājis kā par mākslu, mīlestību, vai slimību, bet vienu dienu tu saprati, ka tu esi pakļauts kaut kam lielākam par sevi, un no tās dienas tu biji dievs, kas pakļauts savai vajadzībai radīt, bez tās tu nevarēji būt pat cilvēks, tu tobrīd saprati, ka nekad vairs nezināsi, kas esi bez savām melnbaltajām atmiņām, ka tās pārtaps par tavu pagātni un nākotni, bez tām tu biji tikai noguris suns, kas sapņo par zelta zivtiņām. □



Rita Grendze. Pandēmijas laika zīmējumi. Akvarelis, zīmulis uz kartona. 2020

Skat. Lindas Treijas rakstu 44. lpp.

Ilze Jansone (1982) ir latviešu rakstniece un teoloģe. Līdz šim izdotas piecas Jansones grāmatas – garstāsts *Vīņpus stikla* (2006), stāstu krājums *Umurkumurs jeb ardievas feminismam* (2013) un romāni *Insomnia* (2010), *Vienīgais* (2015) un *Vīru lietas* (2020). Publicējusi gan zinātniskus, gan populārzinātniskus rakstus par reliģijas jautājumiem un mūsdienu literatūru, kopā ar citiem pētniekiem sastādījusi vairākus zinātnisku rakstu krājumus. Strādājusi apgādās „Atēna” un „Dienas Grāmata”, kā arī LU Teoloģijas fakultātē un Latvijas sabiedrisko mediju portālā <ism.lv>; kopš 2020. gada strādā vienīgi radošo darbu. Regulāri raksta recenzijas par prozu dažādiem kultūras izdevumiem un interneta platformām. Romāns *Laika rēķins* ar VKKF atbalstu top apgāda „Dienas Grāmata” un rakstnieces Gundegas Repšes iniciētajā sērijā „Es esmu...” un vēsta par latviešu rakstniecei Ilzi Šķipsnu. Iecerēts, ka tas tiks laists klajā 2021. gadā.

Ilze Jansone

FRAGMENTS NO ROMĀNA *LAIKA RĒĶINS*

Tiem, kas piedzīvojuši bēgļu gaitas, laikam gan ir tikai divas iespējas attiecībā uz ceļošanu – vai nu viņi spēj, lieki nelauzot galvu, doties uz vistālākajām pasaules malām ar vieglu rokas portfeli, kurā ir nedaudz naudas, veļa un zobu suka, vai arī ikreiz, pat pošties kaimiņu pilsētas apmeklējumam, viņiem nepieciešami vismaz divi trīs koferi, kuros tiek sapakota liela daļa skapja satura un šis tas no pārējās iedzīves. Pašai man šķiet, ka pieredu pirmajiem – bez zobu sukas gan man vēl obligāti nepieciešama kāda lasāmviela, bet dzīve ir iemācījusi iztikt ar vienu karotīti – kafijai, rīta putrai, pusdienlaika zupai, jo vakariņu maizi visjaukāk ir lauzt no kukuļa gala, īpaši, kad neviens neredz. Un ar karotes kātu, starp citu, itin labi var nogriezt arī šķēlīti siera, ja pagadījies veikalā aizmirst lūgumu, lai kluncīti sašķēlē gabalos. Karote nūdien ir tūrista paradīzes auglis – neapzināta, nenovērtēta un pārāk maz propagandēta ceļotājiem domātajos bukletīšos. Bet tā nu



tas dzīvē un kapitālismā ir iekārtots, ka bukletu teksti ir par to, lai tūristi vairāk pirktu – kabatas nažus un viesnīcu numuriņus, vietējo autobusu biļetes un kuģīšu pārbraucienus, vitamīnus un gāzētu ūdeni stikla vai plastmasas pudelēs.

Vai tūrisma bukleti ir teksta degradācija un iznīcība? Vai vārds, kurš tiek izlietots konkrētam mērķim, apnicīgi atkārtots atkal un atkal, jo kļuvis par tādu kā modes lietu, vai šis vārds zaudē savu nozīmi un jēgu, ja tiek nozāts pa avižrakstiem un tūrisma reklāmas bukletiem? Būtiski, nepieciešams, ir.

Ir. Īstenības izteiksme, trešās personas vienskaitlis un daudzskaitlis. Īstenības izteiksme!

Cik sevi atceros, esmu knibinājies tekstos. Varbūt tas ir no tēta, varbūt no mammas – kas to lai tagad pasaka, abi viņi labajos laikos mūždien sēdēja, papiros ierakušies un laikam es kā jaunākā taisīju pakal, jo Alvis jau mūžam bija savās darīšanās. Vai arī tas man ir pārmantots, šī nemītīgā vajadzība pēc „vairāk”, vajadzība paslēpties burtos un tēlos. Varbūt teksts manī bija ielikts vēl pirms ieceres par mani.

Sākumā tas varbūt bija mēģinājums aizbēgt no tās pasaules, kurā es atrodos, radīt jaunu, tādu, kurā saprotami ir tēli, ko esmu radījis, un kurā saprotama sev esmu arī es pati. Izteikt to, kas rūgst pašai iekšienē, meklēt, kā to izteikt un pastāstīt. Atklāt valodas noslēpumus, izzināt to kā jūru, kas sevi slēpj tik daudz atšķirīgas dzīvības. Pārbaudīt, vai es māku valodā just un domāt, un mainīt.

Pateicoties skolotājai Lazdai, man kļuva skaidrs, ka valoda ir kas vairāk par instrumentu, par jūras dažādajām dzīvībām – tā ir un paliek esamības māja, vieta, kurā var elpot, dzīvot un, pāri visam, *būt* šī vārda vissvarīgākajā nozīmē. Valoda ir vienlaikus patvērums, mājas, īstenība un klātesamība, šīs četras svarīgās vietas, kurās tev ir jābūt, kurās jādzīvo, ja gribi kaut drusku būt. Vieta, kurā esi drošs un vientulis pēc definīcijas (pēc *būtības* – hahā!), vieta, kurā vari tikt pasargāts no liekas ļurināšanas un vistuvāko draugu ballītēm, kur vārdi tiek mēti kā konfeti dārza svētkos. Templis, kur pielūgsmes objekta īstenība ir atkarīga tikai un vienīgi no paša, kur tu vari mierīgi atļauties būt vienlaikus pats un nekas, pirmsjāņu nakšu divatne ar griezes dziesmu tuvīnajā pļavā, ceļš, kas sētin nosēts asiem oļļiem un tāpēc nekad nav noejams līdz galam. Ceļš, kurā tu sagriez pēdas, lai nekad nenonāktu vārdā nenosaucajamā galamērķī.

Šķiet, ikvienā valodā, vismaz tajāniecībā, kas man zināms par četrām, ikvienā ir šis letālais galamērķis, šīs tikai divas lietas, kas gan valodiski, gan pēc būtības ir neizsakāmas – par kurām nav iespējams runāt, jo tās ir intuitīvas, nenotveramas, nojaušamas un vienlaikus nekad nerasniedzamas, kā ticība, kuru daži teologi salīdzina ar mūžīgu ceļojumu, nekad nenonākot galamērķī – jēga ir pašā apzināšanās procesā, jēga ir ceļā, nevis sasniegumā, jēga ir bezgalīgā iešanā, vērojumā caur fotokameras samazināto, koncentrēto aci. Lēcas perspektīva uz esamību – lūk, tā varētu definēt visu, kas ir cilvēcisks.

Un tās divas lietas? Nāve un vientulība. Brīdis, kad, smēķējot kārtējo knibināšanās cigareti – jo bez dūma, kā viss gaistošais, arī knibināšanās nav iespējama – Rokija ideālajā dārzā, tu jūti savu tālumu, promesamību, savu nebūšanu, tu jūti to tāpat, kā esi jutis pirmsjāņu nakšu gaismu un netālo grie-

zes dziesmu neatminami sen, jūti, kā esi jutis nerimtīgo bula laiku zem Teksasas bezjūtīgās saules, jūti, ka esi tepat, bet īstenības izteiksmē – jau uz pavisam citas nots un tālu prom. Brīdis, kad tava esamība ir tik tāla no ideālā dārza un tam tik neizsakāma, ka vairs nav, kur likties, mirklis, kurā tava vientulība plosa plaušas kā klusējošs audzējs, kurš kā Aleksandrs Lielais ik dienu nozog hellēnisma impērijai vēl vienu mazu gabaliņu šīs pasaules – tavas esamības pasaules – kartes.

Nav tuvāku saišu kā tās, kas saista nāvi un vientulību.

Viņas ir māsas. Es varētu par to liecināt, bet nevēlos – šī iekšējā histērija ir tikai mana lieta (*Ding an sich*), tikai mana trešās personas īstenības izteiksme, tikai mans *ir*. Gara acīm es redzu, kā, nožēlojamā rītakleitā tērpusies, bez brillēm, taustīdamās kā akla vista, no sava plaukta rauju ārā sējumiņus, krāmēju tos kaudzē Rokija ideālajā dārzā, samērcēju kabataskatu – jo kas cits lai gan būtu pie rokas dzīves noslēgumā – savās labākajās smaržās, un tos aizdedzinu. Prusts, Džoiiss, Kafka, Dostojevskis, Ziedonis, daži Vācieša sējumiņi, Bergsons un Heidegers – viss sadedg starp rožu un eksotisku peoniju stādiem, un gala beigās šā sārta viduci metas arī es pati. Itin kā ar to varētu kādam nezināmajam, kādam nezinātajam pierādīt savu *ir*. Itin kā *ir* būtu jāpierāda. Itin kā mani negaidītu droša nosmakšana, slimnīcas sistēmu, un ne vairs sava drošā tempļa ieskautai. Jo es smoku, bet droši vien zāju ietekmē vairs nenošķiru, kad un no kā – kad no nāves, un kad – no vientulības.

Galū galā es esmu itin laimīga, ka tomēr neizvēlējos būt par angļu valodas kopēju un rakstnieci. Kāds stāsts taptu par *death* un *loneliness*? Tāds pats, atkārtojot jau tik daudz, pār mēru piedzīvoto pasaules vēsturi.

Es aizveru acis. Es atceros.

* * *

Mēs aizbraucām rudenī, mēs aizbraucām no Rīgas. Ceļš pārrāva manu bērniību, tādējādi, iespējams, kara un nāves briesmas, momentāni iesviezdams mani pieaugušo kārtā, vienlaikus arī atsvabināja – no pusaudžu gadu „trakuma”. Lai gan varbūt mēs, kara pusau-

dži, būtu izrādījušies tīri labs kāda psiholoģijas pārzinātāja pētniecības objekts, ja tais laikos kādam būtu ienācis prātā, ka cilvēks, pāris mēnešu laikā ar dunci nogriezts no bērniības un savas zemes – viņš ir interesants. Mēs pieaugām, uzkāpjot uz klāja un nezīnot, vai tas tuvākajās naktīs nekļūs arī par mūsu kapu daudzo gaisa un jūras uzbrukumu dēļ – mēs nezīnām, un tāpēc vairs nedrīkstējām palikt untumaini pusaudži.

Mēs pieaugām tai vienā naktī, mēs iemācījāmies, ka atbildība par to, kas mēs esam, ir tikai uz mūsu pleciem. Mēs iemācījāmies nepieprasīt, iemācījāmies, ka mūsu dzīvi nosaka tikai *dot*, iemācījāmies pielāgoties kā divi mazi hameleoni, un iemācījāmies arī to, ka mums nav tādu tiesību kā pieprasīt vai ņemt.

Varbūt tieši tad, uz tā sasodītā kuģa, saspiekušies ar saviem siltajiem pleciem, var taču būt, ka tad es, piespiedusies pie Alvja allaž siltā plecā, iemācījos, ko īsti nozīmē šī vienlaikus neiespējamā darbība – mīlēt un sevi saglabāt.

Jā, bet kuru sevi?

Taču mēs arī nezīnām, ka mums uz visiem laikiem tiek nozagtas mājas, jo nemitīgi taču pastāvēja cerība, ka reiz taču, ka drīz, ka tūlīt, nākamnedēļ, nākamnedēļ, nākamgad, mēs atgriezīsimies, ka varbūt šis ir tikai tāds pagaidu stāvoklis uz pāris mēnešiem, ļaunākais, uz pāris gadiem. Es nemitīgi sev iestāstīju, ka jau parīt – vai nākamnedēļ, vai vismaz septembrī, vai, sliktākais, marta brīvdienās – es atkal būšu pie Maijas siltā kakla, ka šī dzīve, kas mums ir uz kuģa, ir kāda atlikta, citu cilvēku dzīve, ka mēs īstenībā esam un neesam šeit, ka mēs visi atgriezīsimies savā sākuma punktā, kolīdz to varēsim. Un augsim, atbilstīgi sākuma punktam, jo tas ir vienīgais mērs.

Tomēr pagaidu dzīve ieilga, un mēs iemācījāmies tai piemēroties, iemācījāmies dzīvot kustībā, laužījāmies svešās valodās, jaunos apstākļos pazaudējuši jelkādu ģimenes un dabas hierarhiju un mūžīgajā kustībā kļūdami aizvien vienlīdzīgāki un vienlīdzīgāk bezpalīdzīgi, līdz pārvērtāmies par pelēku masu, izmisušu, apjukušu cilvēku baru, kuru galvenie dzīves mērķi bija zīmogs uz atļaujas, uzturoties nometnē, un galvenā prasme – veikli savākt visu sev piederošo laicīgo mantu, lai

dotos tālāk, ja reiz varas iestādes tā pavēl, ja rodas tāda nepieciešamība. Jo tām noteikti ir sava zināšana, kas augstāka par bara un, iespējams, pat par Dieva tā kunga zināšanu.

Mēs neiesakņojāmies, un tāpēc mūsu micēlijs ir visur. Mēs esam sēnes, kas neaicinātas izplešas pasaules kontinentos, jo no savām bērslapju un apšu kundziņu birzīm, kur varētu izplesties dabiski un savās mājās, mēs esam aizbēguši.

Tāpat neviens no mums nezīnāja, vai atkal reiz staigās pa šīm ielām, vai rudenī būs lemts iegriezties Strēlnieku dārzā. Mēs nezīnām, ka nekad neatgriezīsimies operā un neaizturēsīm elpu īsajā mirklī, kad beidzies orķestra saskaņošanās haoss, nodziest gaismas un tūlīt, tūlīt sāksies uvertūra.

Mēs nezīnām.

Pie elegantiem, pēc pašas vai mammas gaudes izvēlētiem zābaciņiem pieradušai, masīvie zābaki, kurus man izsniedz, šķiet daudz par smagu un milzīgu – ejot tie cilājas, tie, protams, izskatās pēc teļa galvas, kas uzbāzta mieta (mana stilba) galā, un es pati – pēc putnubiedēkļa un roņa krustojuma. Kādvakar neizturu, nolieņu no sava trešā stāva gultas, pieglaūžos mammas asajai vilnas jakai un birdīnu asaras viņai klēpī – es nevaru šādā paskatā iet uz ģimnāziju! Uz otru pusi apgrieztā, ar rokām pārsūtā mammas kleita labi guļ uz auguma, taču zeķbiksēs lāpīts uz lāpīta neturas, mētelītis ir padilis, rudēnim, nevis Vācijas ziemām domāts, un par šauru – uz krūtīm vairs nevaru to sapogāt. Un zābaki!

Mamma pacietīgi uzklausa manas žēlabas, apmiņo un sabučo mani un tad saka to, ko atcerēšos līdz savai nāves stundai.

Pieaudz, meitiņ. Viss, kas tev pieder, ir tava dzīvība, atmiņas un smadzenes.

Ne jau milzīgi zābaki un salāpītas zeķubiksēs mainīs to, kas tu vari būt. Pacelies, nostājies gabaliņu augstāk un atceries visu, kas tevi interesēja mūsu vecajā Rīgas dzīvē – grāmatas, operas uzvedumi, vēsture. Tas nekur nav zudis, neatkarīgi no salāpītajām zeķbiksēm.

„Turklāt viss ir tīrs un bez caurumiem. Ne jau par lāpījumu, meit, jākaunas. Lāpījums taisni nozīmē to, ka tev nav vienalga par to, kāda tu ej cilvēkos, ka tu esi gatava pret citiem iz-

turēties ar cieņu. Paviršums, notrūkušas pogas, caurumi, nekārtība drēbēs, netīrība un aizmiršana – par to vajadzētu kaunēties, bet ne jau no atšķirīgām pogām, ne no lāpījumiem, no nabadzības nevajag kaunēties nekad. Šodien mēs esam nabagi, bet svarīgākais jau nav makā, bet gan galvā,” viņa aizved mani atpakaļ uz baraku, un es beidzu savas kaprīzes, jo kāda maza balstiņa dzīļi iekšā atgādina, ka laika ir par maz – es to tērēju niekos, kurmet varētu iztērēt, piemēram, īstenībā.

Un nākamajā dienā es, protams, ierodos ģimnāzijā un, lai pārvarētu, kā pašai tobrīd šķiet, mātes norādīto trulo ārišķību sevī, nosēstos pirmajā solā. Tā ir mana laime un nelaime vienlaikus. Laime – jo visām meitenēm zeķubiksēs ir salāpītas, un mēs izskatāmies kā no viena konveijera pasaulē palaišas. Lielākajai daļai kleitas negul uz auguma, kas pats turklāt nemitīgi mainās, un mētelīši ir plānāki nekā gadalaikam būtu labpatīcis. Nelaime – es nekad nevaru noturēt savu lielo muti, un galu galā esmu gan rupors un taure, gan klauns un biedrs, gan arī cilvēks, uz kuru vaicājoši lūkojas skolotājs, kad neviens cits no klasesbiedriem neuzdrošinās bilst pat ne pušplēsta vārdiņa, pareizās atbildes tautā.

Taču tieši caur šīm salāpītajām, bet tīrajām zeķbiksēm manā dzīvē ienāk valoda – skolotājas Zinaīdas vērmeļainajā tēlā. Vērmeļainajā – tieši tāpēc, ka viņa saldi smaržo, kad atver muti un ierunājas par valodu, taču ir rūgta, kad jārūnā par saturu un jāķeras pie tā, ko mēs ar valodu darām. Sākumā es no viņas baidos. Tad es viņu iemīlu. Un tikai krietni vēlāk, kad jau no skolotājas un skolnieces, no skolas avīzes kritiķes un veidotājas esam kļuvušas par vēstuļu draudzenēm, es beidzot aptveru viņas divsejību.

Viņa taču arī gribēja tikai būt.

Taču man nekad, nekad nebūs pieņemams un mīlams viņas kategoriskais izteiksmes veids. No otras puses, pat, neraugoties uz izteiksmes veidu, tieši viņa mani ievēd – valodas pasaulē, vienīgajā vietā, kas ir mana, kur es allaž jutīšos droši, es-pati, pasargāta no visas ār pasaules un pati sevī radīdama vienīgo iespējamo dzimteni un piederību, kas vispār jēlkad cilvēkam, šim mazajam tārpiņam uz zemeslodes vaiga, ir pienākusies un

piederīga. Nē, ne radītāja dota – paša radīta. Dzimtene, kas vienmēr būs man līdzi, jo ir radīta manī.

Vienlaikus laikam jau tobrīd Zinaīda manī iedēsta divas Ilzes, no kurām es nekad neatbrīvošos. Vienu, kas allažit aizstāvēs visu latvisko, centīsies saglabāt mūsu tradīcijas un nenodot tās, to Ilzi, kas metīsies uz ambrazūrām pat par ļoti vienkāršām nacionālām vērtībām, piedalīsies visos iespējamajos Dziesmu un Dzejas svētkos, lai tikai rosinātu ar valodas palīdzību saglabāt mieru un ilūziju par līdzsvaru bijušajā un svešumā. Un otru, anarhisti un valodas pielūdžēju, kuras templis ir kā Šivas radītā pasaule – tiek nemitīgi sagrauts un celts no jauna, katru reizi citā īstenībā.

Ne šis, ne tas.

Nekas.

Tas mani ir grauzis visu dzīvi. Un droši vien nebeigs grauzt arī pēc nāves. □

Romāns tapis ar VKKF atbalstu un taps izdots ar VKKF atbalstu.



Zīm. Viestarts Aistars (1927-2020)

Linda Treija

RITA GRENDZE. KAD RAKSTU UN SARUNVALODAS IR PAR MAZ

Skices un uzmetumi vairumam vizuālo mākslinieku ir veids kā piefiksēt vai strādāt ar idejām, novērojumiem un problēmām. Šie uzmetumi ir svarīga daļa no mākslas darba un reizēm paši kļūst par patstāvīgiem mākslas objektiem.

Māksliniecei Ritai Grendzei skice vienmēr ir bijusi kā neatņemama sastāvdaļa no mākslas darba radīšanas procesa. Pēdējo pāris gadu laikā uzmetumi, skices sāka ieņemt aizvien lielāku lomu ikdienas radošajā dzīvē. Vienā brīdī zīmējumi no spontāniem, ātriem domu un redzētā uzmetumiem sķicu burtniecās pārtapa par sarežģītākas kompozīcijas, pārdomātākas uzbūves un izstrādātākas tehnikas darbiem. Pastiprinātu pievēršanos zīmējumam veicināja arī pandēmijas laika piespiedu mājas režīms, apkārtējo apstākļu radītais iekšējais nemiers un liela zaudējuma klātbūtne. Kad rakstu un sarunvalodas ir par maz, lai sevi pilnvērtīgi izteiktu, zīmējums dod iespēju emocionāli izlādēties, būt dialogā ar sevi un citiem, kā arī palīdz piefiksēt laika iespaidus, lai vēlāk pie tiem atgrieztos un tos izvērtētu. Vienā brīdī māksliniece sajuta vajadzību dalīties ar saviem darbiem plašākā sabiedrībā. Gandrīz katru dienu (ar nelieliem atelpas brīžiem) *facebook* un *instagram* lapās bija apskatāms kāds no viņas radītajiem zīmējumiem. Sekojot publicēto darbu attīstībai, var novērot kā mainās mākslinieces emocionālais stāvoklis un ir iespējams sajust apkārtnotiekošā klātbūtni. Izteikti grafiski ornamentāliem zīmējumiem seko arhitektoniski ainavas zīmējumi ar māju logu, jumtu un skursteņu ģeometriskiem atveidiem, kas noskatīti aiz mākslinieces darbnīcas loga Čikāgas piepilsētā Dženēvā. Ceļojums uz Kolorado kalniem dod iespēju ieskatīties kalnu ainavās, kas veidotas ar neiztrūkstošajām grafīta taisnēm un zvaigžņu/ziedu trafaretu ornamentiem. Sākumā darbi ir vienkāršāki, ar izteiktu supersimetrisku kompozīciju un centru pašā vidū. Vēlāk zīmējumi paliek asimetriskāki, gleznieciskāki, līnijās plūstošāki. Parādās tādas organisk-

kas formas kā bišu šūnas, ziedi, sniegpārslas. Krāsu gamma var iesākties maigi akvareliskos pludinājumos un beigties košu krāsu ornamentālos gleznojumos. No kritainā līdz dzidrajam, no maigā līdz asajam. Darbu izmēri svārstās no kvadrātveidīgajiem 5X5 collas lielajiem darbiņiem līdz lielākiem zīmējumiem 20X16 collu lielumā.

Strikti villktās taisnās līnijas, leņķi mijas ar pludinātu gleznojumu, krāsu notecējumiem, agrākajos zīmējumos arī ar grāmatu vai avižu tekstu kolāžām. Slāņi klājas viens otram pāri, radot aizvien sarežģītākas kompozīcijas. Pēdējie darbi jau ir kā nobeigtas, lielas grafikas, kas rada pasaku meža vai ņirbošas gaismas iespadu. Zīmējuma kompozīcijas un grafiskais risinājums kaut kur sasauca ar aušanas, pīšanas vai izšūšanas tehnikām, kas varbūt ir kā atskaņa no Ritas studijām tekstilmateriālu mākslās (bakalaura grāds Klīvlāndes Mākslas institūtā Ohio štātā *The Cleveland Institute of Art* un maģistra grāds Krenbrukas mākslas akadēmijā Mičiganā *Cranbrook Academy of Art*).

Zīmējumi ir radīti ar akvarelkrāsām, grafīta zīmuliem, reizēm pielietojot arī akrila krāsas, kolāžu. Ģeometriskais ornaments panākts, izmantojot lineālu, trafaretus. Kā pamatmateriāls ir akvarelpapīrs, dažādas zīmēšanai un gleznošanai paredzētas plāksnes un kartoni. Mākslas darba radīšanas procesā mākslinieka prāts strādā trijos līmeņos; kontrolētajā, zemapziņas un praktiskajā, kas parasti ir tik profesionāli apgūts un pielietots, ka tiek bieži darīts automātiski. Ritas mākslā šie trīs līmeņi organiski saplūst un rada dziļi emocionālus un augstas tehniskas meistarības darbus.

Māksliniece ir pārliecināta, ka atkal pievēršies telpisko objektu un instalāciju izveidei, bet šis laiks, grafiskās līnijas un zīmētās krāsas zīmē, būs devis viņas daiļradei jaunu daudzveidīgāku šķautni.

Mums visiem ir iespējams izsekot mākslinieces emocionālajam ceļojumam šajā sastrauktajā laikā, sekojot viņas *facebook* vai *instagram* vietnēm, kā arī apciemojot viņas darbus mājas lapā

<<https://www.ritagrendze.com/>>.

Gleznotāja, mākslas kritiķe, Amerikas Latviešu mākslinieku apvienības (ALMA) vadītāja Linda Treija ir JG mākslas redaktore.

Baiba Magdalena Eglīte

VIENMĒR DOMĀJU KĀ TEHNISKI UZTAISĪŠU

PAR MATIASU JANSONU

Liekas, pavisam nesen bija tāds laiks, kad tēlnieku mums bija daudz, bet vērā ņemas tēlniecības patiesībā nebija. Neskaitīsim daudzus šabloniskos pieminekļus dažādiem cīnītājiem par padomju varu, kas pazuda līdz ar pašu varu.

Laiki mainījušies, uzskatu robežas padzisušas un arī Latvijas pilsētu laukumos, muzejos un kapsētās ienākusi ar cilvēku samērota tēlniecība, kurai, tāpat kā citur pasaulē, nākas konkurēt ar dažāda veida instalācijām.

Cēsu vecpilsētas centrā, līdzās Jāņa baznīcai, krustpunktā starp Cēsu pils kompleksu un Pasaules latviešu mākslas centru, smagus soļus min *Naktssargs*, cēsnieku un daudzo tūristu iecienīts viduslaiku tēls bronzā. Gidu leģendām izpušķots, visdažādākos veidos fotografēts, tas laika gaitā tapis par pilsētas rotu, orientieri un bezmaz vai par simbolu.

Naktssargs ir Cēsu tēlnieka Matiasa Jansona 1999. g. diplomdarbs (atliets bronzā 2005.g.), kas iezīmē mākslinieka likteņa aizsākumu. Cēsis. Zem klajām debesīm un no priekšgājējiem mantotajā darbnīcā „Silķēs”.

Jansonu dzimtas mājas „Silķes” savulaik redzējušas īstenojamies vectēva profesora Kārļa Jansona, tad vecāku tēlnieku Andreja Jansona un Maijas Baltiņas ieceres. „Silķes” kalpojusi arī kā prakses vieta tēlniecības studentiem.

Šeit skaistās dabas, mākslas, atmiņu un vēl neapstrādātu akmeņu vidū ik dienu darbojas Matias Jansons (dz. 1973). Jauneklīgi kalsns, mūžam steidzīgs gaitā un valodā, ar padarīto viņš atgādina Sizifu, jo katru savu skulptūru darina pašrocīgi no ieceres līdz pēdējam pieskārienam. Šeit izzināti un apgūti visdažādākie amata paņēmieni, visdažādākie materiāli, kā arī iegūta drosme paplašināt izteiksmes iespējas. Divdesmit darbības gados ir radīti ap pusotra simta skulptūru.

Bet 2020. gadu noslēdzot, Matias Jansons ir kļuvis par Cēsu Mākslas balvas zelta laureātu.

Tēlnieku Jansonu simtgadīgās darbnīcas pamatīgu daļu aizņem varena (izmēros, saturā un plastiskā sarežģītībā) skulptūra. Profesors Kārlis Jansons to darinājis kā kapa pieminekli ārstam Jankovskim... Cik bērnu dienās pa to nav rāpots un iztaustīts ik muskulis! Rāpojuši visi puikas, bet tēlniecības mūza uzrunājusi katras paaudzes jaunākos dēlus. Tās noslēpumi Matiasam atklājušies pamazām. Ne tik daudz studējot priekšgājēju pieredzi, cik tīri tehniski apgūstot visdažādākos darbus un instrumentus, tad vakara kursi mākslas akadēmijā... Līdz akadēmijai tā vide jau aizveda pati un... vaicāts par autoritātēm un ietekmēm, kas ievirzījušas viņa mākslinieka ceļu, Matias saka: „Man ir pietāte pret jebkuru mākslu, kas radīta savām rokām. Vectēvu saistīja Mikelandželo un Leonardo. Pats pētīju vecāku grāmatu skapi. Man interesēja Degā zīmējumi, Rubensa piegājiens formai, batāliju ainas glezniecībā. Mūrs. Apbrīnoju Vīgelandu. Kā tādu varenu iecerī tīri tehniski dabūt gatavu! Un tomēr tas viss nav mans. Ir cits laiks. Bet mākslinieka liktenis – strādāt pēc labākās sirdsapziņas jau nemainās.”

Atgriezoties pie populārākā Matiasa darba *Naktssargs*, gribas piebilst, ka savulaik mākslas zinātniece leva Prazdnicāne to nokristījusi par „Laika veci”, man licis pamanīt viduslaiku ikonogrāfisko sv. Pētera tēlu un atribūtiku, ko autors nedz pieņem, nedz noraida. Viduslaiku ikonogrāfija ir pētīta, jo bijusi vēlme Cēsu pilsētas senākajā daļā atgādināt par laika nemītīgo tecējumu, kultūras mantojuma sargāšanu un saudzēšanu. Jā, nakstsargam patiesi ir viduslaicīgs apmetnis, pie jostas atslēgas kā debesu vārtu sargam Pēterim un rokā Cēsu pils izrakumos atrastais lukturītis, tas aicina meklēt gaismu tumsā.

Paberzīsi lukturīti, kļūs spožāks! Pats saskatīsi tālāko ceļu un varbūt nesīsi gaismu citiem!

Skatītāji, un īpaši bērni, tā arī dara.

Laika vecim Nakstsargam ir autora seja un tērps, ko Matias valkājis darbu veidojot. Tā ir pirmā lielā skulptūra, kas patstāvīgi iznesa cauri tapšanas procesam. Un vēl šai skulptūrai ir savs stāsts, ko katrs skatītājs var meklēt un veidot pats, ļaujoties uztveres procesam.

„Mans amats ir rets. Diemžēl, izzūdošs,” saka mākslinieks. Galu galā katrs darbs top ilgākā

pārdomu un smaga darba procesā. Protams, mūsdienas piedāvā visdažādākos atbalsta veidus, sākot no meistariem akmeņkaļiem līdz robotiem un 3D printeriem, bet viņam ir svarīgi visu darīt pašam.

„Darbi ir kā bērni. Auklē, auklē, kamēr izaug. Katru gadu kāds aiziet tautās. Gribas jau, lai nepazūd, vismaz adreses zināt. Izstāžu skulptūras gan reti aiziet projām. Cilvēkiem patīk tiksmiņāties, bet...”

Kur ir tās idejas, ko smagā darbā gribas īstenot? „Tepat jau vien ir. Ieraugu un gribas iemiesot. Piemēram, lēcošās zivis! Kā kustībā izliecas augums!” Jāpiebilst, ka zivs, sievietes auguma izliekums, glāstoša kustība ir Matiasa daiļrades pamattēma. Sevi par makšķerņu viņš neuzskata, bet Matiasa darinātās zivis pavisam negaidot uznirst dažādās vietās Cēsīs.

„Zivs un sieviete līdz galam neizprotamas un nenokēramas. Taisi sievietes torsu kaut simttūkstošs reižu, katru reizi tas iznāks savādāks! Lai mednieki lielās ar trofejām – rāgiem, mākslinieka trofejas ir sievietes krūtis!”

Protams, visdažādākās idejas dzimst pašmāju un ārvalstu tēlnieku simpozijos, konkursos, kas aktivizē domāšanu, profesionālu briedumu, paplašina domu biedru loku un atpazīstamību. Simpozijos ir limitēts laiks un sāncensība, neskatoties uz izauklēto ideju, faktiski ir limitēta arī laika pārbaude, kas tēlniekam ir svarīga. „Simpozijos ir arī situācijas, kad uztaisu konceptuālu darbu.”

Plašākam domas atvēršanai ierobežotā laikā prasās paplašināt izteiksmes iespējas. Un tā pakāpeniski tēlniecībā ienāk vairāku materiālu kombinācijas, polihromija, fleksibla dizainiska domāšana, ko Matias neatzīst. Bet pats rāda Bergenas simpozijā „HANSE-artWORKS” 10 gadu jubilejai darināto instalāciju „H-10”, kur apvienojis 10 simboliskas sīkplastikas figūriņas uz granīta postamentiem ziemeļos apgūtajā Vidusjūras bronzas liešanas tehnikā. Uz H formas pamatnes kūdras materiālā, izmantojot šī materiāla krāsu kontrastu, autors acina darbā ieraudzīt Eiropaleti - divus krastus, savienojošu tiltu un katra simpozija dalībnieka kultūras pienesumu. Vectēvs Kārlis šo daudzslāņaino saturu droši vien būtu iedzīvinājis atlētiskās figūrās, sarežģītos daudzplānu rakursos...

un kūdru kā tēlniecības materiālu noraidījis. Bet Matiasam šis materiāls šķiet interesants. Šķietami pakļāvīgs, bet patiesībā prasīgs, tas diktē savus sadarbības noteikumus, toties rezultātam pievieno gadsimtu gaitā iekodēto, monohromi daudzveidīgi niansēto dabas procesu grafiku.

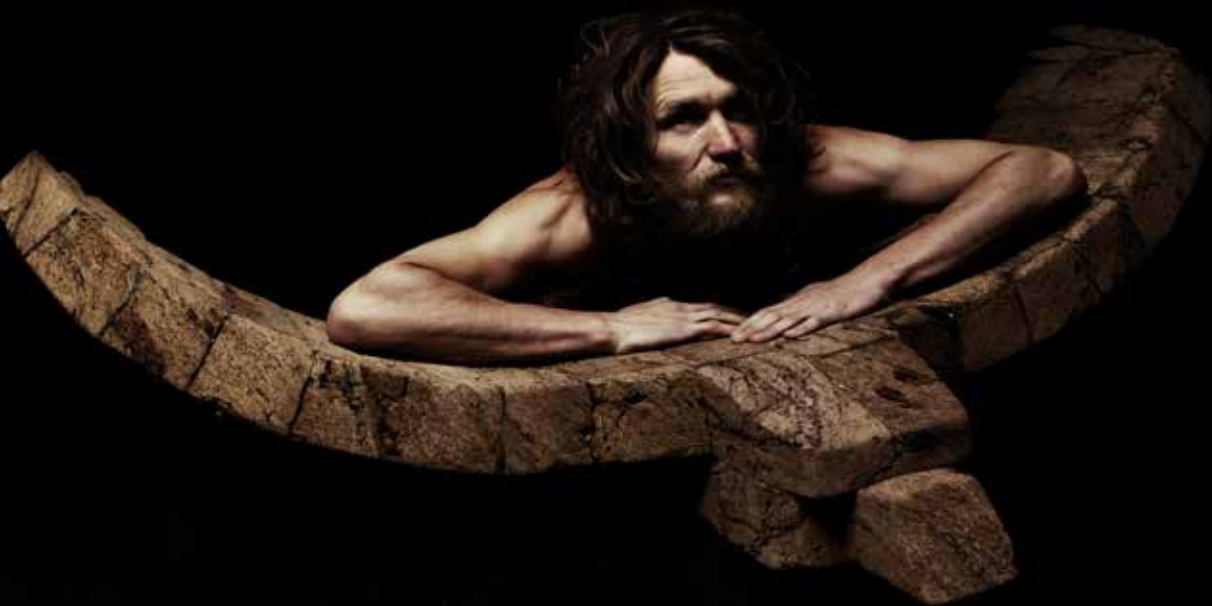
Gadu tūkstošu rakstu pēdas māksliniekam uzskatāmi izdevies akcentēt arī apbalvotajā skulptūrā „Rudens salna”. Melnajā granītā paslēptie dabas procesi kā krāsainu līniju raksti atklājās virsmas apstrādē, kļūstot par sievietes torsam un mākslinieka darbam vēl vienu pievienoto vērtību. Tēlnieku darbnīcai „Siļķēs” ir 6.5m augsti griesti un jumta gaisma. Darbnīca mulsina ar vēlmi atvēzēties kam lielumam. Kam?

Lielai idejai viņš pieķērās jau pāris gadus atpakaļ, iesniedzot savu projektu Akdēmiskā teātra 100. jubilejas konkursam. Tas gan neuzvarēja, bet jāatzīst, ka doma par 10 koku (katrs simbolizē dekādi) 18m garas rindas iekļaušanu DNS spirālē šķiet drosmīga... „Vienmēr domāju kā to tehniski uztaisīšu!”

Laika gaitā Matias ir sevi apliecinājis kā nemitīgi pilnveidojošos, nopietnu mākslinieku, kas vienu kāju balsta uz savu priekšgājēju pleciem, bet otru nemitīgā vēlmē izmēģināt visu pieejamāko materiālu īpašību un iespēju amplitūdu. Un protams, ar plastiku apliecinot savu mīlestību un prasmi. Lakonisms, kas tuvojas maksimālajam un virsmas īpaši smalkā plastiskā niansētība atklāj dziļās attiecības, kas viņu saista ar partneri – tēlniecības materiālu. Kā prasmīgs mīletājs viņš faktiski izzina izvēlēta materiāla plusus un mīnusus, bet materiāls viņam atbild, atklājot un glabājot abu kopīgo noslēpumu-autora jūtīgo dzīves redzējumu.

Gribas viņam novēlēt „atrast Lielo ideju!”

Mākslas zinātniece Baiba Magdalena Eglīte ilgus gadus mācījusi mākslas vēsturi J. Rozentāla Rīgas Mākslas skolā, Rīgas Dizaina un Mākslas vidusskolā un citās mākslas skolās. Lasa lekcijas par kultūras vēsturi, raksta recenzijas. Strādā Pasaules latviešu mākslas centrā Cēsīs.



Matias Jansons. *Valdnieks*. (Tēlnieks ar savu darbu). Kūdra. 153×127×56 cm. 2013

Foto: Māris Buholes

Matias Jansons. *H-10*. Koks, kūdra, granīts, bronza. 120×82×42cm. 2016. Veidots Cēsīs speciāli „HanseArtWorks 2016” projektam Bergenā, Norvēģijā, kur izstādīts.



Maruta Lietiņa Ray

ĒVALDS DAJEVSKIS UN MĒRBEKA

Gleznotāja un scenografa Ēvalda Dajevska (1914-1990) simtgadi 2014. g. atzīmēja viņa iemīļotajā Liepājā ar tikko no ASV pārvesto darbu izstādi muzejā un starptautisku zinātnisku konferenci „*Māksla, vieta un identitāte: vakar, šodien un rīt.*” Viņa radošo mantojumu – gleznas, skices, izrāžu dekorāciju metus, kostīmu skices – viņa dēls Pēteris Dajevskis dāvināja Liepājas muzejam. Konferencē mani aicināja kā laikmeta liecinieci pastāstīt par Ēvaldu Dajevski un par Mērbeku, resp. par dzīvi, kāda tā bija pēc 2. Pasaules kara 1940-o gadu otrā pusē latviešu bēgļu nometnēs Vācijā. Šai stāstījumā pieskaros trim tematiem: ikdienas dzīvei Mērbekas bēgļu nometnē, Mērbekas latviešu teātrim un Ēvalda Dajevska nozīmei latviskās identitātes veidošanā šai mūsu tautas vēstures posmā. Plašāku Dajevska dzīves stāstu lasītājs atradīs 2021. g. iznākušajā Dzintras Andrušaites monogrāfijā *Ēvalds Dajevskis, 1914-1990.*

* * *

2. Pasaules karā daudzi latvieši atstāja Latviju nevis lai meklētu laimi, bet lai sevi glābtu no padomju terora un kara briesmām. Daudzi nonāca Vācijā. Tur bija ģimenes vairāk vai mazāk pilnā sastāvā, ar maziem bērniem un veciem ļaudīm, dažreiz bez vīriem un tēviem, jo tie bija aizvesti vai krituši, vai gūstekņi; tur bija vieninieki: vāciešu iesauktie karavīri un darba dienesta strādnieki un vāciešu darbā aizvestās jaunās sievietes. Kara beigās tie redzēja, ka atpakaļceļa uz Latviju nav. Ja pēc 1. Pasaules kara bēgļi varēja atgriezties neatkarīgajā Latvijā, tad pēc 2. Pasaules kara 1945. gada maijā starp mums un Latviju bija aizkritis „dzelzs priekškarš”, Čerčila trāpīgais apzīmējums nepārvaramai robežai, ko Padomju Savienība bija apvilksusi ap Austrumeiropu. Un aiz šīs robežas Eiropas jaunajā kartē Baltijas valstis vairs neeksistēja. Bēgļi bija kļuvuši par „pārvietotām personām”, „Displaced

Persons”, DP, vai kā mēs sevi iesaucām, par „dīpišiem”: bezpajumtniekiem izbumbotajā, kara sagrautajā Vācijā, bieži tikai ar to, kas bija mugurā. Latviešu žurnālists toreiz teica: „[...] drusku pārspilējot, varētu teikt: mēs tikām svešniecībā iemesti kā Robinsons Krūzo vientuļā salā.”¹

Sakautā Vācija bija sadalīta 4 okupācijas zonās: austrumos krievu zona, dienvidos amerikāņu zona, dienvidrietumos franču zona un ziemeļrietumos angļu zona. Trīs rietumu zonas pārvaldīja attiecīgie militārie spēki, bet 1945. g. vasarā bēgļu aprūpi pārņēma Apvienoto Nāciju Palīdzības un Rehabilitācijas Administrācija jeb UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration). Bēgļus sagrupēja pa tautībām un nomitināja nometnēs, visbiežāk latviešus, lietuviešus un igauņus kopā, retāk kopā ar poļiem. Parasti pajumte bija bijušās vācu armijas kazarmas vai bijušo rūpniecību strādnieku barakas vai blokmājas, retāk vāciešu privātmājas.

Nometne, kurā nonāca Ēvalds Dajevskis un mana ģimene, bija Mērbekā (*Meerbeck*), angļu zonā, putna lidojumā apm. 40 km no Hannoveras. Mērbeka bija mazs ciemats. Ēku puduris bija sagrupēts ap baznīcu un sārīkojumu zāli; skola stāvēja drusku nomaļāk. Ciematu apņēma mājām piederošie kviešu, rudzu, miežu, kartupeļu un cukurbiešu lauki. Visi vācieši bija uz trim gadiem no savām mājām izlikti par sodu tam, ka nebija snieguši palīdzību avarējušas britu lidmašīnas apkalpei un mirušos iemetuši bedrē ārpus kapsētas, taču laukus apstrādāt viņi drīkstēja un drīkstēja ievākt ražu. Pa to laiku visās viņu mājās tika izmitināti bēgļi no trim Baltijas valstīm. Un kaut bēgļu sastāvam ikkatrā nometnē bija drusku gadījuma raksturs, atkarībā no tā, kur katrs kara beigās bija atrodies, Mērbekā apzinīgi tapa savākti profesionāli latviešu aktieri no Nacionālā teātra, Dailes teātra, Jelgavas teātra un radiofona ar nodomu nodibināt ceļojošu latviešu teātri. Teātra idejas ierosinātājs bija Hugo Skrastiņš.

Jau Latviju atstājot, kolēģi bija turējušies kopā. Nacionālā teātra aktieru grupiņa 1944. g. 30. septembrī, pēc pulcēšanās uz Nacionālā teātra skatuves un himnas nodziedā-

¹ *Ilustrētais vārds*, nr. 20, augusts 1947, 25. lpp. Izdots Augsburgā. Atbildīgais redaktors: Eduards Raudupe; redakcijas kolēģijā: Prof. Aleksandrs Delvigs, Arvīds Klāvsons, Kārlis Rabacs.

šanas, Bolderājā kopā uzkāpa uz vācu kuģa Štoibena (*SS General von Steuben*). Starp tiem bija mani vecāki: aktrise Milda Zilava, mans tēvs Kārlis Lietiņš, komponists un diriģents un kopš 1933. g. Nac. teātra muzikālās daļas vadītājs; režisors un aktieris Osvalds Uršteins ar sievu, aktrisi Hildu Princi; Kārlis Lagzdīņš ar sievu Ninu Melbārdi; režisors Jānis Zariņš; teātra dramaturgs Jūlijs Roze; Alfreds Januševics, teātra frizieris. Kuģis bija pārpildīts; cilvēki sēdēja uz klāja un balles zālē uz grīdas; visi baidījās no krievu torpēdām un uzlidojumiem. (Un Štoibenu krievi pāris mēnešu vēlāk ar divām torpēdām tiešām aizlaida dibenā ar 3600 upuriem.) Pēc nokāpšanas no kuģa Gotenhāfenā (šodien Gdīnā), teātrnieki kopā pārdzīvoja drausmīgo 1944-45. g. ziemu: neierasti smago darbu lielo vācu saimniecību laukos Meklenburgā, kur viņi strādāja dubļainos laukos bez attiecīgiem apaviem vai drēbēm; salu, tik briesmīgu, ka kopā gāja zagat dzelzceļa gulšņus, ko saskaldīt un dedzināt krāsnīnā; uzlidojumus, bumbošanu, un vēlāk civiļistu, kājnieku apšaudīšanu uz lielceļiem no zemu lidojošām sabiedroto lidmašīnām. Un pēc tam badu pavasarī, kad sūtīja bērnus pie vietējā miesnieka ubagot ūdeni, kurā bijušas vārītas desas. Šim ūdenim bij drusku gaļas smarža un pat pāris tauku krellītes peldēja pa virsu. Šai desu ūdenī vārītās ceļmalā salāsīto nātru un skābeņu zupas garšoja daudz labāk, nekā vienkāršā ūdenī vārītās.

Kad karš 1945. g. beidzās, šie teātrnieki (bez Lagzdīņa un Melbārdes, kas bija pagaidām aizbraukuši uz citu pusi), laimīgā kārtā atradās apm. 7 km uz rietumiem no vēlākās Austrum-Rietumvācijas robežas, netālu no Gētingenas pilsētas, toreizējā angļu zonā. Un tur vienā augusta dienā ieradās Hugo Skraštiņš. Sekojot viņa aicinājumam, visi sakāpa valējā kravas mašīnā. No bagāžas gandrīz nevienam nekas nebija palicis pāri. Lielums bija sabumbots un sadedzis. Pēc īsas apmešanās Giftenes nometnē (pie Sarstedt pilsētiņas), ceļojums turpinājās vēl apm. 45 km līdz Mērbekai, kur ieradāmies 9. augustā. Divas nedēļas vēlāk, 25. augustā, oficiāli nodibināja teātri. Dibinātāji bija Skraštiņš, Uršteins, Prince, mani vecāki Zilava un Lietiņš un Kārlis Ģermanis, Dales teātra aktieris. Laikraksts *Tēvzeme* ziņo, ka šis datums ir „Nacionālā te-

ātra trimdas kopas dzimšanas brīdis”.² Taču dibinātāji teātri nosauca par „Latviešu teātri Mērbekā”, kas tautas mutē pārveidojās par „Mērbekas teātri”.

Tūlīt pēc tam Skraštiņš ar Uršteinu un manu tēvu devās vēlreiz ceļā, šoreiz lai atrastu piemērotu kravas auto ceļojošā teātra vajadzībām un lai apzinātu un atvestu citus aktierus uz Mērbeku. Man šodien ir pilnīgi neaptvērami, kā šī trijotne zināja, kur meklēt aktierus un kur meklēt kravas auto, jo visapkārt viss bija izpostīts, viss bija drupās, un sazināšanās līdzekļi bija primitīvi. Auto viņi atrada Lībekā, Latvijas Sarkanā Krusta Centrālā birojā. Sarkanam Krustam bija nodotas vairākas smagās mašīnas bēgļu pārvadāšanai. Izvēlētā mašīna bija milzīgs 6-tonnīgs Renō (Renault) ar būdu un lodziņiem; tai uz sāniem bija uzkrāsots liels sarkans krusts baltā aplī. Ar šo kravas mašīnu brauciens turpinājās. Benzīnu Skraštiņš gandrīz vai brīnumainā kārtā vienmēr kaut kā sameklēja un izkaisītos aktierus arī viņi atrada. Kad kravas auto iebrauca Mērbekā, tad no kulbas ārā kāpa Rūdolfis Mucenieks, Marianna Zīle, Emma Skujiņa, Kārlis Baltpurviņš-Dzelde, Helga Gobzine. Vēlāk nāca klāt: Alma Mača, Jānis Šāberts, Pēteris Dumpis, Kārlis Lagzdīņš, Nina Melbārde, Oļģerts Parnickis, Maiņa Damroze, Ansis Mitrēvics, Vilberts Štāls, Tonija Kalve, Jēkabs Zaķis, Lija Kaugure, teātra sufliere – un dekorators Ēvalds Dajevskis. Atceros viņu kā garu, kalsnu vīrieti ar iekritušiem vaigiem, mirdzošām acīm un tumšu matu cekulu, ar šķipsnām, kas krita acīs. Nepiegriezu viņam īpašu vērību līdz viņš sāka apciemot Helgu Gobzini, kas dzīvoja mums kaimiņos un vēlāk tapa viņa sieva.

Mērbekā teātra ļaudīm bija paredzētas trīs no iztukšotajām zemnieku mājām: divas pie baznīcas, trešā patālā nomalē, ko ļaudis iesauca par „Jelgaviņu”. „Jelgaviņa” sastāvēja no 5 mājām. Mūs novietoja 111. mājā, kopā ar Uršteiniem, Rozēm, Ģermaniņiem, Helgu Gobzini un Rukiem, viņas māšas ģimeni. Kaimiņu mājās atradās Jāņa Šāberta ģimene; gleznotāji Valdemārs Tone un Erasts Šveics; dziedātāja Erna Kaņepe. Katrai ģimenei bija atvēlēta viena istaba; pāris vieninieki, bijušie leģionāri, kuru ģimenes bija palikušas Latvijā, apmetās bēniņos. Atskatoties uz Mēr-

² Hausmanis, Viktors. *Latviešu teātris trimdā*. Rīga: Zinātne, 2005. 99. lpp. citē Vācijā izdoto laikrakstu *Tēvzeme*, A. Bd. „Aktieru vasara trimdā”, 1946, nr. 38

bekas dzīves apstākļiem, šodien saprotu, ka telpas bija pilnīgs luksuss. Tik daudzās nometnēs 20 vai vairāk cilvēku tika nometināti vienā lielā kazarmu telpā, kur varēja dzirdēt vismazāko čukstu un kur ļaudis pakāra segas no griestiem, lai sevi no citu acīm pasargātu. Aktieriem, režisoram, dekorātoram: visiem bija vajadzīgs klusums un vienatne, un Mērbeka to deva. Mana draudzene, kas dzīvoja Vircburgas nometnē, kazarmu telpās mazā segu iežogotā nodalījumā, atceras, kā cilvēki ik brīdi centušies būt ārā, brīvā dabā, jo ļauzu biežums iekštelpās bijis nepanesams.

Kad ievācāmies 111. mājā, istabas bija pilnīgi tukšas. Mēbeļu nebija. Gulēja uz salmu maisiem, un, ja varēja dabūt kokmateriālus, tad vēlāk sasita lāviņas, uz kurām maisus novietot. Kā mana ģimene tika pie maza galdiņa un četriem koka ķebļiem, neatceros. Skāpi vienā istabas stūrī improvizēja, uzstādot no mākslīga materiāla pie sienas divus sānus un priekšā pakarot vecu segu. Tā kā vāciešu mājās guļamistabās apkures nebija, tad vispirms katra ģimene samūrēja krāsniņu (čuguna krāsniņas bija neiespējami atrast), iz-

vadot skursteni caur loga rūti. Šī krāsniņa tad sildīja istabu un uz tās varēja pat sasildīt ūdeni.

UNRRA (Apvienoto Nāciju Palīdzības un Rehabilitācijas Administrācija) gādāja par visu dzīvei nepieciešamo. UNRRA izsniedza ogļu briketes apsildīšanai un pārtiku, vai nu caur kopkatlu vai uz rokas. Kaloriju skaits bija aprēķināts. Atceros ļoti daudz kaltētu zirņu, par ko visi priecājās un ko vārīja zupā, un ļoti daudz kukurūzas miltu, par kuriem neviens nepriecājās. Tie bija parupji, graudaini, izteikti dzeltenā krāsā, ar īpatnu garšu. Latviešiem tie bija sveši un tos iesauca par „dzeltenām briesmām”. Bērniem skolā izsniedza kakao (katram bija no mājas jāpaņem skārda krūzīte) un 1 ēdamkaroti zivju eļļas dienā (karote visai klasei bija tā pati). Kurināmo katrs centās papildināt, mežā lasot žagarus, un uzturu arī papildināja, lasot sēnes un ogas, un ābolus. Šai Vācijas daļā bija paraša lielceļus apstādīt ar ābelēm. Kritušie āboli bija milzīgs atspajds bada laikos, it sevišķi 1945. g. rudenī. Un 1946. g. pavasarī UNRRA atļāva māju iemītniekiem ierīkot

Aktieru trupa pie skatuves pārvedēja „Drednauta” Mērbekā, 1945. g.



sakņu dārziņus un visi ar nepacietību gaidīja pirmo ražu. UNRRA gādāja arī par minimālu apgērbu un apaviem, noorganizējot lietotu drēbju un apavu sadali, kas bija saņemti no labdarības organizācijām Amerikā un Anglijā. Noteiktā dienā un laikā bija jāierodas, lai kaudzē sameklētu kaut ko, kas derētu. Apavus bija sevišķi grūti atrast. UNRRA arī noorganizēja medicīnisko aprūpi, bet par visu citu – bērnu dārzu, skolām, sabiedriskiem pasākumiem – bēgļi gādāja paši.

Pāris mēnešu laikā Mērbekā izveidojās maza Latvija. 1945. g. 27. oktobrī, Kārlis Bundža rakstīja avīzē *Bavārijas Latviešu Vēstnesis*:

Pašiem savs ciems

Rietumos no Hannoveras (3 km no Štathāgenas) atrodas klusais Mērbekas ciems, kas atbrīvots no vācu iedzīvotājiem un tagad dod patvērumu latviešiem, igauņiem un lietuviešiem. Latviešu te ap 1.200 cilvē. Visi novietoti zemnieku mājās, kur katrai ģimenei atsevišķa istaba. Apgādā UNRRA, reizi nedēļā izsniedzot devu – 3,5 kg maizes, 4 kg kartupeļu, 500 g gaļas, 245 g sviesta (resp. maragarīna), 200 g cukura u.c. Nometnē darbojas latviešu pamatskola (Viļa) Neimaņa vadībā un ģimnazija prof. Raistera vadībā. Ir arī angļu valodas un šoferu kursi. Māksl. A Krūka atvēris studiju. Lielākais pasākums tomēr ir teātra ansamblis ar māksliniecisko vadītāju Osv. Uršteinu un tehnisko vad. Hugo Skrastiņu. Ansambļa režisors Jānis Zariņš, dekorātors Ēvalds Dajevskis. Aktieru vidū Milda Zilava, Jānis Šāberts, Alma Mača, (Rūdolfo) Mucenieks, Jēkabs Zaķis, (Marianna) Zīle u.c. Nometnes kori vada Kārlis Lietiņš un J. Ilvess, tautas dziesmu un deju kopu T. Pūce un Biliņa (pareizi būtu jābūt: Bāliņa). Notiek lekcijas par saimnieciskiem un kultūras jautājumiem. Žurnālu „Ceļinieki” rediģē P. Purkalītis, sporta nodarbības vada Kārlis Sātiņš. Darbojas skautu un gaidu vienības.

Mazais ciemats izvērtās par kultūras centru. Bez Mērbekas teātra izrādēm un Mērbekas kora koncertiem, ciemos brauca latviešu mākslinieki no citām nometnēm: operdziedātāja Paula Brīvkalne; stīgu kvartets ar Norīti, Rušēvicu, Vīnertu un Hugo Štrausu. Jā-

zeps Vītols Mērbekā piedzīvoja viņam par godu sagatavotu koncertu, un kad Vītols 1948. g. mira, tad Mērbekas koris dziedāja *Gaismas pili un Ceļinieka dziesmu* viņa bērēs Libekā. Viesojās Jānis Jaunsudrabiņš un Anšlavs Eglītis. Eglītis teātrim radīja jaunlugu *Kazanovas mēteli*, kas blakus Šekspīra *Divpadsmitai naktij* bija viens no teātra krāšņākiem inscenējumiem.

Kultūra Mērbekā kūšāja un gars bija piepildīts, taču vēderi bija tukši, līdz vēlāk sāka nākt papildus pārtikas paciņas no Amerikas Sarkanā krusta. Pieaugušie, neskatoties uz to vai viņi smēķēja vai ne, bija atvēlēta cigarešu deva. Smēķētāji tās, protams, nopīvoja, bet nesmēķētājiem tā bija skaidra nauda, pret ko iemainīt pārtikas produktus no vācu saimniekiem. Uzplauka melnais tirgus. Pat vācu valodas nepratējs varēja ar saimnieku saprasties: „Ich Zigarette, du Schwein” – un bēglis iemainīja cigaretes pret cūkgaļas gabalu. Ēvalda Dajevska svainei bija brīnišķīgas bizes. Viena vecāka vācu saimniece ar paplāniem matiem tās bija ievērojusi un būtu bijusi ar mieru par Irēnes kuplo bizi dot pretim duci olu un gabalu gaļas. Taču viņa no bizes nešķīrās. Par cigaretēm varēja arī iemainīt dzīvas vistas, pīles un trušus. Tos bija atļauts turēt. Vistas dēja olas, trušus un pīles nokāva un apēda. Lielākus lopus turēt bija aizliegts, kaut gan mēs dzīvojām zemnieku mājās ar tukšām kūtim un gataviem tukšiem aizgaldiem, kuros tik jauki būtu bijis redzēt cūku šņukurus. Un tā nu ļaudis nolēma risķēt, sakrāja cigaretes un iemainīja tās pret cūkām. UNRRA kratīja mājas un meklēja aizliegtos veprus, bet, ja draudēja kontrole, nometnieki viens otru slepeni brīdināja. Viena no ambulances ārstēm bija savu sivēnu iešpricējusi ar narkozi, rūpīgi apklājusi ar segu, un tas bij kratīšanu mierīgi uz lāviņas nogulējis. Nometnē stāstīja arī par atjautīgu pāri, kas savu jau palielo cūku bija paglābuši, ietinot to lielā lakatā, uzsiensot raibu lakatiņu galvā, un uztupinot mazmājiņā uz poda. Kad UNRRAS inspektors atgrūdis durvis vaļā, tad tūdaļ „vecmāmiņai” ļoti atvainojies un durvis aši aizvēris.

* * *

Šādos apstākļos nodibināt profesionālu teātri, kas sniegtu publikai krāšņus inscenējumus, radītus no nekā, liekas būtu vislielākā pārdošība un neprāts, taču ansamblis to

uzdrīkstējās, jo uzskatīja par nepieciešamību un pienākumu kalpot savai tautai. Mērbekas teātris darbu uzsāka tūlīt. Pirmā izrāde, 2 mēneši pēc teātra dibināšanas, 1945.20.X bija Blaumaņa *Pazudušais dēls*, Jāņa Zariņa režijā, ar Dajevska dekorācijām un kostīmiem. (Dekorāciju skices tagad ir Liepājas Mūzeja fondos.) Tai sekoja Zīverta *Ķīnas vāze* ar pirmizrādi 31. okt., Osvalda Uršteina režijā.

Kamēr aktieri mēģināja, tikmēr tehniskie darbinieki Ēvalda Dajevska vadībā būvēja pārvaldāmo skatuvi, gleznoja dekorācijas un pārveidoja Renō kravas auto. Aktieri to bija pārkrustījuši par „Drednautu”, no angļu valodas „dreadnought” („tas, kas ne no paša velna nebaidās”) . Tā sauca kara kuģus, bruņotus ar vismaz sešiem milzīga kalibra lielgabaliem. Dajevska uzdevums bija pārvērst šo „bezbaili” par teātra „sapņu kulbu”, kā žurnāliste Rita Liepa to nosauca.

Dajevskim pirmais uzdevums bija radīt saliekamo skatuvi. Mērbekā izrādes, koncerti, un visi citi sarīkojumi notika zālē, kam vienā galā primitīva skatuve gan bija, bet priekšskara nebij; publika sēdēja uz soliēm. Citās nometnēs izrāžu telpa nereti bija tukša baraka bez skatuves un bez priekšskara. Saliekamā skatuve, kuru varēja uzstādīt jebkur, bija Dajevska izgudrojums :

[...] *ko vēlāk, rodoties jaunām vajadzībām, vēl papildināja. Uz krāģiem, kuru augstumu varēja regulēt, noklāja grīdu (apm 6 × 7 m = 20 × 23 ft.), tad uzcēla „skatuves priekšu” (resp. proscēnija arku) ar priekškaru, ierīkoja apgaismošanas ierīces un visu citu, kas bija vajadzīgs, lai dekorāciju maiņa noritētu ātri un klusu. Sarežģīto bet asprātīgo aperātūru varēja tikai apbrīnot jo tā darbojās nevainojami.*³

Kad skatuve bija gatava, tad Drednautam bija jārada speciāla virsbūve, kur novietot ne tik vien skatuvi, bet arī saliekamās dekorācijas. Dajevskis par to teica: „Bet ir tad tilpumu vajadzēja aprēķināt uz centimetriem. [...] Solu, piemēram, mēs nevarējām atļauties. Bija jāsed uz mantu lādēm.”⁴ Marianna Zīle rakstīja: „Vēl šodien nevaru saprast, kā

gan visa trupa, dekorācijas, koferi un viss pārējais ietilpa Drednautā. Katrā ziņā uz grīdas katrs varēja nolikt tikai vienu kāju un sēdēt varēja tikai uz pusvietas.”⁵

Visu materiālu sagādāšana prasīja milzīgas pūles, sākot jau ar iestudējamās lugas eksemplāriem, laikos kad nebija ne papīra, ne zīmuli, ne kseroksa vai citu pavairojamo mašīnu. Lugas eksemplārus atkārtoti pārakstīja ar mašīnu un kopējamo papīru, apmēram 3 eksemplārus uz reizi, kamēr vajadzīgais skaits bija sasniegts. Un tad bija jāsaģādā viss cits, bez kā izrāde nevarēja rasties. Ar Tonijas Kalves vārdiem:

*Skatuvei vajag dekorāciju. Dekorāciju gatavošanai vajag audeklu, krāsu, līmes, naglu. Aktieru tērpiem vajag drānu. Apgaismošanas ķermeņi, spoguļi, parūkas, grimu un atgrimi neaug kā salāti čaklo bēgļu ģimenes dārziņos, bet ir sasniedzami pa tāliem ceļiem, gan tiešiem, gan aplinku, un par dārgu naudu, gan čaukstošu, gan gaisā kūpināmu.*⁶

Nikolajs Kalniņš par šo laiku raksta, ka aktieri arī no savām minimālām devām ziedojuši teātra vajadzībām kafiju, cigaretes un citus produktus, ja ar naudu vien par vajadzīgajiem materiāliem nevarēja samaksāt. Teātris nebija peļņas iestāde: „Teātris ņem ieejas maksu tikai tādēļ, lai varētu samaksāt tekošos izdevumus un lai uzkrātu līdzekļus jauniem inscenējumiem,” raksta Tonija Kalve.⁷ Un dažreiz ieejas maksa bija graudā. Ir saglabāties „Divpadsmitās nakts” plakāts, kur ieejas maksa ir aprēķināta ne tikai naudā, bet arī cukura, taukvielu un gaļas gramos.

Dajevskis šo laiku atcerēdamies saka:

*Vācija bija satriekta drupās, veikalos tukšums. Līmi, krāsas, tādas lietas dabūt bija gandrīz neiespējami, bet lielo pelēcību, kas valdīja visapkārt, gribējās vismaz uz skatuves apslēpt. Krāsas skatītājus fascinēja.*⁸

³ Turpat, 48. lpp. Oriģināli iespiests Mariannas Zīles atmiņās par Mērbekas teātri, žurnālā *Laikmets* 1953. g. 19-21. nr.

⁴ Turpat, 46. lpp. Ņemts no T. Kalves raksta „Mērbekas teātris”, mēnešrakstā LAIKS 1947. g. 3. n-rā.

⁷ Turpat.

⁸ Turpat, 46. lpp.

³ Kalniņš, Nikolajs. *Mērbekas teātri*. Osvalds Uršteins. Ņujorka: Amerikas latviešu teātra Vašingtonas ansamblis. Grāmatu Drauga spiestuve. 1971. 50. lpp.

⁴ Turpat, 48., 49. lpp.



Ēvalds Dajevskis. *Mežā. Skatuves mets lugai Sprīdītis. 1947*

Arī manā atmiņā krāsas bija ārkārtīgi svarīgas. Visapkārt bija nospiedoša pelēcība. Nometnē cilvēku apģērbos dominēja tumšās krāsas: melns, tumši zils, pelēks, brūns. Gultas vietas bija apklātas ar UNRRAS izdotām armijas segām, tumšā olīvzaļā vai pelēkā krāsā. Bēgļi dzīvoja primitīvi; mēbeles bija minimālas. Bija ārkārtīgi maz, ar ko izskaidrināt savu apkārtni: pļavu ziedi, ielikti tukšā konservu bundžā; mākslinieku nometnē gleznotie darbi; nometnes daiļamatnieku grebtie šķīvji ar latviskiem ornamentiem un miniatūras karoga kārtis, kur piestiprināja miniatūrus Latvijas karodziņus, sašūtus no lentītēm, nometnē darināti rokdarbi un nometnē austu prievīšu sedziņas. Vislielākais krāšņums bija mūsu tautas tērpi, ko sievietes darināja no nokrāsotām armijas segām un citām neparastām izejvielām. Piemēram, mana māte izšuva Bārtas ņieburu ar vācu armijas virsnieku sudraba tresēm.

Un šai vienmuļā, pelēkā pasaulē teātra izrādes ar dekorācijām, kas mūs noveda Itālijas galmā, Kurzemes hercogistē, Šveices kalnos vai Blaumaņa lauku sētās, radīja sajūsmu un

prieku. Mani kā bērnu sevišķi fascinēja Dajevska dekorāciju maketi, šīs krāsainās miniatūras. Tās radīja pasauli, kas bija kara neskartā, kur cilvēki dzīvoja normālu dzīvi, kur lielāko tiesu viss beidzās labi. Un kad makets tika īstenots uz lielās skatuves, tad viss atdzīvojās meistarīgajā izgaismojumā; acis priecājās par Dajevska radīto pasauli un par aktieriem krāšņos kostīmos.

Aktieri paši palīdzēja pie kostīmu sagatavošanas. Man acu priekšā kā šodien ir mana māte Milda Zilava laikā, kad gatavoja Šillera „Vilhelma Tella” izrādi. Viņa ir Dajevska dekorāciju darbnīcā, kas ierīkota uz kūtsaugšas, pārliekusies pār lielu darba galdu (patiesībā finiera gabalu, pārliktu diviem steķiem) ar krāsas podiņu un pindzeli rokās. Izstiepti un galdam pienagloti ir pāris metri visrupjākā nekrāsotā maisaudekla, kam bija lemts pārtapt par visgreznāko audumu dižciltīgās Bertas tualetei. Maisas drānas pamatu ar paplatu pindzeli vispirms nokrāsoja gaiši dzeltenu, un tad māte lēni un uzmanīgi iekrāsoja Dajevska uz audekla uzzīmētās vīnsarkanās baroka arabeskas. Izrādē efekts bija pilnīgi pār-

liecinošs; tērps bija neapšaubāmi radīts no visdārgākā brokāta. Maisa drāna bija nepieciešama ne tikai kostīmiem, bet arī dekorācijām, kā trupas aktieris Vilberts Štāls 1948. g. 5. martā rakstīja žurnālā *Nedēļas Apskats*:

Sakarā ar jauninscenējumu smagas problēmas risina teātra valdes saimniecības vīri. Galvenais tagad ir maisi. Miltu un kartupeļu maisi ir vienīgie, kas var glābt Tella inscenējumu. Viņi zvana un raksta uz visām pusēm, lai sagādātu šo dekorāciju materiālu. Droši vien kādā nometnē maisu ir pārpilnība; bet teātrim to nav.⁹

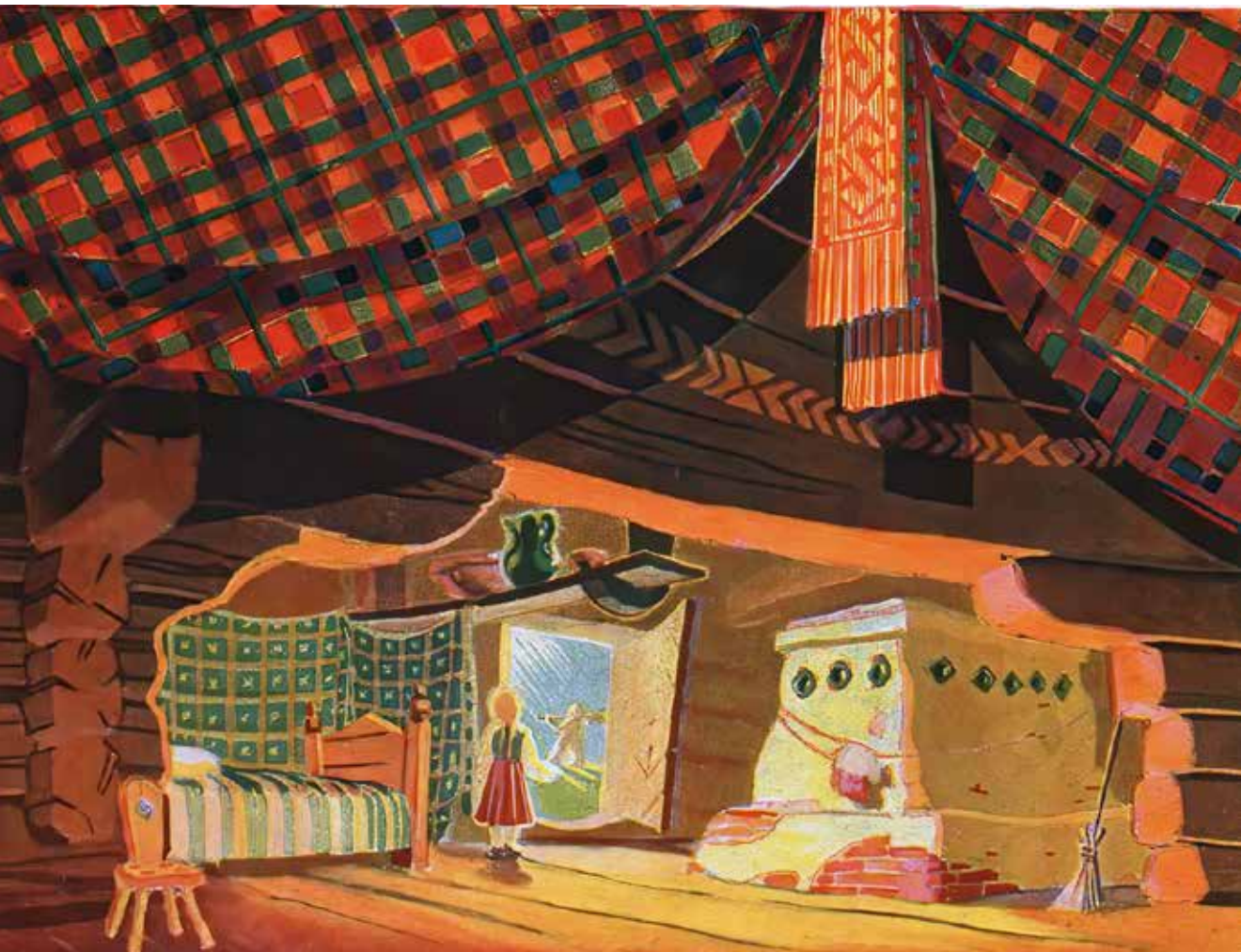
Līdzīgas burvestības notika ar izrādēs vajadzīgajām rotas lietām. „Sudraba” un „zelta” saktas un ķēdes tika kaltas no tukšām skārdas konservu bundžām. Helgas Gobzines *Div-*

padsmītās Nakts krelles uz skatuves bija mirzdoši dzelteni dārgakmeņi, bet es tās redzēju svaigi nokrāsotas, apaļas koka lodītes, karājoties dārzā uz veļas auklas. Un vēlāk, Moljera *Skapena nedarbi* izrādei, tās tika pārkrāsotas rubīnsarkanā krāsā, un vēl vēlāk tās aizceļoja uz Ameriku.

Mērbekas nometnes 3 gadu pastāvēšana izbeidzās 1948. gada augustā, kad ciems atgriezās vācu īpašnieku rokās un bēgļus pārcēla uz citām nometnēm. Lielāko daļu mērbekiešu aizveda uz Zengvardenas nometni, taču teātrniekus pārcēla uz apm. 44 km attāto Blombergu, mazu gaisa kūrorta pilsētiņu bukšu mežu pakalnās. Tur aktierus nometināja tukšās vāciešu savrupmājās. Katrai ģimenei atkal bija viena istaba, un teātris turpināja darbu, paturot „Mērbekas teātra” nosaukumu.

⁹ Hausmanis, Viktors. *Latviešu teātris trimdā*. Rīga: Zinātne, 2005. 127. lpp.

Ēvalds Dajevskis. *Istaba zemnīcā*. Skatuves mets lugai *Sprīdītis*. 1947



Taču tuvojās vēl lielāku pārmaiņu laiks. UNRRAs darbu bija pārņēmusi jauna Apvienoto Nāciju organizācija IRO, Internacionālā bēgļu organizācija. Tā ziņoja, ka visas nometnes nākošo pāris gadu laikā slēgs, un dīpīšiem būs jāmeklē jauna patvēruma zeme. Anglija bija pirmā, kas izsniedza ieceļošanas atļaujas vieniniekiem: vīriešiem darbam ogļraktuvēs, sievietēm darbam slimnīcās. Tad Amerika atvēra durvis ģimenēm, bet Amerikā bija vajadzīgs „sponsors”, kas garantēja darbu un dzīvokli, un bēglim bija jāiztur bargas veselības, politiskās noslieces un psiholoģijas pārbaudes, ko sauca par „skrīningu”.

Uršteins ar ģimeni bija pirmie teātrnieki, kas saņēma izceļošanas atļauju uz Ameriku un atstāja Eiropu 1949. g. jūlijā. Līdz tam laikam, nepilnu četrus gadus laikā, teātris bija nospēlējis 18 lugas, vairāk nekā 400 izrādēs, visās angļu zonas nometnēs un pat bijis turnejā uz amerikāņu zonas nometnēm.

Tikko ieradies Amerikā, Uršteins tūlīt rakstīja LAIKĀ: „Latviešu teātrim jābūt!”¹⁰ Uršteinu pāris sagādāja izceļošanas dokumentus apmēram pusei no Mērbekas teātra ļaudīm. Paši dzīvoja vienā istabiņā, jaunatbraucēji otrā, 4-5 cilvēki uz matračiem uz grīdas. Daudzus gadus vēlāk es Hildai Princei-Uršteinei jautāju, kādu darbu gan viņi varēja garantēt maniem vecākiem, jo paši bija algo ti strādnieki? Viņa atbildēja, ka dokumentos ierakstījuši, ka mana māte būšot viņu pavāre un mans tēvs viņu šoferis. Auto viņiem nebija. Pateicoties Uršteiniem, mērbekieši nonāca Ņujorkā, kur jau 3 mēnešus vēlāk Amerikas latviešu teātris Ņujorkā uzstājās ar *Kīnas vāzi*. Bet teātra Amerikas posms ir cits stāsts.

* * *

Nobeigumā es gribu atgriezties pie Mērbekas teātra posma un atskatīties uz teātra un Dajevska nozīmi bēgļu dzīvē. Laikam nebūs bijis neviens latvietis Vācijas nometnēs, kas nebija piedzīvojis Mērbekas teātra izrādi. Ar UNRRAs atļauju tapa izstrādāti maršruti turnejām. Tikko Mērbekā bija notikušas pirmizrādes, sekoja turneja uz citām nometnēm, parasti ar divām lugām uzreiz. Pirmā turneja 1945. g. rudenī ar *Kīnas vāzi* un *Pazudušo*

dēlu ilga 6 nedēļas (10. nov. - 17. dec.)¹¹ un apbrauca nometnes angļu zonu. Teātra viesu grāmata satur liecības par to, ko teātris ar krāšņajām izrādēm publikai deva. Kalniņš raksta:

[...] *galvenie parakstītāji bija nometņu komandanti, komiteju priekšsēži, sarīkojumu vadītāji, skolu priekšnieki un citi kultūras darbinieki. Gandrīz visi viņi atzīmē, ka „izrādes nometņu pelēkā dzīvē ienesušas dzimtenes elpu”, „aizvedušas uz mājām, uz latvju sētu”, devušas „gara veldzi”, „stiprinājušas un vienojušas bēdās”. Tās reizē arī bijušas „ar savu augsto mākslas līmeni latvju mākslas propagandētājas, cēlušas bēgļu pašapziņu un vērsušas uz mūsu tautai nodarīto netaisnību rietumu tautu uzmanību”. [...]*¹²

*„Ar katru skatu, ar katru cēlienu mums izlikās, ka neesam svešā zemē, izdzīti, nekam nevajadzīgi, bet ka mums ir kaut kas, uz ko mēs varam būt lepni, ko varam rādīt ar drošu prātu citām tautām, mūsu mākslu, mūsu kultūru.”*¹³

Un arī tie pieaugušie, kas nebija augstos amatos latviešu bēgļu nometnēs Vācijā, domāja to pašu. Teātris latviešus vienoja un apmierināja garu. Visi ilgojās būt atpakaļ mājās, visi cerēja uz atbrīvotu Latviju. Izrādē uz brīdi varēja aizmirst bezizejas stāvokli un rūpes par nākotni, bēgļu nometnes pelēcību un to, ka mums vairs nebija Latvijas pilsoņu identitātes. Pasaules acīs mēs nebijām vairs „latvieši”, bet „pārvietotās personas”, DP, „dīpīši”. Taču teātris neļāva aizmirst, ka esam latvieši.

Bērniem un pusaudžiem teātris deva vēl ko citu. Mūsu atmiņas par Latviju bija bālākas kā pieaugušo. Latviju iedomāties mums bija grūtāk. Tādēļ nometnē mēs kāri aprijām visu, kas mums uzbūra Latviju un kas mums atļāva iepazīt to zemi, kas mums bija zudusi. Latviju mums pauda dabas skatu un pilsētu fotogrāfijas nometnē izdotā melnbaltā žurnālā; tautas tērpi; tautas dziesmas un kora dziesmas; latviešu grāmatas, ko izdeva na-

¹¹ Hausmanis, Viktors. *Latviešu teātris trimdā*. Rīga: Zinātne, 2005. 106. lpp.

¹² Kalniņš, Nikolajs. *Mērbekas teātri. Osvalds Uršteins*. Ņujorka: Amerikas latviešu teātra Vašingtonas ansamblis. Grāmatu Drauga spiestuve. 1971. 62. lpp.

¹³ Turpat, 48. lpp.

¹⁰ Kalniņš, Nikolajs. *Mērbekas teātri. Osvalds Uršteins*. Ņujorka: Amerikas latviešu teātra Vašingtonas ansamblis. Grāmatu Drauga spiestuve. 1971. 64. lpp.

badzīgos brošētos sējumos ar UNRRAs atļauju. Latviju mums pauda daiļamatnieku radīti konkrēti priekšmeti: prievītes, no malkas pagalēm izgredbti latviski svečuri un vēcelītes, no nolietotām lupatām darinātas tautiskas lelles, no izārdītas dzijas noadīti latviski dūraini, no līdzatvestas sudraba tējkarotes izkalts gredzens vai saktiņa ar latviskiem rakstiem. Augsburgas DP nomentes žurnālā atrodu šīs 1947. g. rakstītās rindas:

*Mūsu gredzens nav tikai gredzens vien, bet tam ir daudz dziļāka nozīme un jēga. Tās ir saites, kas sasien mūs ar mūsu mājām un mūsu pagātni; tās ir saites, kas vieno mūs ar otru, tās ir mūsu asiņu balss.*¹⁴

Tai pašā rakstā nezināmais autors saka, ka mums toreiz bija vieglāk iztikt bez kaut kāda praktiska priekšmeta, nekā

[...] *bez saules gredzena, prievītes vai dzintara saktas. Un vai kāds cits var iedomāties, ko latvietim nozīmē zalkša vai jumja zīmīte sidraba saktiņā vai kāds cits raksts iegriezts karotē, vai iešūts audumā?*¹⁵

Šos priekšmetus mēs varējām turēt rokās, aptaustīt, un katrs no tiem bija sīka daļa no nesasniedzamās Latvijas.

Un to, ka esam latvieši, mēs jutām teātrī, kur dzirdējām latviešu valodu un redzējām gan Blaumaņa lauku sētas, gan elegantus galmus. Kādreiz tam bija neparedzētas sekas. Manā draudzene leva, bērns būdama redzējusi Šekspīra *Divpadsmīto nakti* Mērbekas teātrī, bija ilgi tai pārliecībā, ka Šekspīrs bijis latvietis! Un cita draudzene, Ilga Harrington, toreiz pusaudze amerikāņu zonas Vircburgas nometnē, atceras cik ārkārtīgi daudz jauniešiem devušas teātra izrādes:

[...] *nometnēs kulturālām vērtībām bija jāizstāj ikdienas materiālā nabadzība. Bēgļu mākslinieki un viņu publika to labi saprata. Un mēs, kas bijām bērnu vai pusaudžu gados, redzējām bagātīgākas*

*iespējas un krāšņāku dzīvi, nekā nometņu pelēkie bloki solīja.*¹⁶

Tā Latvija, kas pārvietoto personu, DP, „dīpīšu” nometnēs izveidojās mūsu apziņā, bija pa lielai daļai vizuāli radīta. Un te es gribu pieminēt Dajevska krāsainās ilustrācijas *Sprīdītīm*, ko izdeva Skrastīņš 1947. g., laikos kad nevienā citā grāmatā krāsainu ilustrāciju nebija, un Dajevska gleznas, sevišķi tās, kas radīja lauku sētas. Dajevskim miļā bija senā arhitektūra. Viņa brīnišķīgi izgaismotās guļkoku ēkas ar salmu jumtiem un dekoratīviem jumta āžiem; mīlīgās klētis; mazās pirtiņas ar sūnu jumtiem, ozolu, bērzu, egļu apņemtas: viss bija harmonisks, daiļš, labestības apdvests. Mūsu fantazijā šie attēli uzbūvēja tādu kā ideālu, pasakainu Latviju. Dajevska ainas, formas un krāsas mums iespaidās zemapziņā; tās izveidoja mūsu estētiku, mūsu daiļuma izpratni. Tās uzcēla to Latvijas tēlu, ko mēs paņēmām līdzī t.s. otrā emigrācijā, uz pastāvīgajām mītnes zemēm, kur latviešu valoda un kultūra dzīvo tālāk.

Laikā, kad bijām no Latvijas fiziski atšķirti, gara saites ar Latviju bija stipras jo stipras. Toreiz Vācijā tapa Jāņa Jaunsudrabiņa *Piemini, Latviju!* Tur, starp citu, viņš raksta:

[...] *ja esi bērns, kas dzimis trimdā – nerimsti taujāt par šo zemi savus vecākus. Latvija lai tavās domās un iedomās ir kā tāla, brīnišķīga sala pasaules jūrās, uz kuru vienmēr jāstāv vēršam tavas dzīves laivas priekšgalam.*

¹⁷

Mana paaudze šo „tālo, brīnišķīgo salu” saskatīja Ēvalda Dajevska darbos, un Dajevska vīzija mūs ir pavadījusi visu mūžu. □

Dr. Maruta Lietiņa Ray ir emeritēta vācu literatūras un valodas profesore un dekāna vietniece Virdžīnijas Universitātē (University of Virginia). 2001. g. viņa ierosināja universitātes bibliotēkai sniegt publikai tiešsaitē *Latviešu tautas dziesmas*, 12 sējumus (Redaktori: Arveds Švābe, Kārlis Straubergs, Edīte Hauzenberga-Šturma. Kopenhāgenā: Imanta, 1952-1956):

<tinyurl.com/LatvianDainas>

JG viņa ir publicējusi intervijas ar kultūras darbiniekiem; rakstus par baltvācu literatūru, divvalodību, un latviešu tautas dziesmām.

¹⁴ *Ilustrētais vārds*, nr. 20, augusts 1947, 25.lp. Mēnešraksts izdots Augsburgā, Vācijā. Atbildīgais redaktors: Eduards Raudupe; redakcijas kolēģijā: Prof. Aleksandrs Delvigs, Arvīds Klāvsons, Kārlis Rabacs.

¹⁵ Turpat, 25. lpp.

¹⁶ Ilga Winicow Harrington „Skatuves jūsmās – Vircburgā.” LAIKS, 2010.g. 4-10 dec.

¹⁷ Jaunsudrabiņš, Jānis. *Piemini Latviju*. Kempton, Vācijā. Apgāds Selga. 1948. 5.lpp.

IZCILAIS GĀJIENS AR ZIRDZIŅU JEB ASTONPADSMIT BLŪZI PROZĀ

Vladis Spāre. *Gājiens ar klibo zirdziņu*,
apgāds „Zvaigzne ABC” 2020., 192 lpp.

Īsais stāsts ir sarežģīts žanrs, un stāstu cieni-
tāji zina izcilākos meistaros – klasiķus, sākot
ar britu un krievu rakstniekiem un beidzot
ar amerikāņiem. Taču izcili īsā stāsta meista-
ri rodami arī latviešu literatūrā. Gan klasiķi,
gan divdesmitā gadsimta otrās puses rakstu-
rīgākās balsis, gan mūsdienās rakstošie. Viņu
vidū Vladis Spāre izceļas ar īpašu smalkumu
un teksta slīpējumu: stāstu krājums *Gājiens
ar klibo zirdziņu* paliek kā iegravēts lasītāja
atmiņā. Astonpadsmīt stāsti par laimi un nei-
laimi, prieku un skumjām, cerību un aizmir-
šanos – astonpadsmīt blūzi prozā. Krājumā
ik vārds ir vietā, ik rindiņa smalki pilda savu
funkciju – trāpīt lasītāja sirdī. Kā Vladis Spā-
re to panāk? Tas zināms vien viņam pašam.
Bet lasītājs tiek savaldzināts un ievilināts.



Nelaiimes putni, bēdubrāļi, īgņas un rūcēji,
bet arī pavisam parasti un pat veselīgi ņip-
ri ļaudis mājā Vlada Spāres jaunajā krājumā.
Daudzi no šiem stāstiem ir vairākslāņu: it kā
triviālais dialogs stāsta vienu, aiz tā frāzēm
jaušams vēl viens vēstījums, bet trešais izaug
no kopainas jau lasītāja prātā. Visiem trim
slāņiem saplūstot, stāsts atklājas savā pilnes-
tībā. Skumjie varoņi te vairs nav nemaz tik
nožēlojami, žēlojami vai mīlami. Viņi vien-
kārši ir, un neizbēgami atsauc atmiņā kādu
attālu paziņu, tuvu radu vai sen nesastap-
tu klasesbiedru – „tādas kā es, kas ar grūti-
bām velk savu ēnu.” („Lelle ar norautu gal-
vu”, 112. lpp.). Vienu no mums pašiem, taču
tādā dzīves brīdī, kurā cilvēki parasti nevē-
las lieciniekus. Savukārt skrupulozi atainotās
detaļas – pilsētvide, ainava, mājokļu iekār-
tojums – atsauc atmiņā gan skarbos deviņ-
desmitos „par maukām jāmaksā, tas pieder
pie lietas” („Astrālās saites”, 134. lpp.), gan
divdesmitā gadsimta komunālos dzīvokļus:
„sienā bija resns tērauda āķis, uz kura karājās
aprūsējusi skārda vannīņa, ko neviens nelie-
toja, bet arī nemeta laukā, it kā tā varētu no-
derēt kādam nezināmam bērnam, kurš kād-
reiz piedzims un varbūt būs laimīgs.” (Trīs-
padsmitais solis, 100. lpp.)

Grāmata ir interesanta arī no psiholoģiskā
aspekta, jo stāstu daudzdimensionālitate
apliecina mūsu cilvēcisko nespēju, liktenīgo
nevarēšanu pat ar valodas palīdzību patie-
šām, līdz dziļumiem, saprast, izjust otru cil-
vēku, pat vistuvāko un mīlamāko. Pārfrāzē-
jot dziesmas vārdus, šie stāsti ir par nesati-
kšanos, par neieraudzīšanu, nesadzirdēša-
nu – un arī gluži pretēji, par to vienīgo brīdi,
kad otrs ierauga, pamana, sadzird. Tieši tā-
pēc man pašai mīļākais no krājuma stāstiem
ir „Dāņu tabaka”, sirdssilts un jauks. Noska-
ņas ziņā tas atgādina brīnišķīgo R. Bredberi-
ja „Pienenū vīnu”: smalks, vienkāršs un neti-
cami emocionāli ietilpīgs.

Izcilā humora izjūta, kas jūtama visos Vlada
Spāres darbos, nospēlē ievērojamu lomu arī
šajā stāstu krājumā – jo tragiskās tēmas viņš
izspēlē ar palaidnīgu smaidu, brīžiem pamu-
dinot tragēdiju pāriet vieglā groteskā, viegli
samulsinot lasītāju, kurš vairs nevar būt īsti
drošs, kā reaģēt. Smieties? Apraudāties? Pa-
smīnēt? „Mūsu kvartālā stukaču nav! Neies
taču zaudēt dzimto točku!” („Astrālās sai-
tes”, 137. lpp.) Uzspēlēta bravūra, brīžiem

patoss „Kirils sargāja Brasas tiltu, lai tādi kā jūs, kas toreiz vēl zem galda staigāja, varētu dzīvot brīvā Latvijā”, (Kamēr krītam, 154. lpp.) mijas ar ironiju „nevajag jaukt literatūru ar dzīvi. Stāstā tu esi komjaunietis un tāds tur arī paliksi”, („Tur viss ir pierakstīts”, 184. lpp.) un brīžiem pat sarkasmu. Pirmie krājuma stāsti „Zemenes mazajam brālim”, „Sarkanā šalle”, „Viena rindiņa no Odisejas” un „Mārtiņrozēs” ir mīlestības un vienlaikus nolemtības skumju pārpilni, kā citu dēļ radātas asaras, kuras mūža garumā nenozūst iekšējā bērna acīs, bet ar katru nākamo stāstu krājums pieaug intensitātē un vienlaikus izplaukst emocionālā daudzveidībā. Mīlestību un skumjas papildina zemskums un glēvums, skaudība un greisirdība, naidis un meli – bet tepat mīt arī uzticama draudzība, neatlaidība, sirsnība un cerība. Jūtu karstumā miksētās emocijas, kuras prasmīgais vārda meistars pārvērtis stāstos, ir zināmas ikvienam, bet tikai Vladis Spāre spēj ikdienišķas situācijas un pavisam parastus „mazos cilvēkus” ieraudzīt viņu ārkārtīgi patiesajās, lai arī ne vienmēr sabiedrībā pieņemami izrādītājās jūtu izpausmēs un atklāt viņu smeldzi, ilgas un sāpes tā, ka tās pārtop mākslas darbā, vienlaikus nepazaudējot viegli ironisku skatījumu uz notiekošo. Stāsts „Melnā kaklasaite”, vēstījums par kādu iepazīšanos, ir paraugs tam, cik vienkārši, spilgti un pārlicinoši rakstniekam tas izdodas. „Es esmu hronisks pašnāvnieks, – viņš atzinās. – Bet jūs taču neesat hronisks alkoholiķis! – viņa iesaucās.” (40. lpp.)

Bieži klātesošas V. Spāres stāstos ir garīgas slimības, emocionālas krīzes un – nebīšos šī skaļā vārda – dvēseles lūzumbriža atainojums. Krīze var būt klātesoša kā paspilgtinājums, skaidrojums, iemesls un sekas, taču kamēr saprasts, kurš šajā reizē, lasītājam var gadīties līdzīgi kā bērnībā, kad gadījies aplam neadekvāti reaģēt uz līdzcilvēku divainībām un saņemt mammas rājienu vai kušinājumu – kad esi iesmējies par kādu situāciju, nākamajā teikumā rakstnieks situāciju apvērš tā, ka smiekls iesprūst kaklā. Vai otrādi. Tīri vai nerro. Labdabīgi un smalki.

Pirmie stāsti ir arī emocionāli maigāki, ar katru nākamo rakstnieks vairāk ļauj vaļu ironiskajam skatījumam, kurš krājuma beidzamajos stāstos jau ir pastāvīgi klātesošs un papildināts ar tieši Vladim Spārem rak-

sturīgajiem groteskas, absurda un sirreālasma elementiem – kā epizodē ar prezervatīvu ēšanu, kur „beigās viņa visus godīgi apēda. Tikai paprasīja ūdens glāzi no krāna, ko uzdzert,” ko sarunas biedrs komentē: „Mīl viņa tavu dēlu, [...] mīl pamatīgi!” („Astrālās saites”, 139. lpp.)

„Astrālās saites” ir otrs man personiski mīļākais stāsts – ne vien ar brīnišķīgi dzirkstīgo Mierielas un Lielo kapu „rajona” balādi un nesatricināmo absurda humoru, bet arī tāpēc, ka tas visvairāk atsauc atmiņā Vlada Spāres izcilo romānu *Tu nevari dabūt visu, ko gribi*.

Pēdējais stāsts „Tur viss ir pierakstīts” piesātināts ne vien ar spilgtām emocijām, tajās jaušami arī mājiņi un atsauces uz personībām no Latvijas literārās vides un mākslinieku likteņa mūsu visu piedzīvotajās varas maiņu peripetijās – aplūkojot situāciju tāda cilvēka acīm, kas izbaudījis radoša cilvēka iespējas dažādos laikos. Te jūtams zināms mūža novakares rūgtums, kas kopumā Vlada Spāres darbiem tomēr nav raksturīgs – jo, lai gan tajos bieži pavīd autobiogrāfiski momenti, rakstnieka skats uz dzīvi lielākoties ir optimistiski reālistisks vai gaiši skumjš, nevis drūms vai gaudulīgs.

Gājiens ar klibo zirdziņu ir grāmata, kuru noteikti jāieliek vairākkārt pārlasāmo mīlgrāmatu plauktā, lai pēc laika to atšķirtu vēlreiz.

Kristīne Ilziņa

Kristīne Ilziņa (dz. Sadovska) ir literāte, Klāva Elsberga prēmijas laureāte (1996), daudzu recenziju autore.

PAKLANOS ILĢĀM PĒC NODEGUŠĀM PILĪM

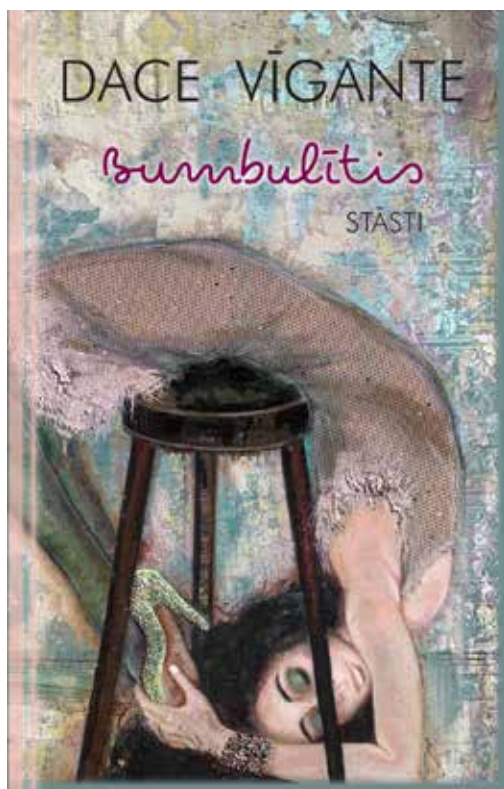
Dace Vīgante. *Bumbulītis*. Zvaigzne ABC, 2020

Uz grāmatas vāka trauša sieviete izliekusies neparastā, gandrīz nedabiskā pozā: atmuguriski pār krēsla sēdekli, augumam veidojot gandrīz pilnu apli, caur krēsla kājām satvērusi pati savas potītes. Viņas tērpā un sejā kaut kas attāli atgādina Jaņa Rozentāla gleznas *Princese ar pērtiķi* jūgendstila estētiku: vizuļojoša kokteilkleita, augstpapēžu kurpes, krāšņa aprobe; izrisušie mati, roka un krēsla kāja daļēji aizsedz seju. Fona pasteltoņu gammā jaušams kaut kas sens, dārgs, tomēr apbružāts: varbūt labākus laikus piedzīvojušas tapetes vai sienas krāsojums. „Citu laiku” auru un atbalsi izgaismo arī faktūras: tērpa auduma tikko jaušamais mirgojums, apakšmalas boa pūkojums, rokassprādzes zaigojums, bagātīgi vizošās acu ēnas. Bet šo nianšu rosināto apercerīgo nostalgiju pārskan sievietes pozas radītā vieglā neomulība. Tieši šis duālisms, ko sevi ietver grāmatas vāka noformējumā izmantotā Gundegas Dūdas glezna *Pliante dance*, ir Daces Vīgantes trešā īsprozas krājuma *Bumbulītis* fokuss.

Gleznas sieviete un sieviete, kas ir visu trīspadsmit krājuma stāstu centrā – kas viņa ir? Vai virieša iztēlē skatītā krāšņā, noslēpumainā hetēra, kura šīs lomas labad ir ar mieru „sasieties mezglā”? Bet varbūt „deja ar atliekšanos” ir tikai prasmīga jogas poza, izpildāma bez mazākās piepūles? Daces Vīgantes stāsti šifrē sievieti, cenšoties ielūkoties aiz parādes portreta. Tā ir sieviete, kura spēj sev pielāgot nevainojamu masku, kā to dara trīs stāsta „Mākslinieka darbnīca” sievietes, kas satikušās senajā Grieķijā, tēlnieka Feidija darbnīcā, lai pozētu Atēnas, Afrodītes un Kariatīdes skulptūrām – tēliem, kas vēsturē saglabāsies kā ķermeniskās pilnības etalons. Tomēr anonīmo modeļu sarunās atklājas dzīvās, elpojošās sievietes domu un izjūtu spektrs, kas liecina, ka marmora tēlā iemūžināta tiks vienīgi meistara ilūzija par sievieti kā ideālu, bet skulptūras acis ne velti uz mūžīgiem laikiem paliks dekoratīvi ieleptas un tukšas.

Šis kontrasts starp sievieti – iluzoro fantomu un sievieti – realitāti caurvij visu krājumu. Stāstu varones – sievietes, kuras bieži vien jau atstājušas aiz muguras jaunību –, sevi veido un glezno ne sliktāk par Feidiju vai Rozentālu: ar toņiem, krāsu pārejām un gaismām, ar pareizo nagu lakas toni, zīmola žaketīti un pareizo smaidu viņas prasmīgi modelē attēlu sarunbiedra domās, atspulgu virieša acīs, perfektu fotogrāfiju sociālajos tīklos. Taču zem gleznas, skulptūras, fotogrāfijas slēpjas istā sieviete: tā, kura ir tālu no perfekcijas un pati to lieliski apzinās. Un autore, stāstu sākumā nogruntējusi audeklu ar viegliem dialogiem, koķetām detaļām, barokāli lokaniem valodas vijumiem, kādā teksta brīdī ar precīzu, gandrīz juteklisku vēzienu savu vēstījumu kā kalnu vai ķirurģisku instrumentu iurbj tieši sāpīgā kodolā.

Stāstu intonācija, tāpat kā autore divos pirmajos krājumos *Ledus apelsīns* un *Tad redzēs*, ir pieklusināta un sazemēta, teksta skanējums – impresionistiski līgans, bez renesanses košajām gaismēnu spēlēm, bez ekspresionisma asajiem krāsu uzplēsumiem. Autore valoda glezno koptu, bagātīgu aina-



AUGUSTU SAULIETI ATCERAS GAN NOVADNIEKI, GAN RĪGA

Augusts Saulietis. *Baltos ceļos*. Cēsvalne: Cēsvalnes kultūras veicināšanas biedrība, 2020., 208 lpp.; Roberts Akmentiņš.

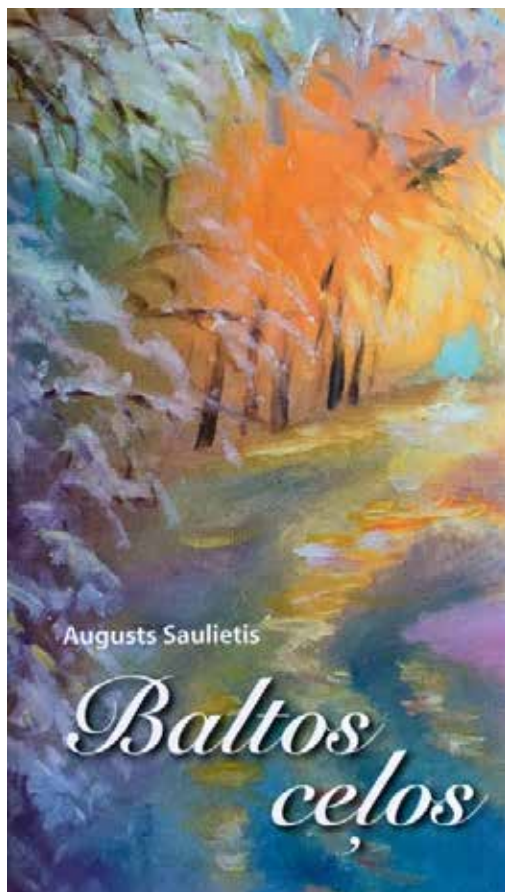
Rakstnieka Augusta Saulieša pasaules uzskata pamatproblēmu aktualitāte. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020., 325 lpp.

Mūsu rakstniecības klasiķu darbu aktualizēšana parasti notiek viņu lielāku „apaļu” jubileju gadskārtās. Tā tas bija ar R. Blaumani, Raini, Aspaziju, E. Veidenbaumu. 2019. gadā tika atzīmēta Augusta Saulieša (1869-1933) 150. gadskārta, un, to pieminot, izdotas vairākas augsti vērtējamas grāmatas. Ir izdots LU HZF zinātnisko rakstu krājums *Augusts Saulietis. Modernisms un sadzīves reālisms*, izdota Saulieša prozas izlases *Kungs pats savā mājā* pirmā grāmata, tomēr vislielāko gandarījumu sniedza divi citi izdevumi.

Vislielāko cildinājumu pelnījusi Cēsvalnes (Saulieša dzimtais Grašu pagasts ietilpst Cēsvalnes novadā) kultūras veicināšanas biedrības izdotā apjomīgā (157 lpp.) Saulieša dzējas izlase *Baltos ceļos*. Tai pievienots vietējās literatūrpētnieces un izlases sakārtotājas Sanitas Dāboliņas vairāk nekā 30 lpp. garš, iejūtīgs, informatīvi bagāts dzejnieka dzīvi un daiļradi, izvērstāk – dzeju raksturojošs pēcvārds un Sandras Ratnieces apcere par jūgendstila iezīmēm novadnieka darbos. Grāmatas pievilcību rada arī Ērikas Doganas gaumīgais noformējums un krāsainās ilustrācijas. Šāda izlase liecina, cik cieņpilni, ar kādu pietāti un rūpību, jā, arī ar dāsnu finansējumu, nesūrojoties par naudas trūkumu, tieši novadnieki spēj pildīt svarīgu misiju, atgādinot lasītājiem, arī – jaunajiem, cik lielas bagātības atrodamas mūsu dzejas klasikā. Saulietis padomju laikā nepiederēja pie noklusētajiem autoriem – tika izdotas apjomīgas viņa prozas izlases, arī dzeju kopojums, tomēr divos aspektos viņa darbi tika ignorēti, proti, reliģiskais pārdzīvojums, ticības Dievam apliecinājums un patriotiskā liri-

ka tika tabuizēti, tāpat nopēlumus saņēma kritiskais Saulieša vērtējums par 1919. gada t.s. Stučkas komunistiskās valdības piecu mēnešu zvērībām un represijām Latvijā. Saulieša elēģiskā, dažkārt rūgtu pārdomu un vilšanās, bet vairāk gan dabas cildinājuma un cilvēka ticību pārļaicīgiem spēkiem apliecinotā lirika padomju laikā guva pat „pareizās” literatūras sludinātāja Andreja Upīša atzinību, kurš visdrūmākajos staļinisma gados atzina, ka dzejnieka lirika pieder pie vislabākā, ko viņš radījis. Savukārt Pēteris Ērmanis satuvināja Saulieti ar Annu Brigaderi, jo viņi abi vienlīdz stipri izcēluši ētisko un latvisko. Saulieša dzeju mīlējis arī lielais smējējs Jānis Ezeriņš un stingrais formas meistars Vilis Plūdonis, bet Jānis Veselis uzsvēris: „Mēs redzam Saulieša dzejā izpaužamies lielu žēlumu un maigumu pret vārgajiem, apspiestajiem, pret tiem, kas nespēj atbildēt, ne aizstāvēties (...). Rakstnieks neko tā neieredz kā (...) bagātos, pilnībā aizmirsušos cilvēcību, pārāk pozitīvos, kas visu iekārto racionāli.”

Sanitas Dāboliņas veiktā Saulieša dzejas atlase iepriecina gan ar virkni dzejoļu, kas pēc-



kara gados nav tikuši pārpublicēti, tomēr visvairāk ar to, ka mēs ieraugām citādu Saulieti, nekā mums to „uzspiedušas” literatūras vēstures. Tas pārsvarā ir dzīvesprieka pārņemtais Saulietis, dzejnieks, kuram daba ir ne tikai tuva, viņš dzīvo dabas ritmos un saskaņā ar dabu, kas viņu paceļ pāri dzīves nebūšanām un likstām. Un otra būtiska šīs izlases tēma – prieks un labestība, ko dod bērni. Saulietis, kaut vai īsu laiku, bet tomēr paspēja izbaudīt to skaisto sajūtu, ko sniedz bērnu klātbūtne. Gribētos, lai šo profesionāli un ar pietāti veidoto izlasi lasītu ne tikai novadnieki, bet arī klasiskās dzejas cienītāji visur, kur vien dzīvo latvieši, jo blakus tādām populārām mūsu pagātnes dzejas virsotnēm kā Rainis, Aspazija, Poruks, F. Bārda, J. Ziemeļnieks klusināti introspektīvā un sevī noslēgtā Saulieša dzejai piemīt savdabīgs sirsniņas pilns šarms.

Otra Saulietim veltītā grāmata ir unikāla. Tā tapusi okupētajā Latvijā 70. gados kā mācītāja Roberta Akmentiņa (1910-1994) simpātiju pret Saulieti liecība, aizstāvēta Rīgā 1980. gadā kā disertācija teoloģijas doktora grāda iegūšanai *Rakstnieka Augusta Saulieša pasaules uzskata problēmu aktualitāte*. R. Akmentiņš padomju gados bijis arī docētājs Teoloģijas seminārā, bet no 1990. gada līdz mūža noslēgumam LU atjaunotās Teoloģijas fakultātes profesors un dekāns. 90. gadu sākumā Jāņa Poruka jubilejai veltītā konferencē profesors Akmentiņš nolasīja izcilu referātu par kristīgajām vērtībām rakstnieka daiļradē, un mūs, klausītājus, pārsteidza ne tikai 80 gadu vecumu pārsniegušā profesora gandrīz stundu ilgusī raitā un interesantā uzstāšanās, bet gandrīz vai nošokēja labā nozīmētās, ka cienijamais referents visu savu tekstu norunāja bez kaut kāda uzrakstīta teksta savā priekšā. Tā bija augstākā pilotāža, turklāt bez intelektuālas lēkāšanas un stomišānās izteiksmē – skaidri un loģiski izkārtots un argumentēts viedoklis ne tikai par konkrēto tēmu, bet arī konteksta skaidrošana par reliģiskām lietām, par kurām klausītāji, auguši padomju ierobežotībā, neko nebija dzirdējuši. Klausītāju vidū bija arī daudzi studenti, un tieši viņi vispirms izteica savu apbrīnu par profesora spožo atmiņu un talantu runāt par tēmu bez kaut kādam piezīmēm un plāniem, dzīvi, atbrīvoti un vienlaikus skaidrā un pamatotā sistēmā.

Arī Akmentiņa disertācija ir pārlicinoša tieši ar savu akadēmisko konkrētību un secīguma noteiktību, turklāt tā nav uzbāzīga vai didaktiska, ko dažkārt var vērot teologu darbos. Profesors pārlicinoši atklājis Saulieša pasaules uzskata reliģisko dominanti kā vispārcilvēcisko vērtību likumsakarīgu sastāvdaļu, dažās nodaļās ar faktiem apstrīdot dialektiskā materiālisma un pat V. Ļeņina tēzes par matērijas prioritāti. Vienlaikus profesors atklājis, cik dabiski 19./20. gs. mijas latviešu apziņā un kultūrā funkcionējusi kristīgi patriarhālā morāle, empātiski tikumiskie priekšstati. Var pat teikt, ka Akmentiņš ar savu doktora darbu ir uzsvēris Saulieša laika ētisko problēmu pastāvēšanu arī t.s. attīstītā sociālisma sabiedrībā, tā diezgan tieši norādot, ka padomju postulāti bija krasā pretrunā ar dzīves realitāti, ar to cilvēku, kādu centās izveidot padomju sistēma. Grāmatas priekšvārda autori Indulis Paičs un Anete Jenča pamatoti akcentējuši, ka Akmentiņa darbs ir starpdisciplinārs, jo tajā saskanīgi mijiedarbojas teoloģija, filozofija, literatūra un psiholoģija. Arī tā ir grāmatas liela pievienotā vērtība, jo nemēģina Saulieša darbus iespiest šauri teoloģiskā interpretācijā. Es gribētu uzsvērt, ka Akmentiņa pirms vairāk nekā 40 gadiem padomju ignorances pret reliģiju laikā rakstīts darbs arī mūsdienās nešķiet vecmodīgs, jo tajā izvērsti rakstīts par cilvēkam būtiskiem eksistenciāliem jautājumiem, kā sirdsapziņa, kā iejūtības cita cilvēka liktenī svarīgums, kā tikumiskas dzīves jēga, kā savstarpēja atsvešināšanās, kas draud ar morāliem zaudējumiem, taču visvairāk profesors akcentējis katra indivīda personiskās nostāšanās vispārcilvēcisko vērtību pusē aktualitāti. Noslēgumā paša autora sava darba būtiskas misijas akcents: ar savu darbu sniegt ierosmes ne tikai topošajiem teologiem, bet gan ikvienam cilvēkam „(..) viņu pašu dzīves un pasaules uzskata pārbaudē un veidošanā.” Lasot pirms 40 gadiem tapušo profesora Akmentiņa monogrāfiju, jāsecina, ka viņa akcentētās Saulieša darbu tikumiskās dominantes ir tikpat aktuālas arī mūsdienās, tā tad – pārlaičīgas.

Viesturs Vecgrāvis

Viesturs Vecgrāvis ir literatūrvēsturnieks, daudzu rakstu un recenziju autors, emeritētais profesors un pētnieks LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

GRĀMATA PAR PIEMIRŠTO LIEPĀJAS DĀRGUMU

Tas nebūs stāsts ne par tā dēvēto rokmūzikas galvaspilsētu Liepāju ar tās savulaik slaveno estrādi „Pūt, vējiņi”, ne koncertzāli „Lielais dzintars”, kas nu jau guvusi atpazīstamību visā Latvijā un ne tikai.

Manā priekšā ir AS „Latvijas Mediji” izdevums *Noslēpumainā Karosta*, kā autori ir Andžils Remess un Juris Raķis. Grāmatai 196 lappuses ar bagātīgu ilustratīvo materiālu; tā iedalīta 57 nodaļās, taču nav norādīts autors katrai atsevišķajai nodaļai. Izdevuma virsraksts pilnībā atklāj Karostas būtību – tā vēl aizvien ir noslēpumu pilna un dažādām – gan ticamām, gan gluži neticamām – leģendām apvīta. Turklāt abu autoru darbs nebūt neatklāj visus Karostas noslēpumus; to ir tik daudz, ka pietiktu vēl kādam izdevumam.

Karosta gan ir, gan arī nav Liepājas daļa. Daudzus gadus tajā kāju spert vienkāršam liepājniekam bija liegts, kas arī radīja lielu atsvešināšanos. Karostā dzīve ritēja pēc citiem noteikumiem nekā pilsētā. Tajā dzīvoja un saimniekoja okupācijas karaspēks. Un tomēr – Karosta neapšaubāmi bija un ir Liepājas sastāvdaļa.

Militārās ostas būvniecību 19. gadsimta beigās noteica Krievijas impērijas, kuras sastāvā atradās arī toreizēja Latvijas teritorija, aizsardzības spēju palielināšana pret ārējo ienaidnieku. Oficiāli būvdarbu sākumu apstiprināja Krievijas cars Aleksandrs III 1890. gada 15. janvārī. Un būvēts tika ar vērienu. Te citāts no nodaļas „Kontūras”: „Darbu apjoms milzīgs, jo vajag būvēt kazarmas, kur uzturēties ap 10 tūkstošiem matrožu un zaldātu, gan dzīvojamās mājas gandrīz tūkstotim virsnieku un viņu ģimeņu. Taču pats galvenais ir osta, kurā paredz uzņemt Baltijas karaflotes lielākos kuģus un vietas piekrastē 240 lielgabaliem, kas aizsargātu Karostu no jūras un arī no sauszemes” (10. lpp.). Tika izbūvēti viļņlauži, uzcelts slavenais Ziemeļu mols, kas iestiepjas jūrā 1800 metrus tālu.

Autori ir bijuši arī pietiekami asprātīgi, lai tekstā iekļautu pa kādam kuriozam. Tā os-

tas būvdarbos nodarbinātais strādnieks Bogrovs, kuram bija jāšķiro ķieģeļi un būvei nederīgie jāmet prom, izdomāja, ka ar tiem taču var brūgēt ielas! Par šo ideju viņš saņēma 5 rubļus – tiem laikiem lielu naudu. Tas šķiet smieklīgi, salīdzinot ar būvuzņēmēja Kļeņņina vērienu, kurš dažādu mahināciju rezultātā daļu Karostas būvei paredzēto ķieģeļu izmantoja, uzceļot sev sešstāvu māju.

Protams, pati skaistākā būve Karostā bija Svētā Nikolaja Jūras pareizticīgo katedrāle. Un kur nu vēl izgriežamais tilts, lai ostā varētu ienākt lielie kuģi.

Grāmatas autori ir attēlojuši arī faktu sagrozišanu un visistāko melu izplatīšanu pēc Oktobra revolūcijas, ar kurām vēlāk jo dāsni tika barota „padomju tauta”. Tie ir gan stāsti par kreiseri „Aururu”, kas, kā smejies, 1917. gadā Sanktpēterburgā nemaz nevarēja atrasties, gan padomju laikā par leģendāru varoni dēvēto leitnantu Šmitu, kurš dzīves laikā bija skandaloza personība šī vārda visliktākajā nozīmē, faktiski jau noziedznieks.

A. Remess un J. Raķis rakstījuši arī par majestātisko, 1907. gadā uzbūvēto Virsnieku saietu namu, kas nu jau ir atguvis kādreizējo spožumu, bet pirms trīsdesmit gadiem līdzinājās graustam. Šeit polonēzi dejojis pirmā ranga kapteinis Aleksandrs Kolčaks. Un atkal – Kolčaks nebūt nebija asinskārs slepkava, par kādu viņu iztēloja padomju vara; viņš bija ievērojams virsnieks cara armijā, vēlāk baltgvardu kustības līderis, kurš cīnījās pret boļševikiem.

Karosta bija vieta, kur 1918. gadā atradās divas no trim Latvijas valdībām. Ulmaņa valdība atradās uz kuģa „Saratov” Baltijas jūrā. Rīgā bija Pēteru Stučkas valdība. Andrieva Niedras valdība tika izformēta Karostā. Sākās visistākie juku laiki. Vācieši nevēlējās Latviju atstāt, savukārt latvieši gribēja tikt no viņiem vaļā. Palīgā nāca britu karaspēks. Sekoja Bermonta uzbrukums un, kā vēlāk izrādījās, tā mērķis bija iekarot Karostu un vēlāk visu Latviju. Autori ļoti vispusīgi attēlo šo uzbrukumu un tā aizkulises. Arī latviešu pretošanās gribu un spējas. Aizkustinoši ir lasīt par skolnieku rotas rašanos – jaunākus par 12 gadiem tajā nepieņēma. Latviešu brīvības alkas šajā laikā bija apbrīnojamas.

Beidzot, 1920. gadā, Latvijas Valsts ir nodibināta, un Karostā sāk ierasties kājnieku pulks. Tas apmetas arī Palangā, kas tolaik bija daļa Latvijas. Taču 1921. gada 31. martā tā tiek atdota Lietuvai. Par šī darījuma aizkulisēm gan būtu vēlams sīkāks skaidrojums. Kāpēc, kas par to maksāja un ko Latvija saņēma kā atlīdzību par Palangu un, tostarp, arī Sventāju.

Liepāja un Karosta divdesmito gadu vidū nav iedomājama bez lieliskā, apdāvinātā, pārgalvīgā lidotāja Herberta Cukura. Vēlāk viņš kļuva slavens ar savu lidojumu uz Gambiju. Tas tolaik aviācijā bija kas sensacionāls. 10 000 kilometru uz vienu un tikpat uz otru pusī. Grāmatas autori cenšas atminēt mīklu, kas tad īsti kļuva par Cukura kaprāci 1965. gadā Brazīlijā. Taču to līdz galam *izlobīt* nav izdevies vēl nevienam.

Grāmatā atklāts maz zināms fakts, ka 1934. gadā Karosta kļuva par dzeļoņdrātīm apvītu ieslodzījuma vietu Kārlim Ulmanim nelojāliem 369 augsta ranga valdības vīriem, lielākoties sociāldemokrātiem. Ulmanim bija apnikusi sociāldemokrātu nepārtrauktā kašķēšanās ar citu Saeimas frakciju deputātiem. Šo vīru internēšana gan ilga tikai 10 mēne-

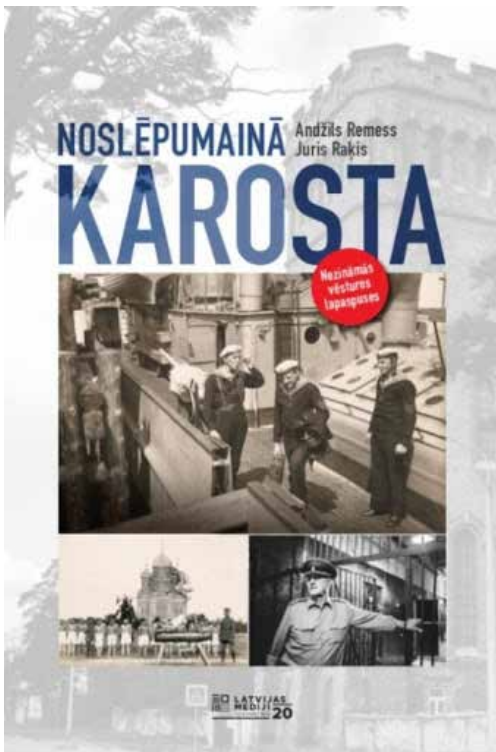
šus, turklāt absolūti neatbilda mūsu priekšstatiem par ieslodzījumu.

Neatkarīgās Latvijas valstij pastāvēt bija ļauts vien 20 gadu. 1940. gadā jau bija noslēgts bāzu līgums ar Krieviju, un Karostā atkal rosījās krievu karavīri. Grāmatas autori diezgan sīki aprakstījuši faktu, ka 1941. gada 22. jūnijā, sākoties karam, Karostas garnizona matroži un kājnieki sāka izmisīgu cīņu ar vācu armiju. Taču neveiksmīgi – vācu pārspēks bija ievērojams. Arī šo cīņu padomju vara izmantoja propagandas nolūkos, iestādot cilvēkiem, ka zaldāti un civiliedzīvotāji ir centušies aizstāvēt pilsētu, taču ne ar vārdu netika pieminēts, ka tas bija izmisīgs krievu armijas daļas mēģinājums izlauzties no aplenkuma. Pie pieminekļa Liepājas centrā šiem „civiliedzīvotājiem” vēl tagad pulcējas padomju varas pielūdzēji.

A. Remess un J. Raķis vēstī arī par Otro pasaules karu un par vienu no tā šaušalīgākajām lappusēm – ebreju šaušanu Šķēdē 1941. gadā. Tika nošauti vairāk nekā 3000 ebreju. Savukārt 1944. gada rudenī tika nošauti astoņi kureliešu virsnieki – viņi bija vēlējušies tiem laikiem neiespējamo – brīvu Latvijas valsti. „Karosta un tās aizsargātāji pēdējo triecienu saņēma 1945. gada 8. maija priekšpusdienā. Tajā rītā Eiropas pilsētās baznīcu zvani jau bija vēstījuši, ka karš beidzies, toties Karostā dzīvību zaudēja vairāki karavīri un kūpēja flakistu notriektās sešas krievu lidmašīnas.” Uz Karostu traucās padomju karavīri un karaflores jūrnieki „kopā ar tūkstošiem maišelnieku no Krievijas, meklējami labāku dzīvi. Tie aizpilda visus tukšos pasažieru un preču vagonus un brauc pat uz jumtiem” (124. lpp.). Krievi ir atgriezušies.

Ir pieminēts arī Dancigas līcī nogremdētais vācu tvaikonis „Wilhelm Gustloff” ar 9000 cilvēkiem. Prātam neaptverams noziegums, ko paveica hronisks alkoholiķis kapteinis Marinesko un kuram turpat 30 gadus pēc nāves piešķīra Padomju Savienības varoņa nosaukumu.

Lasītājs arī uzzinās, ka Karosta kļuva par vienu no lielākajām PSRS karabāzēm pie Baltijas jūras. Armijas bruņojumā bija viss bruņojuma arsenāls – gan zenītraķetes, gan tālās un vidējās darbības raķetes. Tas viss paredzēts NATO uzbrukuma atvairīšanai, tā sakot, aiz-



sardzībai. Kas notika Karostas slēgtajos angāros, līdz galam nav skaidrs vēl šodien.

Autori nav vairājušies paša likteņa izspēlētu etižu pieminēšanas. Pie tādām pieder padomju zemūdenes, kuras bruņojumā bija raķetes ar kodolgalviņām, nepamanīta ieiešana Zviedrijas ūdeņos. Var tikai minēt, kas būtu noticis, ja zemūdene nebūtu uzskrējusi uz sēkļa. Grāmatā attēlots daudz anekdotisku gadījumu padomju armijā, nepamanīta nav palikusi arī zagšanas kāre. Patiesi atbaidošas formas tā ieguva 90. gados, kad Karosta bija jāpamet. No mājām, kuras tika uzbūvētas krievu virsnieku izmitināšanai, pāri palikuši vien mūri. Logi, durvis, vannas, krāni – viss, kas bija paņemams, tika aizvests, aiznests un izvazāts. Karosta tika atstāta drausmīgā stāvoklī, piesārņotus ūdeņus ieskatot. Līdzīgu neparastu stāstu darbā netrūkst, vienīgi nav skaidrs, kāpēc vesela nodaļa jāvelta „kriminālajai autoritātei”.

Turpinājumā dažos vārdos par darba struktūru. Kā jau minēts, grāmata sadalīta 57 nodaļās, tās ir īsas un savstarpēji nesaistītas. Ne visur ievērota notikumu secība. Autori tekstam nav pievērsuši vajadzīgo uzmanību, jo kā gan saprast teikumu 8. lpp.: „Lai gan 19. gadsimta otrajā pusē visi lielākie Eiropas karaļnami bija saradojušies un karaļi ar ķēniņiem...” (izcēlums mans – S.Ģ.). Godātie kungi, ķēniņi dzīvo vienīgi pasakās! Ja to nezina autori, tas būtu jāzina redaktorēm, kuru šai grāmatai ir divas. Konstatējamas arī vairākas pareizrakstības kļūdas. Jāatzīst, ja izdevuma veidošanā iesaistījies žurnālists un laikraksta redaktors ar milzīgu pieredzi, tas veido krasu pretrunu ar to, ko lasītājs no viņa gaida.

Katrā gadījumā grāmatas tapšanā ieguldīts milzīgs darbs, tas ir lielisks atgādinājums par Liepājas daļu Karostu. Prieks, ka sākam runāt par savas valsts vēsturi, jo tajā vēl ir tik daudz nezināmā un neatklātā.

Silvija Ģibiete

Silvija Ģibiete (dzimusi Čaibeļa 1946. gadā Rīgā) - vācu valodas tulkojātāja, literāte, Latvijas Rakstnieku savienības biedre kopš 2008. gada.

Līva Alksne

GRĀMATU LASĪTĀJU KLUBI UN KOPIENAS INTROVERTAM LASĪTĀJAM

Pirms pāris gadiem Londonas grāmatu tirgum veidotā Latvijas literatūras eksporta kampaņa „#iamintrovert” („Es esmu introverts”) šķiet jau labi iesakņojusies sabiedrībā un atzinīgi novērtēta reklāmas profesionāļu aprindās. Kampaņā latvieši tika prezentēti kā introvertu rakstnieku nācija. Diezgan likumsakarīgi arī grāmatu lasītāji varēja saskatīt sevi asprātīgajās introvertu latviešu pasaules attēlojuma karikatūrās. Grāmatu lasīšana taču parasti tiek uzskatīta par vientulību pagērošu jeb uz sevi vērstu nodarbi, vai ne? Lai arī varētu domāt, ka introvertam vēlme un vajadzība pēc citu cilvēku sabiedrības ir minimāla, vispasaules mājās palikšanas un fiziskās distancēšanās laiks praksē parāda, cik tomēr cilvēkam svarīga ir sociālizācija, cik grūti bez tās iztikt, kad atceltas publiskas sanāksšanas, pasākumi un citas norises, kurās satikt cilvēkus. Un novērojumi liecina, ka apspriesties ar citām dzīvām būtnēm par izlasīto cilvēkiem patīk.

Grāmatu lasīšana nav atmesta

Ļaudis patiešām lasa grāmatas, lasītāji šūmējas par to, ka tās nav iekļautas pirmās nepieciešamības un tirgošanai atļauto preču sarakstos, bēdājas par bibliotēku slēgšanu, tad atkal priecājas par to atvēršanu un sēž pie šīs vietas durvīm jau pirmajās darba minūtēs, bet e-grāmatu bibliotēka <www.3td.lv> arvien audzē savu lasītāju skaitu. To, ka lasīšana kā hobijs neizzūd, apliecina arī pētījumi, piemēram, 2018. gadā Latvijas Kultūras akadēmijas Zinātniskās pētniecības centrā tapušais, Latvijas Grāmatizdevēju asociācijas pasūtītais pētījums¹ apliecināja, ka 76% cilvēku pēdējā gada laikā izlasījuši vismaz vienu grāmatu. Pilnīgi iespējams, ka divarpus gadu laikā šajā statistikā kaut kas mainījies. Tomēr maz ticams, ka statistikā kaut kas būtiski samazinājies vai palielinājies par vairākiem desmitiem procentu. Varām arī optimistiski pievērsties domām par

¹ Latvijas Kultūras akadēmijas Zinātniskās pētniecības centrs. *Pētījums par Latvijas iedzīvotāju grāmatu lasīšanas paradumiem*. Rīga, 2018. Pieejams tiešsaistē: <<https://tinyurl.com/paradumi>>

to, ka internets neiznīcina lasīšanu, bet gan transformē to un pat palīdz, kā to pauž, piemēram, literatūrkritiķe un mediju teorētiķe Ilva Skulte rakstā par lasīšanu mūsdienās. Lai arī internets un elektroniskie mediji šķietami apdraud lasīšanu, vienlaikus digitālais ir veicinājis, ka mūsdienās „mēs rakstām un lasām pat tajās komunikācijas situācijās, kad iepriekš to nedarijām”.² Nudien arī internetā vietnes grāmatu un literatūras apspriešanai ir tikai vēl viena vieta, kad mēs lasām un rakstām.

Izlasīto var arī nepaturēt tikai sev

Par lasīšanu latviešu valodā runājošiem cilvēkiem ir gana daudz iespēju izvērsties savu viedokļu apmaiņai interneta vietnēs. Vairākas domubiedru grupas var atrast sociālās saziņas vietnē Facebook. Tur ir gan privātas grupas vien ar dažiem dalībniekiem, gan lielākas publiskas grupas. Tiesa, no kādas gandrīz 600 dalībniekus pulcējošas virtuālās grupas uz reālām tikšanās reizēm (kad tās bija iespējamas) ieradās vien ap 10 līdz 12 regulārie dalībnieki. Aptuveni tāds pats skaits cilvēku tagad pulcējas šīs grupas tiešsaistes tikšanās reizēs. Pārējie paliek kā klusie tīmekļa vērotāji. Bet tas nekas, jo grāmatu lasītāju kluba optimālais dalībnieku skaits esot 8 līdz 16 cilvēki.

Vēl līdzīgi domājošos var meklēt īpaši grāmatu apspriešanai un vērtēšanai izveidotā starptautiskā vietnē <Goodreads.com>. Vietnes kopienu sadaļā var pat veidot domubiedru pulciņus, kur apspriest literārus tematus, var biedroties ar citiem lasītājiem. Jāatzīst, ja Latvijas grupa tur tāda panīkusi, meklētājā atrodams vēl pāris privātas latviešu lasītāju kopienas ar ļoti mazu dalībnieku skaitu. Bet būtībā nekas jau netrāucē šo tīklu izmantojot arī bez pievienošanās grupām un diskusiju telpām – var aicināt draugus, apstiprināt draugus un apskatīt viņu lasīšanas jaunumus laika joslā. Neizpaliek arī dažādi interneta forumi ar atsevišķu sadaļu izlasītā apspriešanai. Grūti aplēšams, cik daudz ir draugu, kuri laiku pa laikam satikušies dzīvē vai tagad izmanto attālinātās saziņas iespējas speciāli, lai apspriestu izlasītās grāmatas, vienojas par vienas noteiktas grāmatas lasīšanu vai izvēlas kopīgu tematiku, par kuru lasīt kādu laika nogriezni. Sa-

² Skulte, Ilva. „Lasīšana 21.gadsimtā: subjekta zaudēšana”. Latvijas Nacionālās bibliotēkas rakstu sērija par lasīšanas paradumiem, lasītāju dzīvesstāstiem un grāmatu likteņiem Latvijas teritorijā no 13. līdz 21. gadsimtam. Pieejams tiešsaistē: <<https://tinyurl.com/zaudesana>>

vukārt ārzemēs popularitāti guvuši tā saucamie klusie grāmatu klubi. Cilvēku kopa, satikušies publiskā vietā, pāris minūtes pastāta katrs par savu šī brīža lasāmvielu un pēc tam pusstundu vai stundu klusumā nododas katrs savas grāmatas lasīšanai, kamēr pārējie dara to pašu. Šobrīd klusie grāmatu klubi vairumā pasaules valstu īslaicīgi pārcēlušies uz virtuālo vidi.

Īsāk sakot, cilvēki lasa grāmatas un tiem, kam ir vēlme, ir arī iespējas aprunāties ar līdzīgiem lasītājiem. Daži introvertie latvieši pat ir tik drosmīgi, ka satiekas ar citiem tādiem pašiem lasītājiem un ar laiku iegūst jaunus paziņas un draugus. Arī šī raksta autore reizi mēnesī ieskatās acīs citiem grāmatu mīļotājiem un labprāt aprunājas par izlasīto, kopīgi pasmejas par šo un to, pie reizes apmainoties kādām citām aktualitātēm.

Patiesībā ir diezgan skaidrs, kāpēc cilvēki vēlas satikties ar citām dzīvām būtnēm un apspriesties par savu nomierinošo un aizraujošo hobiju. Amerikāņu psihologa un filozofa Abrahama Maslova vajadzību modelis ar sociālajām vajadzībām trešajā līmenī aizvien nav aizmirsts. Kad mūsu pamata fizioloģiskās vajadzības ir apmierinātas un drošība arī ir sasniegta, var tiekties apmierināt vajadzību pēc piederības. Jā, slidens temats runāt par drošību un pamatvajadzību apmierinātību laikā, kad visā pasaulē plosās nenoteiktību nesošais jaunais vīruss, taču riskēšu. Katram no mums pēc paēšanas un jaunāko ziņu izlasīšanas ir vajadzīgi arī cilvēki, kurus saukt par savējiem, kuriem mēs esam savējais. Tie var būt darba kolēģi, māciņu biedri, un kāpēc lai tie nebūtu cilvēki, ar kuriem vieno kopīgs hobijs?

Dažas sarunas par sarunām un kāpēc runāt

Protams, ne visiem gribas runāt par izlasīto. Viena daļa ir tie, kuriem nav laika meklēt domubiedru grupas un tajās piedalīties. Šiem cilvēkiem iekšējai labsajūtai parasti pilnīgi pietiek ar to, ka vispār pietiek laika lasīšanai. Ir arī cilvēki, kuri savu personīgo socializēšanās normu izpilda un piederības sajūtu atrod citur, un tāpēc nav ieinteresēti to meklēt grāmatu klubos. Vēl kāds mēģinājis runāt par savu lasīšanas kaislību ar citiem, nespecifiski grāmatu kluba biedriem, taču sadūries ar neizpratni un vairs nav atkārtojis mēģinājumus runāt par literatūru. Ir arī cilvēki, kuriem doma par grāmatu klubiem

atgādina garlaicīgās literatūras stundas skolā. Taču ļoti interesanta ir cilvēku daļa, kuri baidās tikt atraidīti (dažreiz pat neveiksmīgi jau mēģinājuši pieteikties kādai slēgtai kopienai), šaubās, ka lasa „gana gudras” grāmatas priekš lasītāju kluba interesēm vai uzskata savu ik mēnesi izlasītā apjomu par pārāk niecīgu, lai par to vispār ar kādu runātu.

Tieši sarunas par to, kāpēc grāmatu un literāro sarunu cilvēkiem nav, mudina apdomāt, kāds labums no literārajiem klubiem un nelielām kopienām grāmatu apspriešanai. Socializēšanās ne vienmēr nāk un veidojas dabiski, taču jāpiekrīt Italo Kalvīno galvenajam varonim stāstā „Ja reiz ziemas naktī ceļinieks”, kad viņš grāmatnīcā satiek mīklaini valdzinošo sievieti, ar kuru mēģina iepazīties – grāmatas vienmēr ir lielisks sarunu temats un grāmatnīca domu apmaiņai tik rosinoša vide. Nav jāatgādina, ka grāmatu lasīšana ir lieliska nodarbe, kas bagātina vārdu krājumu, lai kurā valodā jūs lasītu, trenē prātu, paplašina redzesloku un sniedz jaunas zināšanas. Taču lasīšana tikai priekš sevis paša ievērojami atšķiras no tā, kā lasāt, ja zināt, ka kādam par izlasīto būs jāpastāsta. Starp citu, izlasītā apspriešanu izmanto arī kā medicīnisku terapiju, piemēram, afāzijas jeb runas traucējumu ārstēšanai.³ Grāmatu lasīšana, lai par tām stāstītu, asina prātu pavisam atšķirīgā veidā nekā lasot tikai priekš sevis pašā. Grāmatu lasītāju kopienas ir ne tikai labs treniņš komunikācijai un stāstīšanas prasmju izkopšanai, bet arī iedvesmas gūšanas vieta. Kad vienā telpā satiekas vismaz desmit cilvēki, kuriem katram ir sava ikdienas nodarbe, savas intereses un dzīves stāvoklis, tad arī lasāmvielas izvēle ir ļoti dažāda, pat, ja kluba biedri vienojas par kopīgu tematu. Piemēram, grāmata ar zirgu uz vāka var būt jebkas – sākot no trillera vesterņa noskaņās, romantiskas noveles par jaunu lēdiju dzīvi 18. gadsimtā, erotiska žanra stāsta, retrodetektīva par Staļina represijām vai vēsturiskas prozas stilā ieturēta darba par 20. gadsimta Latviju līdz pat pamācībai jāšanā iesācējiem. Grāmatu klubi sniedz plašāku skatījumu uz literatūru un palīdz ietaupīt savu laiku, ielūkojoties sev nezināmos vai neierastākos žanros, dzirdot, ko par tiem saka citi cilvēki. Turklāt var izrādīties, ka vienā grāmatu klubā par vienu un to pašu grā-

³ Knollman-Porter Kelly and Julian K. Samantha. „Book Club Experiences, Engagement, and Reading Journal Use by People With Aphasia”. *American Journal of Speech-Language Pathology*. Volume 28, Issue 3. August 2019. pp. 1084-1098.



Plakāts pie LR vēstniecības Vašingtonā, ASV

matu ir pilnīgi pretēji viedokļi. Un kāpēc gan ne? Arī tas paplašina domu robežas. Ak, jā, un vismaz desmit jauni grāmatu klubā iepazīti cilvēki palīdz veidot lielāku sociālo kontaktu loku, kas var noderēt arī citās dzīves situācijās.

Sociāli kontakti ir svarīgi cilvēcisķai būtnei – lai cik introvertai. Varbūt tieši grāmatu lasītāju kopiena ir tas, kā jūsu dzīvē trūkst. Ja šomēnes izlasāt vienu grāmatu, tas ir vairāk nekā nekas un varbūt no citiem lasītājiem iedvesmosieties jau pēc mēneša izlasīt divus un trīs literāros darbus. Sākumam var kļūt par kluso vērotāju un par aktīvo dalībnieku kļūt ar laiku. Bet skaidrs, ka savus aizspriedumus un prātā izveidotos mītus var apgāzt tikai izmēģinot. Varbūt izrādīsies, ka grāmatas ir tikai labs iemesls, lai satiktos, un tur ir vieta lieliskām sarunām arī par citiem tematiem. Grāmatu lasītāji parasti ir ļoti iekļaujoši un atbalstoši cilvēki, atliek vien mēģināt.

Līva Alksne ir guvusi maģistra grādu komunikācijas zinātnē, un strādājusi par reportieri ziņu aģentūrā, ziņu redaktori Latvijas radio un veidojusi materiālus drukātajiem žurnāliem, taču šobrīd pievērsusies vēstures un izglītības jomām.

GRĀMATAS

Sakopojusi Vita Gaiķe

LATVIEŠI CITVALODĀS

Marfā, Teksasā dzīvojošais **Vilis Inde** nācis klajā ar grāmatu par Latviju – *Latvia: The Sun Rises over a Nation: A Brief History* un uzskata, ka šī grāmata ir pirmais solis, lai iepazītu latviešus, viņu kultūru un vēsturi. Grāmatā atsevišķa nodaļa veltīta arī vienam no 19. gs. beigū un 20. gs. sākuma Latvijas garīgiem un politiskiem vadītājiem – Rainim.

Jāņa Joņeva romāna *Jelgava 94* spāniskais tulkojums ir kļuvis par otru latviešu grāmatu, kas ir publicēta Meksikā (tulk. Ana Karenina Ochoa Contreras).

Ingas Ābeles romāns *Duna* angļiskā tulkojumā ieguvis nosaukumu *The Year the River Froze Twice* (tulk. Christopher Moseley).

Imanta Ziedoņa *Krāsainās pasakas* lasāmas arī dāņu valodā – *Farvede Eventyr* (tulk. Per Nielsen and Kristīne Skarbinika Pedersen).

Laimas Kotas (bij. Muktupāvelas) sērijā *Mēs. Latvija, XX gadsimts* iznākušais romāns *Istaba* tulkots lietuviešu valodā – *Kambarys*.

Krišjāņa Zelģa dzejoļu krājums *Zvēri*, jau tulkots angļu un katalāņu valodās, tagad iznācis arī vācu valodā – *Wilde Tiere* (tulk. Adrian Kasnitz).

Osvalda Zebra romāns *Gaiļu kalna ēnā* gada laikā piedzīvojis divus tulkojumus – franču valodā (tulk. Nicolas Auzanneau) un albāņu valodā (tulk. Anxhela Ķikopano).

DZEJA

Toronto dzīvojošā dzejniece **Lolita Gulbe** uz savu 90 gadu jubileju sagatavojusi dzejoļu krājumu *Pēdējā rudens lapa*, kurā sakopoti pēdējos gados tapuši, kā arī agrāk uzrakstīti, bet nepublicēti dzejoļi. (Mansards)

Ingmāra Balode trešā dzejoļu krājumā *Dzejoļi pēc mūsu ēras*, krājuma redaktora, dzejnieka un literatūrzinātnieka Arta Osupa vārdiem, „mēģina sev un lasītājam atbildēt, kas notiek, kad vienu dzīvi nomaina cita”. (Neputns)

Literatūrzinātnieks un dzejnieks **Ivars Šteinbergs** savā debijas dzejas krājumā *Strops* cenšas parādīt to, cik dažādās balsīs, rakursos un perspektīvās ir iespējams runāt. (Neputns)

Iedvesmojoties no klasiskajiem un mūsdienu autoriem un autorēm, dzejnieks **Lauris Veips** savā debijas krājumā *Interesantās dienas* lasītāju pavada nostalgiskā ceļojumā ar zināmu pašironijas un humora devu. (Orbīta)

Dainis Deigelis dzejas krājumā *Pilsētā mirstošas saules ēnā* turpina apcerēt tēmas, kas aizskar visus – par sociālo nevienlīdzību, kapitālistiskas sabiedrības brīžam drūmo un nevērigā patērēšanā balstīto realitāti, par vientulību, atsvešināšanos un sevis pazaudēšanu nepazīstamu, bezpersonisku cilvēku burzmā.

Latvijas Literatūras gada balvas laureāta **Hāralda Matuļa** dzejprozas krājums *Eksistenciālisms* domāts plašai auditorijai: visiem, ko nomāc dzīves neskaidrība, tiem, kas ir nelaimīgi, kas piedzīvojuši šaubas par dzīves jēgu, pūsmūža cilvēkiem pirms un pēc 35 gadu vecuma, dzejniekiem. Tas izdots vecajā drukā. (Biedrība Ascendum)

Lotes Vilmas Vītiņas pirmā dzejoļu krājumā *Meitene* lasāmi dzejoļi, kas tapuši vairāku gadu garumā. Tie sakārtoti sešās nodaļās, katra ietver kādas tēmas vai nozīmes dzejoļus. „Tie ir par meiteni, rokām, dārzu, brāli, ūdeni, maigumu, krokodiliem, karstumu u.c. Visi kopā tie veido stāstījumu, savā ziņā meitenes portretu,” saka krājuma autore. (Neputns)

Sanitas Dāboliņas sakārtojumā iznākusi **Augusta Saulieša** dzejas izlase *Baltos ceļos*, kurā sakārtoti aptuveni 140 dzejoļi, pārstāvējot dabas un mīlestības liriku, izcilas literārā jūgendstila pērles un populāras dziesmas.

Daudziem dzejoļiem līdzī nāk seni stāsti. Skat. Viestura Vecgrāvja recenziju 61. lpp.

Klajā nācis rakstnieka un literatūrzinātnieka **Valentīna Lukaševiča** dzejas krājums latgaliešu valodā *Pādi navā svāti*, kas noslēdz 2005. gadā aizsākto tetraloģiju *Ceļš*.

PROZA

Pateicoties biedrības „Dramaturgu asociācija” iniciatīvai pie lasītājiem nonācis latviešu autoru iepriekš npublicētu lugu krājums *Cilvēkzvērs*, kurā iekļautas desmit latviešu autoru lugas – **Leldes Stumbres**, **Aivas Birbeles**, **Kristiānas Štrāles-Dreikas**, **Egīla Šņores**, **Ingas Ābeles**, **Annas Rancānes**, **Rūtas Žeinas**, **Rodžera de Kūra**, **Alekseja Ščerbaka** un **Eldara Čerņicka**.

Juris Zvirgzdiņš turpina rakstīt stāstus par Essi, personāžu, kura pirmais uznāciens meklējams jau 1987. gadā žurnālā *Avots*. Grāmatā *Esse un...un...* sakopotie stāsti ir sīki atgadījumi no Esses dzīves, iespējams, anekdotes, vietumis atšķaidot ar alegorijām. Esse dzer tēju ar nāvi, nolemj arī pēc COVID pandēmijas citiem nolūkiem saglabāt sejas masku, ceļ Ķīnas mūri no sērkokiem, apceļo antīko pasauli, kopā ar Hemingveju dodas zvejā, atver līdzību un aforismu bodīti, glābj Skalbes kaķīti no jaunajiem vandāļiem un viņš neļaiž iekšā pa durvīm seksuālo revolūciju. (Pētergailis)

Populārā sērijā „Zvaigznes detektīvu klubs” **Janas Veinbergas** darbā *Mākoņaina nakts* lasītāji sastapsies ar grāmatā *Svešais draugs* jau iepazītiem privātdetektīviem Stasu un Laumu un varēs vērot, kā autore attīstījusi žanru, kuru pati definē kā „romantisko detektīvu”.

Alda Bukša romāna *Brāļi vai Bruoļi* darbība notiek vairākās pilsētās – Londonā, Helsinkos, Tartu, Balvos. Starp tajā apskatītajām tēmām – narkotiku kontrabanda, nacionālie partizāni, nelegālie imigranti un bez vēsts pazuduša brāļa meklējumi. (Dienas Grāmata)

Džeinas Šteinbergas debijas romāns *Lasītāja* pārstāv zinātniskās fantastikas žanru literatūrā un iepazīstina ar nākotnes vīziju, kurā ir jauna profesija – lasītāja. Zinātniskās fantastikas darbā tehnoloģija un cilvēciskais saplūduši vienā – cilvēka smadzeņu darbības kapacitāti ir izdevies pastiprināt ar kvantu skaitļošanu, un tas vairākkārt palielinājis informācijas apstrādes iespējas. (Zvaigzne ABC)



Dzejniece un tulkotāja **Vija Laganovska** savā debijas prozas darbā *Pirms un pēc* iekļāvuši 11 stāstus, kas atklāj cilvēku dzīvi, ļaujot tos iepazīt dažādos dzīves periodos un aicinot aizdomāties par viņu rīcības iemesliem. (Zvaigzne ABC)

Māra Svīre kā laba cilvēku pazinēja savā jaunākā romānā *Bailes no dziļuma* izgaismo rakstura tumšākās puses, radot patiešām intriģējošus varoņus.

Stāstu krājumā *Bumbulītis* **Dace Vīgante** iedziļinās sievietes psiholoģijā, savas identitātes meklējumos un nosargāšanā. (Zvaigzne ABC)
Skat. Bārbalas Simsones recenziju 59. lpp.

Inguna Dimante jaunākajā romānā *Ilūziju spēles* parāda, ka pat ārēji veiksmīgiem cilvēkiem ir savas dvēseles rētas. (Zvaigzne ABC)

Jaunās latviešu autore **Leldes Jaujas** pirmais romāns *Vīrs, bērni un pieci randiņi* izceļas ar spraigiem notikumu pavērsieniem, spriganu, jestru valodu un interesanti veidotu grāmatas kompozīciju. (Zvaigzne ABC)

Režisora, dramaturga un rakstnieka **Andra Kalnozola** pirmā romāna *Kalendārs mani sauc* centrālais tēls ir jauns vīrietis ar grūti definējamu garīgās veselības stāvokli. (Orbita)

Rakstnieks **Māris Rungulis** jau kopš pagājušā gadsimta 80. gadu vidus vācīs un publicējis bērnu vidē izplatītos spoku, šausmu un joku stāstus un izmantojis tos savās grāmatās. 2016. gadā viņš aizsāka spoku stāstu triloģiju *Pastaiga mirušo pilsētā*, kam pēc diviem gadiem pievienotājs *Trīs nāves Mārtindienā*. Tagad nākusi klajā triloģijas trešā grāmata *Asins lietus*. (Liels un mazs)

Kārļa Ķezbera 1961. gadā rakstītā grāmata *Rūķu pasaules ceļojums* piedzīvojusi atkārtotu izdevumu. (Mansards)

Draudzība ar **Malhazu Džadžanidzi** latviešu žurnālistam **Arturam Jurkevičam** pavēra sāpīgas drauga jaunības lappuses un rosināja interesi par Gruzijas vēsturi un militāro konfliktu Abhāzijā. 2015. gadā viņš devās uz Abhāziju, lai apmeklētu bijušās karadarbības zonu un sava drauga dzimtās mājas, un tur viņa rokās nonāca dienasgrāmata, ko šis gruzīnu puisis bija rakstījis 1992.-1993. gadā. Arturs nolēma šo stāstu iemūžināt grāmatā *Apbedītais vīnogulājs*. (Jāņa Rozes Apģāds)

Ilggadējā LTV „Panorāmas” žurnāliste **Maija Migla-Streiča** uzrakstījusi aprīņojami plašu, daudzslāņainu un dzīvīgu dzimtas stāstu *Matildes gadsimts*, kurā sakopoti gan ģimenei, gan tautai svarīgi notikumi, bagātīnāti ar tīri sadzīviskiem aprakstiem. (Zvaigzne ABC)

Literatūrkritiķes un bibliogrāfes Valentīnes Lasmanes (1916-2018) dzīvesstāsts **Gaita**

Grūtupa literārajā apdarē izdots grāmata *Nakts jau nav tikai gulēšanai*. Ar šo grāmatu Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, Latvijas Mutvārdu vēstures pētnieku asociācija „Dzīvesstāsts” un apģāds „Mansards” aizsāk mutvārdu vēstures sēriju „Bez bailīgīe” – par Latvijas valsts vienaudžiem, kuri riskēja ar dzīvību, lai Otrā pasaules kara beigās glābtu cilvēkus no atkārtotas padomju okupācijas.

Rīgas pašvaldības kultūras iestāžu apvienības Aleksandra Čaka memoriālais dzīvoklis-muzejs izdevis grāmatu *Sajūtu restaurācija*, kas dod iespēju ielūkoties dzejnieka Aleksandra Čaka un viņa ģimenes piemiņas lietu kolekcijā. Grāmata sniedz liecību par dzejnieka ģimeni, sadzīvi Rīgā 20. gs. pirmā pusē, apģērbu modi cauri laikiem. Tajā vairākās krāsainās fotogrāfijās apskatāmi priekšmeti un sadzīves lietas, kas savulaik kalpojuši Aleksandram Čakam, viņa mammai un tētim, kā arī sievai Annai Ērikai Elizabetei Bērziņai.



Rakstniece **Laima Kota** uzrakstījusi romānu par periodu Anšlava Egliša dzīvē, kam biogrāfijās parasti ir veltīts tikai viens teikums – tie ir pēc kara kopā ar dzīvesbiedri Veroniku Janelsiņu pavadītie pieci gadi Vācijas pilsētiņā pie Šveices robežas Tailfingenā, ko rakstnieks apzīmē kā „vēja nepluinītu zemes nostūrīti”. Romāns *Cilvēks ar zilo putnu* iznācis „Dienas grāmatas” sērijā „Es esmu...”. Šajā sērijā izdots arī **Andra Akmentiņa** darbs *Meklējot Ezeriņu* par latviešu rakstnieku un noveļu meistaru Jāni Ezeriņu. „Meklējot Ezeriņu, esmu centies iecelt autoru mūsdienu situācijā un rakstīt Ezeriņa stila noveles par mūsdienām. Romāna gaitā arī īstais Ezeriņš, izcils latviešu novelists un „Doriana Greja ģimenes” tulkotājs, izmisīgi meklē sevi, pamazām zaudējot iespējas ietekmēt savu portretu. Ezeriņa portrets jau sen pieder mums visiem, tomēr joprojām ir kustībā,” pastāsta rakstnieks Andris Akmentiņš

Žurnālista **Modra Ziemeņa** (1944-2016) grāmata *Rīgā deg uguns kuri* satur detalizētus aprakstus par to, kā barikādes veidoja un organizēja Vecrīgā un daļēji arī Zaķusalā pie televīzijas objektiem. Grāmatas ievada autors un zinātniskais redaktors ir barikāžu dalībnieks, atjaunotās Latvijas Republikas pirmais aizsardzības ministrs, profesors, akadēmiķis Dr. habil. sc. pol., Dr. iur. Tālavš Jundzis. (Latvijas Mediji)

TULKOJUMI

Franču dzejnieka un esejista **Šarla Bodlēra** (**Charles Pierre Baudelaire**) 1860. gadā sarakstītā eseju grāmata *Mākslīgās paradīzes* (*Les paradis artificiels*) lasāma latviešu valodā Gītas Grīnbergas tulkojumā. (Neputns)

Latviešu valodā iznākusi **Taras Vestoveras** (**Tara Westover**) atmiņu grāmata *Izglītota* (*Educated*), kas kļuvusi par bestselleru daudzās valstīs (tulk. Silvija Brice). Šis savāda, satricinošais un arī atbrīvojošais stāsts risinās mūsdienās – tā galvenā varone Tara Vestovera dzimusi pirms trīsdesmit četriem gadiem Aidaho štatā ASV. Taras tēvs, būdams nelokāmi pārliecināts par tuvo pasaules galu un valdības sazvērestībām, cik spēdams norobežoja savu ģimeni no sabiedrības, bet Ta-

rai ar nelokāmu apņēmību izdodas iegūt izglītību un aizstāvēt doktora gradu vēsturē. (Zvaigzne ABC)

Klajā nācis izcilās kanādiešu rakstniece **Margaretas Lorensas** (**Margaret Laurence, 1926-1987**) romāns *Akmens eņģelis* (1964), kura tulkojums ir pirmais mēģinājums iepazīstināt latviešu lasītāju ar šīs savdabīgās, interesantās rakstniece literāro mantojumu. *Akmens eņģelis* (*The Stone Angel*), tāpat kā vairāki citi Lorensas darbi, ir iekļauts Kanādas vidusskolu un augstskolu literatūras kursos un joprojām tiek lasīts un pārlasīts, taču Latvijā Margaretas Lorensas daiļrade līdz šim ir bijusi neiepazīta. (Pētergailis)

Grāmatu sērijā „Orbītas bibliotēka” izdots amerikāņu rakstnieka **Ričarda Brotigana** (**Richard Gary Brautigan, 1935-1984**) pasaulslavenais romāns *Foreļu cope Amerikā* (*Trout Fishing in America*) (1967). Šis ir pazīstamākais autora darbs, un šī ir pirmā reize, kad tas izdots latviski. Romānu tulkojis Arvis Vīguls.

Somu pētnieks **Franks Martela** (**Frank Martela**) grāmatā *Brīnišķīga dzīve* (*A Wonderful Life: Insights on Finding a Meaningful Existence*) nepiedāvā „piecus soļus līdz laimei” – viņš apkopo fascinējošas idejas no vēstures, filozofijas, literatūras un psiholoģijas, lai rastu atbildi uz pašu svarīgāko jautājumu: kas padara dzīvi jēgpilnu? No angļu valodas tulkojusi Gunta Pāvola. (Zvaigznes ABC)

Igauņu mākslinieka **Oskara Kallisa** (**Oskar Kallis, 1882-1918**) dzīve un gleznas rosinājušas rakstnieku un dramaturgu **Andrusu Kivirehku** (**Andrus Kivirähk**) uzrakstīt fiktīvu dienasgrāmatu *Zilais ragainais dzīvnieks* (*Sinine sarvedega loom*), kas reizē ir pieaugšanas stāsts, mākslinieka romāns, mākslas un mitoloģijas spēka manifests, nacionālpolitiska deklarācija, slimības vēsture utt. Tulkojusi Maima Grīnberga. (Latvijas Mediji)

VIZUĀLĀ MĀKSLA UN TEĀTRIS

Sakopojusi Linda Treija

Kā brīnišķīgs pārsteigums un pelnīta atziņa keramiķes **Gundegas Peniķes** mākslai no 16. janvāra līdz 4. aprīlim, 2021, *Art League* galerijā (South Bend Museum of Art, IN) ir skatāma izstāde „No podnieka ripas” (From the Potters Wheel). Tās centrā ir Gundegas elegantā keramika, kas ir papildināta ar viņas studentu darbu attēliem. Mākslinieces radošā dzīve ir cieši saistīta ar *South Bend*, kurā viņa 1970. gadā sāka keramikas studijas toreizējā Mākslas centrā. Vairāk nekā 40 gadus Gundega mācīja keramiku *South Bend Museum of Art* studijās, Sv. Marijas koledžā un Indianas Universitātē *South Bend*. Gundegas Peniķes keramikā, spītējot māla smagnējībai, jaušama elegance un vieglums, kas panākti ar tehnisko meistarību, formu izsmacinātību un glazūru glezniecisko pielietojumu. Latviešu sabiedrībā Amerikā viņa ir pazīstama kā spējīga 3X3 keramikas ievirzes vadītāja, talantīga podniece un izcila skolotāja.

Viena no nozīmīgākajām un skaistākajām šīs ziemas/pavasara izstādēm ir veltīta latviešu lietišķās mākslas un dizaina pamatlicējam **Jūlijam Maderniekam** (1870-1955). Savas dzīves laikā viņš pavēra ceļu latviešu dizainam, veidojot nozīmīgus sabiedriskos interjerus, strādājot grāmatu un lietišķajā grafikā. Viņš bija izcilis pedagogs, mākslas kritiķis, novators un reformators. Mākslinieks ir sevišķi pazīstams ar savām ornamenta kompozīcijām, tekstilijām un lietišķās grafikas paraugiem, kuros var saskatīt dabas studijas un etnogrāfisko formu stilizāciju, kas ar laiku izveidojās par mākslinieka izteikto individuālo stilu, balstītu nacionālā dekoratīvisma strāvotībā. Latvijas Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejā izstādi „Madernieka stils” (kuratore Rūta Rinka) var apskatīt no 5. novembra, 2020, līdz 16. maijam, 2021 (gan ar pārtraukumiem, sakarā ar pandēmijas laika radītajiem ierobežojumiem).

Apģāds „Neputns” laidis klajā grāmatu par mākslinieku, mākslas vērtētāju, kolekcionāru un pedagogu **Jēkabu Strazdiņu** (1905-1958). Grāmatas autors, mākslas vēsturnieks Jānis Kalnačs par mākslinieku raksta: *Piemirstais Jēkabs Strazdiņš ir pastīvi monolīts tēls – izcilis zīmētājs, nerealizētais monumentālists, kas zemnieku, it īpaši jaun-*

saimnieku, pārmērīgi smago darbu atveidoja pirmsindustriālā vidē, viens no ražīgākajiem mākslas vērtētājiem gan 30. gados, gan Vācijas okupētajā Latvijā, iecienīts pasniedzējs Rīgas 1. ģimnāzijā, vēlāk LVU Filoloģijas fakultātē un Mākslas akadēmijā, Piebalgas mākslas muzeja izveidotājs, nozīmīgs, droši vien lielākās pēckara mākslas kolekcijas īpašnieks. Pētījumā izmantots plašs arhīvu muzeju, bibliotēku un privāto kolekciju materiāls. Līdz ar saglabātu un zudušu mākslinieka darbu reprodukcijām un vēsturiskām fotogrāfijām grāmatā iekļauts Strazdiņa publikāciju saraksts, personu rādītājs un kopsavilkums angļu valodā.

Rīgā, Turgeņeva ielā var pamanīt jaunu, interesantu veidojumu – no tērauda, kaņepju virvē un stikla izveidotu **lapsu – skulptūru „Dzimuši brīvībai”**. Lapsiņa radīta kā LMA uzdevums, izveidot vides objektu pilsētvidē. Darba autors ir Aleksandrs Marīnoha, kurš studē LMA Tēlniecības apakšnozares bakalaura programmā (pasniedzējs – profesors Aigars Bikše, darba tapšanā piedalījies tēlnieks Oļegs Marīnoha). Mākslas darba veidošanā arī iesaistījās vairāk nekā 100 cilvēku, kopīgi pinot milzu lapsas kažoku no tūkstošiem metāla stieplītēm un kaņepes auklība. Tēlnieka un biedrības „Dzīvnieku audrība” sadarbībā tapusi lapsa simbolizē dzīvnieku tiesības uz dzīvību un brīvību, un ir aicinājums izbeigt zvēraudzēšanu Latvijā.



Līdz ar grāmatas iznākšanu Cēsu izstāžu namā 18. decembrī tika atvērta izstāde **JĒKABS STRAZDIŅŠ „DARBI UN KOLEKCIJA”**. Jaunpiebalgā dzimušā mākslinieka darbu izstādi izveidot pamudināja viņa māsas Grietas dēla Daga Strazdiņa vairāk nekā 120 mākslas darbu dāvinājums Cēsu vēstures un mākslas muzejam 2016. gadā. Daudzi mākslinieka darbi zuduši gan laika dramatiskajās maiņās, gan ugunsnelaimē 1997. gada Ziemassvētkos, kurā sadega gan vairāki paša Strazdiņa darbi, gan daļa no viņa mākslas kolekcijas. Izstādē apkopoti gan muzejos, gan privātās kolekcijās nonākušie darbi, un tā ir mēģinājums radīt pilnīgāku priekšstatu par Jēkaba Strazdiņa mākslas attīstību, kā arī rekonstruēt viņa kolekcijas daļu. 2021. gada janvārī, pateicoties VKKF projekta konkursa atbalstam, digitalizēta Jēkaba Strazdiņa izstāde „Darbi un kolekcija”. Izstādes saite internetā: <tinyurl.com/darbi-kolekcija>.

2021. gads iesākās ar jaunas kultūras organizācijas dibināšanu. 16. janvārī, pēc Latviešu Kultūras centra Birmingemā iniciatīvas tiešsaistē pirmo reizi pasaules un latviešu teātru vēsturē norisinājās Latvijas diasporas amatieru teātru Forums, kura mērķis bija apzināt latviešu teātrus visā pasaulē, pārrunāt savas aktualitātes un apvienot teātrus vienā organizācijā **Pasaules latviešu amatieru teātru savienība PLATS**. Jaunās organizācijas dibinātāji ir Austrālijas Latviešu teātris, Sidnejas Latviešu teātris, Sanfrancisko Jaunais teātris, teātris *Holivudas kofēris*, *LATiBergen*, Birmingemas Mazais teātris, Birmingemas Mazā teātra Londonas filiāle, Bradfordas teātra trupa *Saulespuķe*, Burtonas amatierteātris *Strops*, Īrijas Latviešu teātris. Dibināšanā piedalījās arī Jorkšīras Latviešu improvizācijas teātris *Spogulis*, Latviešu amatierteātra kopa *Straumēni*, Latviešu amatierteātris Dānijā *Pūpols*, *MADteatteri*, Mansfildas drāmas grupa *Klēts*, Minsteres Latviešu amatierteātris *Eziši*, *Momento*, Oslo latviešu teātris *O'Latte*, Reikjavīkas Latviešu teātris, Sirsnīgais Briseles Latviešu teātris un Stokholmas Latviešu amatierteātris. Dibināšanas sapulcē tika ievēlēta savienības valde septiņu personu sastāvā, un tika noteikti arī PLATS mērķi: savstarpējā teātru komunikācija; mākslinieciskās kvalitātes celšana, saites ar Latviju saglabāšana un uzturēšana, latviešu jauniešu piesaiste diasporas teātriem, in-

formācijas aprīte un jaunā organizācija kā bāzes un resursu vieta.

Nujorkas latviešu organizāciju padome, spīējot COVID radītajiem ierobežojumiem, ikgadējo tradīciju rīkot **Nujorkas Kultūras dienu** nolēma novadīt virtuāli 24. janvārī Zoom platformā. Kultūras diena iesākās ar aprakstu un vizuālo materiālu no agrāko gadu Kultūras dienas pasākumiem. Latviešu kultūras biedrības TILTS priekšsēde Dace Aperāne par Kultūras dienas māksliniecisko izkārtojumu paskaidroja, ka pasākuma tēma „Mūzikas un dzejas krāsas” tika atspoguļota programmā, kurā pianists **Rūdolfs Ozoliņš** atskaņoja tēlainās Jāzepa Vītola *Variācijas par latviešu tautas dziesmas „Ej, saulīte, drīz pie Dieva”* tēmu, op. 6., rakstniece **Rita Laima** nolasīja **Baibas Bičoles** dzeju latviešu un angļu valodā (Bitītes Vinkleres tulkojumā) un jaunā dziedātāja **Annija Dziesma Tetere** dziedāja latviešu un citu komponistu solo dziesmas koncertmeistara Gregg Schreiner klavierpavadījumā.” Pasākuma ieraksts skatāms: <www.nylatvians.org>.

Signe Rirdance vēsti . . .



Iznācis pirmais Zviedrijas latviešu kalendārs latviešu un zviedru valodā. Tajā iekļautas Zviedrijas un Latvijas svinamās dienas, Zviedrijas latviešu pasākumi 2021. gadam, latviešu vārdadienas un simt izcilu Zviedrijas latviešu pagātnes personību dzimšanas dienas. Katru mēnesi šajā sienas kalendārā ilustrē kāds Zviedrijas latviešu fotogrāfa darbs. Kalendāra izdevējs ir privāta Zviedrijas latviešu iniciatīvas grupa, un to iespējams iegādāties internetā. Divsimt kalendāra eksemplāru kā dāvinājums nonākuši Latvijas bibliotēku tīklā.

MINSTERES LATVIEŠU ĢIMNĀZIJAĪ ŠOGAD 75!

Tas ir tik sen, bet liekas tikko – Minsteres Latviešu ģimnāziju (MLĢ) pabeidzu pirms 61 gada bēgļu nometnē Minsteres vecās kazarmās. Mans piecpadsmitais gads bēgļu nometnēs (1945-1961) Vācijā. Bijām 14. Izlaidums – 8 abiturienti! Tas nebija joks, kaut gan 1. aprīlis!

Daudzus gadus vēlāk MLĢ mācījās (un mācīja) mūsu valsts tagadējie lielie vadītāji, daudzu nozīmīgu uzdevumu veicēji Latvijā, latviešu sabiedrībā trimdā un ārzemēs. Viņu skaits sniedzas simtos! Skola pastāvēja 1946-1998.

MLĢ darbošanās labi atspoguļota bij. skolotāja un dzejnieka Alberta Spoģa sakopotā grāmatā: *MLĢ izdzīvoja*. Autors nesen aizgāja mūžībā, bet viņa dēls Gregors un mazdēls dzīvo un strādā Latvijā.

„Ko Latvijai deva MLĢ? Pasaules Brīvās Latvijas apvienības centieni arvien bija prasīt un uzturēt demokrātijas ideju Latvijas valsts atjaunošanā. Visi trimdas pārstāvniecību, organizāciju centieni stiprināja, uzturēja demokrātiskas Latvijas valsts tiesības visus 50 apspiestības gadus. Un šajā kopējā darbā iesaistījās arī MLĢ vadība, skolotāji, audzinātāji, skolēni, skolēnu vecāki un visi MLĢ atbalstītāji. Šodien daudzi bijušie MLĢ abiturienti, beiguši studijas, strādā dažādos atbil-

dīgos amatos atjaunotā Latvijas valstī.” – tā Alberts Spoģis.

Skolu dibināja Detmoldas bēgļu nometnē, pirmā skolas diena notika 1946. g. 14. februārī. Mana klases audzinātāja Mirdza Rinkuss (latīņu val., senvēsture) to labi atcerējās mūža garumā.

Bija jāpārceļas uz baraku nometni Augustdorfu – netālu. (Skat. <www.augustdorfa.org>.) Te pievienojas Grevenes un Blumbergas (DP) latviešu skoliņas. Velta Skujiņa ir autore (1962. g. izlaidums, dzīvo Pireneju kalnos, Francijā). Apvienotās Augustdorfas, vēlāk Minsteres Latviešu ģimnāzijas direktors kļuva Ansis Dreimanis (bij. Talsu ģimnāzijas direktors).

JG tuvi līdzstrādnieki, atbalstītāji ir MLĢ „pievienotās vērtības” mantinieki: Abeni, Zaļkalni, Celles, Gravas, Kārkli, Kronlins, Muižnieces, Sili, Silkalni, Staprāni, Vītoli, Zēgneri, Nollendorfs. Pieminot tikai nedaudzus! Lepojamies par ciešām kopības saitēm, kas vieno MLĢ dažādo pieredzi guvušos visā pasaulē. Dzirdēts, ka „diez’ vai būtu tas latvietis, kas kļuvis latvietis bez Minsterē pavadītā laika”. Nils Ebdens (otrās paaudzes tikai latv. skolas audzēknis Vācijā) izveidojis MLĢ sadaļu „Facebook”, kurā satiekas pāri par 300 ar šo skolu saistītie draugi – bez robežām! Nereti ar mudinājumu – nākošajā gadā atkal Latvijā.

Aija Ebdene (Rīga-Minstere)



Ēvalds Dajevskis. Barakas Augustdorfas bēgļu nometnē.

Biruta Abula (1929.28.VII-2021.11.I)

Ja būtu jāsarindo visi mūsu kultūržurnālistes Birutas Abulas, dz. Kalējas, raksti viņas 91 gadu mūžā gājumā, pietrūktu vietas viņas sabiedrisko darbu iztīrīšanai. Šajā piemiņas rakstā tomēr galvenokārt vēlos izcelt trīs nozīmīgākās publikācijas, kas diasporas kultūras hronikā ienākušas ar Birutas pašaizliedzīgo līdzdalību, lai saglabātu atmiņu pie rakstus – jo tie jau tapuši par vēsturi.

Biruta Kalēja dzimusi Rīgā, bet uzaugusi Rucavā. Bēgļu gaitās kopā ar vecākiem nonāk Vācijas vēsturiskajā Augsburgā. Tur Hohfeldas bēgļu nometnē 1945. g. rudenī darbību uzsāk Ausekļa ģimnāzija bij. Jelgavas Skolotāju institūta direktora Ernesta Aistara vadībā. Skola darbojas līdz 1950. g. pavasarim, kad seko emigrācija uz pārvērtis zemēm.

Entuziasma pilnā absolvente Biruta Kalēja nonāk ASV, ar izcilām sekmēm iegūst grādu ķīmijā, seko mūža derība ar Dzintaru Abulu, laiks ģimenei un darbam ALA Kultūras biroja vadībā. Pus gadsimtu vēlāk viņa ierosina un kļūst par galveno redaktori savas ģimnāzijas 330 bijušo audzēkņu un 43 skolotāju dzirkstošu un sāpīgu atmiņu krājumam *Ausekļieši no pažobelēm pasaules tālēs* (Kalamazū, ASV: Ausekļieši, 2004). Izdevuma sagatavotāju saimei piederēja Rolfs Ekmanis, Vītauts Sīmanis, Viestarts un Aivars Aistari, Imants Kalniņš, Verena Stelpe-Dambrāne, Zigurds Zīle un daudz citu.

Pirms tam Birutas vārds redzams vēl citā sējumā – kā tehniskā redaktore autobiogrāfisku rakstu krājumam *Latviešu literatūras darbinieki Rietumu pasaulē. Jaunākais posms*. (Itakā, ASV: Mežābele, 1991). Vīrs-redaktori Valija Ruņģe un Aleksandrs Zariņš.

Trešais sējums Birutas Abulas autores un redaktores vārdā ir lielais darbs apzinot un savācot rakstus un vēsturiskus foto attēlus krājumam *Latviešu literārie pulciņi Amerikas Savienotajās valstīs 1950-2011*. (Kalamazū, ASV: Biruta Abula, 2012.)

Līdztekus Biruta Abula arī bija *jaungaitniece*. Viņas raksti mūsu žurnālā par latviešiem nozīmīgām kultūras norisēm paliek kā daļa no piederības sajūtas mantojuma viņas un Dzintara latviskajai ģimenei. Un mums visiem.

Maija Meirāne



Foto: Juris Žagariņš

Biruta Abula 1989. gadā



Zim. Agnese Matisone

*Vendīgs auga ozoliņš
Vendīgā kalniņā:
Vara saknes, zelta zari
Sudrabiņa lapiņām.*

LD 34 066, 12

Kopš 2010. g. līdz šim ziedojuši...

Z E L T A (no \$500)

Anna un Sandors Abeni
Voldemārs un Irēne Aveni
Nikolajs Balabkins
Sigurds Brīvkalns
Ingrīda un Nikolajs Bulmaņi
Oļģerts Cakars
Rita Drone
Šelliņa Ekmane
Andrievs Ezergailis
Līga Gaide
Rita Gāle
Vītauts Kalniņš
Andrejs un Ilona Ķīse
Ruta Kupce
Didzis Liepiņš
Guntis Liepiņš
Guna Mundheim
Arturs Neparts
Valters Nollendorfs
Juris un Silvia Orle
Andrejs Ozoliņš
Jānis Peniķis
Juris Petričeks
Ilze Plaudis
Andris Priedītis
Kristīna Putenis
Māris Roze
Jautrīte Saliņa
Mārtiņš Saulespurēns
Knutš Skujenieks
Ilgvars Šteins
Juris Ubāns
Lauma Upelnieks Katis
Kārlis Vasarājs
Lilīta Zaļkalne
Lilija un Manfrēds Ziverts
Amerikas Latviešu apvienība
Latviešu kultūras biedrība TILTS
Latviešu Rakstnieku apvienība
ANONĪMI – 2

S U D R A B A (\$100 - \$499)

Biruta Abuls
Pēteris Alunāns
Andrejs Baidiņš
Igoris-Ivars Balodis
Ilgonis Bērsons
Evarists Bērziņš
Wilma Teness un Uģis Bērziņš
Maija Bišmanis

Uldis Bluķis
Valda Bolis
Vilma Bolšteins
Ilze Bregzis
Jānis Brežinskis
Leons Briedis
Laila un Pāvils Cakuli
Māra un Ojārs Celles
Vija Celmiņš
Juris Cilnis
Gundega Dāvidsone
Aina Dravnieks
Jānis Eglītis
Ligita Galdiņa
Esmarelda Gaiķe
Lelde Gilman
Uldis Grava
Richards Grigors
Lolīta Gulbis
Voldemārs Gulēns
Valda Gustavs
Sibilla Hershey
Maija Hinkle
Vija Ilziņa
Ingrīda Jākobsone
Dzintra Janavs
Laima Kalniņa
Tija Kārkle
Fred A. Keire
Gundars Ķeniņš Kings
Dace Ķezbers
Mirdza Krastiņa
Egīls Kronlins
Kazimirs Laurs
Ilze Lāce-Verhaeghe
Ieva Lerchs
Valda Lēvenšteina
Maruta Lietiņa-Ray
Jānis Lindbergs
Sarmīte Lunde
Aija Medenis
Modris Mednis
Melburnas Latviešu biedrība
Vija Moore
Lalīta Muižniece
Sarma Muižniece Liepiņa
Martha Munters
George Neimanis
Ausma Matcate-Nonācs
Jānis J. Pirktiņš

Gundars Pļavkalns
Guntis un Māra Plēsumi
Vilis M. Plinte
Vaiva Puķīte
Ieva Puris
Ausma Rabe
Astrīda Ramrath
Velta Reimanis
Jānis M. Riekstiņš
Jānis Rogainis
Helmi Rožankovska
Gerda Roze
Astra un Andris Rozes
Juta Savage
Alfrēds R. Semeiks
Aina Siksna
Maija un Juris Šleseri
Ojārs un Zinta Sovers
Ilona un Raimonds Štaprāni
Irīna un Dailons Štauers
Rasma Stelps-Kiršteins
Zenta Stengels
Ruta Straumanis
Maksims Strunskis
Eleonora Šturma
Biruta Sūrmane
Miķelis Svilāns
Tupešu Jānis
Dagmāra Vallena
Pāvils Vasariņš
Zigrīda Vidners
Māra Vīksniņa
Aivars Vilemons
Maija Vītola
Rasma Vītola
Vilis Vītols
Maruta Voitkus-Lūkins
Zigfrīds Zadvinskis
Irma Zālīte
Māra Zandberga
Modris un Gīta Zandbergi
Ģirts Zēgners
Aija Zommers
Gunars Zvejnieks
Kārlis Žubeckis
Amerikas Latviešu palīdzības
fonds (LRFA)
Amerikas Latviešu Tautiskā
savienība (ALTS)
SIA Drukātava
ANONĪMI – 2

B R O N Z A S (līdz \$99)
Ivars Antēns
Ritvars Asbergs
Adolfs Avens
Vilnis Baumanis
Māra Beldava
Aija Bjornson
Andrejs Brošs
Jānis Dimants
Lidija Dombrovska Larsena
Lauris Eglītis
Ligita Evans
Edīte Franklin
Dace Frišs
Marta Grinberga
Ilga Harrington
Silvija Jones
Liena Kaugara
Ojārs Krātiņš
Tija un Maigonis Krūmiņš
Indulis Lācis
Jānis Langins
Dagmāra Lejnieks
George Liepiņš
Ieva Liepkaula
Laima Martinska
Rūta Mežavilka
Modris Morozovs
Ilze Mueller
Agate Nesaule
Baiba Ozola
Andris un Māra Padeģi
Lilija Pencis
Rita Podnieks
Dzidra Purmale
Ina Purviņa
Vītolds Rācenis
Dzidra Razevska-Upāne
Austra Reine
Marga Reinholds
Silvija Rūtenberga
Gunta Sempa
Ilze Šimane
Olga Taylor
Linda Treija
Leo Trinkuns
Aina Urdze
Ieva Vidners
Astra Zemzars
Aija Zichmane

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
juris.zagarins@gmail.com
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija <lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktors:

Vladis Spāre <vladis.spare@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Voldemārs Avens, Vita Gaiķe, Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa, Uldis Matīss, Maija Meirāne, Juris Šlesers, Lienīte Medne-Spāre, Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
2804 NE 172nd St.
Ridgefield, WA 98642, USA
tijalaura@comcast.net

JG mājas lapa:
<jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iničiāliem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus eksemplārus lūdzam pieteikt Jurim Žagariņam.

PĒRCIET! DĀVINIET! ATBALSTIET!

Latvijā *Jauno Gaitu* meklējiet Jāņa Rozes un Zvaigznes ABC veikalos un Latvijas Okupācijas muzejā. Bibliotēkās lasiet par brīvu!

JAUNĀS GAITAS ABONĒŠANA:

1 gadam: USD 39 = CAD 50 = EUR 32
2 gadiem: USD 76 = CAD 97 = EUR 63

Atsevišķa *JG* numura cena ar piegādi:

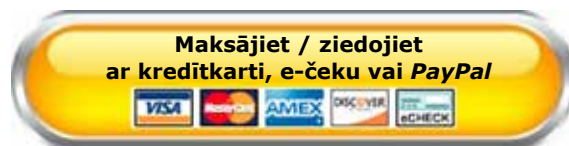
USD 10 = CAD 13 = EUR 8

Visās valstīs vienādi, atbilstoši pastāvošajam valūtas kursam

Čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

**MAKSĀJUMUS UN ZIEDOJUMUS
VARAT ARĪ NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ
<jaunagaita.net> nospiežot pogu:**



**JAUNO GAITU VARAT ARĪ PASŪTĪT STĀJOTIES
SAKAROS AR MŪSU PĀRSTĀVJIEM:**

EIROZONĀ (maksājumi euro valūtā)

Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna, S-170 78, Sweden
e-pasts: <lilita.zalkalns@tele2.se>
Bankas konts: Nosaukums „Ad Notam“
BIC code - NDEASESS
IBAN number - SE32 9500 0099 6018 0766 9708
Īpaši ZVIEDRIJĀ:
Pasta tekošais rēķins: Nosaukums „Ad Notam“
Postgiro konto nr 76 69 70-8

AUSTRĀLIJĀ (maksājumi Austrālijas valūtā)

Imants Līcis
Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca „Rīga“
P.O. Box 457
Strathfield, NSW 2135
Tel.: 02 9744 8500; Mob.: 0405 013 575
e-pasts: <slb_riga@bigpond.com>

LITERATURE

We offer selections of recent work from four poets: Juris Helds, *To a Lonely Classic*; Rūta Mežavilka, *Onward*; Elīna Līce, (untitled); Sabine Košeļeva, *Auction of the Heart*.

Jānis Elsbergs introduces the Swedish poet Erik Lindegren (1910-1970), whose six poems are translated into Latvian by Zigurds Elsbergs.

Five writers offer prose compositions: Gundega Repše, *Tale of the Horsewoman and Flight*; Jana Egle, *Electricity*; Dace Judina, *Do not Wake the Dead*; Krista Anna Belševica, *Moon of Lithia*. Ilze Jansone shares *An Invoice of Time*, an excerpt from an upcoming novel.

VISUAL ART

Linda Treija, president of the American Latvian Artists Association, introduces Chicago-based Rita Grendze, whose recent drawings on aquarelle are featured on the cover of this issue and on page 39. Art historian Baiba Magdalena Eglīte writes about Matiass Jansons, a sculptor who lives and works in Cēsis, Latvia. Samples of his work are depicted on pages 21 and 47.

HISTORY

When the Soviet Union occupied Latvia at the end of World War II, stage actors and other personnel of the Latvian National Theater settled as refugees in the village of Meerbeck, near Hanover, in the British occupation zone of defeated Germany. The family of Maruta Lietiņa Ray, now an emeritus professor of German literature at the University of Virginia, was among them. She writes about the transformation of Meerbeck into a Latvian cultural center, which included a professional touring theater. Probably every Latvian displaced person in all the "DP camps" in Germany experienced at least one of the many productions of the Meerbeck Theater.

ABOUT BOOKS

Kristīne Ilziņa: Vladis Spāre. *Gājiens ar Klibo Zirdziņu (A Lame Knight's Move)*, a collection of short stories.

Bārbala Simšone: Dace Vīgante. *Bumbulītis (Little Bump)*. A collection of short stories.

Viesturs Vecgrāvis: Augusts Saulietis (1869-1933). *Baltos ceļos (White Ways)*, a collection of his poetry; and Roberts Akmentiņš. *Rakstnieka Augusta Saulieša pasaules uzskatu pamatproblēmu aktualitāte (The Relevance of the Fundamental Problems Addressed by the Writer Augusts Saulietis)*.

Silvia Ģibiete: Andžils Remess and Juris Raķis. *Noslēpumainā karosta (Mysterious Naval Base)*. A history of the base which is now part of the port city of Liepāja, Latvia.

Līva Alksne offers her observations on the book clubs or "communities of introvert readers" one can join in Latvia.

BRIEFLY NOTED

Members of our editorial staff and other contributors report news of recent cultural events, including art exhibits and new books published.

IN MEMORIAM

We mark the passing of Biruta Abula (1929-2021), a prolific journalist and publicist who lived near Kalamazoo, Michigan.

